

AZƏRBAYCAN XALÇALARI
QARABAĞ İNCİLƏRİ

Bizim borcumuz, gələcək nəsillərin borcu tarixi keçmişimizə, ənənələrimizə, milli nailiyyətlərimizə hörmət etməkdən, onları qoruyub saxlamaqdan ibarətdir.

Heydər Əliyev

25.12 (5 fl.)
A.99

AZƏRBAYCAN XALÇALARI
QARABAĞ İNCİLƏRİ

F. Köçərli adına
Respublika Uşaq
KİTABXANASI
INV. № 80273

Qarabağ Azərbaycanın qədim tarixi bölgələrindən biridir. Kiçik Qafqaz dağları ilə Kür və Araz çayları arasındakı ərazini əhatə edir. «Qarabağ» anlayışı «qara» və «bağ» sözlərinin birləşməsindən əmələ gəlib. «Qara» sözü türk dillərində, o cümlədən Azərbaycan dilində, rəng bildirməklə yanaşı, «böyük», «qalın», «sıx» mənasında da işlənir. «Qarabağ»ın «böyük bağ», «səfali bağ» mənasında işlədildiyi də bildirilir. Bəzən Qarabağın dağlıq hissəsi «Arsax» adlandırılır. Bu söz də Qarabağın qədim türk etnoslarından biri olan saklarla bağlıdır. «Arsax» «ər» və «sak» sözlərinin birləşməsi -«Sak əri» kimi izah olunur. Qarabağ təkcə Azərbaycanın deyil, eləcə də bütün dünyanın ən qədim tarixə malik diyarlarından biridir. Bütün tarixi dövrlərdə Qarabağ Azərbaycan dövlətinin tərkibində olub. Qarabağ keçmiş zamanlardan etibarən Azərbaycanın əsas iqtisadi və mədəniyyət mərkəzlərindən biri olub. Azərbaycan, eləcə də bəşər sivilizasiyasına layiqli töhfələr bəxş edib, dünya musiqisinin nadir incilərindən olan muğamın inkişafına böyük təkan verib. Azərbaycanın ayrılmaz tərkib hissəsi olan Qarabağın ən mühüm özelliklərindən biri də özünəməxsus xalçaçılıq məktəbinin formalaşmasındadır. Xalça sənətinin tədqiqatı ilə məşğul olan sənətsünaslar Qarabağ xalçalarını üç qrupa bölürlər:

1. Aran qrupu. Bu qrupa Bərdə və Ağcabədi rayonlarının xalçaları daxildir. Bərdə rayonunun keçmişdə məşhur olan «Bərdə», «Xan-Qərvənd», «Açma-yumma», «Aran», «Qoca», «Buynuz», «Dəryanur», «Balıq», «Şabalıt buta» adlı xovlu xalçaları və şəddə, vərni və zili kimi xovsuz xalçaları olmuşdur. Bu qrupa daxil olan xalçaları «Aran» xalçası da adlandırırdılar. Naxçıvan xalçası da texniki xüsusiyyətlərinə görə Qarabağ xalçalarına uyğun olduğu üçün bu qrupa daxil edilir. Ağcabədinin xovlu xalçalarından «Ləmbəran», «Qarabağ», «Xantirmə» və xovsuz xalçalarından cecim və zililər də çox yayılmışdır. Bu rayonda «Qaraqoyunlu» xalçası da toxunmuşdur.

2. Şuşa qrupu. Bu qrupa «Malıbəyli», «Ləmpə», «Bağçada güllər», «Saxsıda güllər», «Nəlbəkiqül», «Bulud» adlı məşhur xalçalar daxildir. Burada «Atlı-itli», «Rüstəm və Söhrab», «Dəryanur» adlı xalçalar da toxunurdu. Şuşa qrupuna daxil olan «Ləmpə» xalçası Qarabağın bütün xalçaçılıq mərkəzlərində toxunmuşdur.

3. Cəbrayıl qrupu. Bu qrupa «Xanlıq», «Qaraqoyunlu», «Qubadlı», «Kürd», «Qasımuşağı», «Bəhmənli», «Muğan», «Talış», xovsuz xalçalardan isə palaz və kilimlər daxildir.

Qarabağın xovlu və xovsuz xalçalarının ölçüsü başqa xalçalara nisbətən böyükdür. Bu bölgədə 2 kv. m.-dən 20 kv. m-ə kimi ölçüsü olan xalçalar toxunurdu. Bəzən ölçüsü 25 və 30 kv. metr olan xalçalara da rast gəlmək olur. Qarabağın xalı - xalçalarının ilmə sıxlığı 30x30-dan 40x40-a qədər olur. Bu bölgənin xalçalarında bir kvadrat metrə 90 000-dən 160 000-nə qədər ilmə yerləşir. Bəzən bir kvadrat metrə 200 000 ilməsi olan xalçalara da təsadüf edilir. Bu xalçalar qullabı ilmə toxunuşlu olur. Qarabağ qrupuna daxil olan xalçaların ilmə hündürlüyü, yəni qalınlığı 6 mm.-dən 10 mm.-ə qədər olur. Burada toxunan xalçalar əksər hallarda uzunsov olur. Bu xalçaların sıxlığı orta və az olmasına baxmayaraq möhkəm, qalın və xeyli davamlı olur. Qarabağ xalçalarının kompozisiyası zəngin olur, yəni bu xalçalar mürəkkəb kompozisiya quruluşuna malikdir. Azərbaycanın digər bölgələrində olduğu kimi Qarabağ bölgəsində də xalça sənətinin inkişaf dövrünü təşkil edən xovlu xalçaların kompozisiyası müxtəlif formalı elementlərdən qurulmuşdur. Ümumiyyətlə, xalça kompozisiyası iki hissədən ibarət olur:

1. ara sahə;
2. haşiyə qurşağı.

Ara sahə ilə haşiyə ornamentləri bir-biri ilə üzvü surətdə bağlı olur. Qarabağ xalçalarının ara sahəsinin bəzəyini bitki elementləri, məişət əşyalarının təsvirləri, canlıların təsvirləri (insan təsvirləri, heyvan təsvirləri), müxtəlif formalı elementlər (pilləli, kvadrat və düzbucaqlılar, çoxbucaqlılar, qarmaqlılar, dilikli-itibucaqlılar, sancaqlılar və ya tikanlılar, dəyirmilər, səkkizguşəli ulduzlar, qeyri-müəyyən formalılar) təşkil edir. Qarabağ xalçalarında təsvir edilən bitki elementləri öz formalarına görə iki növə bölünür: 1. həndəsələndirilmiş elementlər; 2. əyri xətlə elementlər. Həndəsələndirilmiş elementlər, əsasən, xalça kompozisiyasında doldurucu elementlər kimi və yaxud köməkçi, bağlayıcı rolunu oynayırlar. Bu elementlər Azərbaycanın digər bölgələrinə nisbətən, Qarabağ qrupuna daxil olan xalçalarda daha çox işlədilir. Əyri xətlilər həndəsələndirilmiş bitki elementlərinə nisbətən daha da stilləşmiş formada olur. XV-XVI əsrlərdə Təbriz xalça məktəbinin nümunələrində daha çox tətbiq edilən bu formalar, nəinki Qarabağ, hətta Yaxın Şərqi və Kiçik Asiya xalça məktəbinə də qüvvətli təsir göstərmişdir. Qarabağ xalçalarında müxtəlif heyvan təsvirlərinə - ev heyvanlarına, vəhşi heyvanlara, o cümlədən quş və həşərat təsvirlərinə rast gəlmək olur. Qarabağ xalçalarında ümumi kompozisiyada əsas yer tutan və ən çox gözə çarpan elementlər bütün xalça kompozisiyalarında olduğu kimi beş qrupa bölünür:

a) Butalar. Azərbaycan ornamentlərində çox geniş istifadə olunan buta Qarabağın həm xovsuz, həm də xovlu xalçalarında təsvir edilir. Azərbaycanın müxtəlif bölgələrində xalça kompozisiyasında kök salmış buta Qarabağ

xalçalarında da müxtəlif formalarda işlənmişdir. Qarabağın «Şabalıt buta» adlanan kompozisiyası öz bədii tərtibatına görə digər bölgələrin «buta» təsvirli xalçalarından seçilir.

b) Kətəbələr. Xalça kompozisiyasında kətəbə doldurucu vəzifəsini ifa edir. Adətən uzunsov kətəbələrin üzərində toxucular müxtəlif yazılar, süjetli kompozisiyalar və yaxud, müstəqil quruluşlu ornamentlər yerləşdirirlər.

c) Anagüllər. Xalça kompozisiyası üçün xarakterik olan bu elementlərin xalçaların adlarının müəyyənləşdirilməsində əsas və əhəmiyyətli rolu vardır. Qarabağın «Qoca» adlı xalçasında «ana güllər» çox təkrar olunur.

ç) Göl və ya kiçik xonçalar. Qarabağ xalçalarında tez-tez rast gəlinən «göl», «xonça», «padnos» istilahları medalyon mənasını daşıyır. Azərbaycanın bütün bölgələrində toxunan xalçalarda təsadüf edilən göllər öz formalarına görə müxtəlif olduğu kimi Qarabağda toxunan xalçalarda da müxtəlif formalarda təsvir edilir.

d) Qubbalar. Qubbalar əsas elementlər qrupuna daxildir və adətən, xalça kompozisiyasında böyük göllərin başında (qurtaracağında) yerləşdirilir. Toxucular bu elementləri «başlıq» və yaxud, «heykəlbəş» adlandırırlar. Haşiyə bəzəyinin elementləri iki növə bölünür:

1. haşiyənin qarışlarını təşkil edən elementlər;
2. haşiyə qurşağını təşkil edən zolaqlar.

Haşiyə qarışlarını təşkil edən elementlər haşiyələrin kompozisiyasını təşkil edir və qarışları əmələ gətirir. Bu elementlər qarışyanı, bağlayıcı və ya qarışortası vəzifəsini daşıyır. Haşiyə qurşağını təşkil edən elementlər «su»lar, «siçandişilər», «mədaxillər», «zəncirələr», «bala haşiyələr», «ara haşiyələr», «cağ»lar aiddir. Qarabağ xalçalarının rəng palitrası çox zəngindir. Bu xalçaların rəngləri şux və parlaq olur. Bu rənglər Qarabağın təbii coğrafi şəraiti, gözəl mənzərələri, bağları, meşələri və yaşıl çəmənlikləri ilə əlaqədar olaraq meydana gəlmişdir. Qədim tarixə, zəngin naxış tərtibatına və ahəngdar rəng quruluşuna malik olan Qarabağ xalçaları əsrlər boyu bu diyara səfər etmiş səyahətçilərin, tədqiqatçıların da diqqətini cəlb etmişdir. Qarabağ xalçaları və xalça kompozisiyası əsasında toxunan tikmələr bu gün dünyanın bir çox ölkələrində yaşayan kolleksionerlərin və muzeylərin sənət əsərləri içərisində ən dəyərli və nadir incilər kimi saxlanılır və nümayiş edilir.

Qırmızı yerlikli bu xalçanın ara sahəsini bir-birinin ardınca düzölmüş eyni formalı göllər bəzəyir.

Bu xalça başqa «Çələbi» xalçalarından göllərinin ölçüsünə və rənglərinə görə seçilir. Üç böyük ölçülü bu dörd ünsür formalı göllərin ətrafı alov dillərinə bənzər çıxıntılardan ibarətdir. Bu «alovlanan palmettalar» xalçanın ara sahəsindəki boşluqlar istiqamətində hər tərəfdən şaxələnərək xalçaya çox zəngin bədii tərtibat görkəmi gətirmişdir.

Xalçanın ara sahəsindəki boşluqlar müxtəlif bitki və klassik elementlərlə doldurulmuşdur. Ağ yerlikli ara haşiyə Qarabağ xalçaları üçün səciyyəvi olan nəqşlərlə işlənmişdir.

Kolorit xüsusiyyətləri baxımından bu xalça mürəkəb xalça sayılır. Toxucu yüksək peşəkarlıqla müxtəlif rəngləri qanunauyğunluqla uzlaşdıraraq heyrətamiz dərəcədə ahəngdar koloritli bir xalça yaratmışdır. Xalça yüksək keyfiyyətli, əl üsulu ilə əyrilən və təbii boyaqlarla boyanan iplərdən toxunmuşdur.

Xalça. "Çələbi". Qarabağ qrupu. Azərbaycan. Xocalı.
XX əsrin əvvəli. Yun. Xovlu

Xalçanın ölçüsü: başda - 4' 69" x 8' 07" (246 x 143 sm;
sonda - 246 x 140 sm.)

Arasahənin ölçüsü: 213 x 107 sm.

Haşiyənin ölçüsü: 2 yarlarda - sağda 16 sm., solda 17 sm, başda 14 sm., sonda 12 sm.

Göllərin ölçüsü: 104 x 61 sm.; 103 x 74 sm.; 105 x 79 sm.

Əriş: 2 qat palıdı rəngli yun, qalın (Z2S)

Arğac: düz (çələ) 2 qat tünd palıdı rəng, nazik yun (Z2S)

Arğac: ziqzaq (töke) 2 qat yun, nazik tünd palıdı (Z2S)

Üz ipi: simmetrik (gördəst)

İlmə forması: simmetrik (gördəst)

İlmə sıxlığı: 30 x 30 1 dm².

İlmə hündürlüyü: 4 mm.

Kənar dolama: 2 qoşa ərişə dolanmış (4) qırmızı yun

Saçaqlar: başda - 3 sm., sonda - 2,5 sm. açıq qəhvəyi yun

Rənglər: 7 rəng: qırmızı, qara, yaşıl, ağ, sarı, mavi, etrəngi

Saxlanması: əla

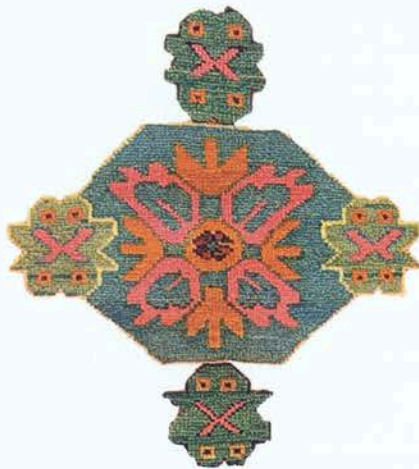

Xalçanın qırmızı yerlikli ara sahəsində stilizə edilmiş nəbati göllər təsvir edilmişdir. Qara yerlikli göllərin üzərində, çəhrayı və zümrüdü rəngli stilizə edilmiş və ətraflara istiqamətləndirilmiş «alovlanan palmetallar» qanadları geniş açılmış uçan quş təsəvvürü yaradır.

Zümrüdü yerlikli ara haşiyəni dördbucaqlı elementlərlə əhatə edilən qırmızı, çəhrayı, qəhvəyi, yaşıl rəngli güllər bəzəyir. Çəhrayı və narıncıya çalan yerlikli bala haşiyələrdə isə buta, zambaq və ya stilizə edilmiş nilufər çiçəyinə oxşar elementlər yerləşdirilmişdir.

Hələ qədim zamanlarda qırmızı rəng simvolik qoruyucu mənə daşıyırdı. Hətta toy günü gəlin otağı qırmızı xalçalarla bəzədilir və qırmızı geyimli gəlinin başına qırmızı duvaq da atılırdı. Bu baxımdan bu şux, oynaq rəngli xalçanın toy-düyün xalçası olması ehtimalı inandırıcıdır.

Xalça yüksək keyfiyyətli, əl üsulu ilə əyrilmiş və təbii boyaqlarla boyanan iplərdən toxunmuşdur.

Xalça. "Çələbi". Qarabağ qrupu. Azərbaycan. Xocalı.
XX əsrin əvvəli. Yun. Xovlu.

Xalçanın ölçüsü: 5' 25" x 8' 99" (274 x 160 sm)

Arasahənin ölçüsü: 216 x 100 sm.

Haşiyənin ölçüsü: hər tərəfdə 29 sm.

Göllərin ölçüsü: 108 x 95 sm; 103 x 95 sm.

Əriş: 3 qat. 2 qatı palıdı rəngli yun. 1 qatı ağ pambıq, qalın və möhkəm əyrilmişdir (Z3S).

Arğac: düz (çəkə) 2 qat yun, qırmızı rəng nazik əyrilmişdir (Z2S).

Arğac: ziqzaq (tökə) 2 qat qırmızı rəngli yun nazik əyrilmişdir (Z2S).

Üz ipi: 2 qat, az əyrilən qalın (ZZ).

İlmə forması: simmetrik-gördəst

İlmə sıxlığı: 30 x 30 1 dm².

İlmə hündürlüyü: 8 mm.

Kənar dolama: 2 qoşa (4 ədəd) ərişə yaşıl-qəhvəyi, sarı-yaşıl, narıncı-qırmızı yun iplə dolanmışdır

Saçaqlar: başda və sonda 1,5 sm.

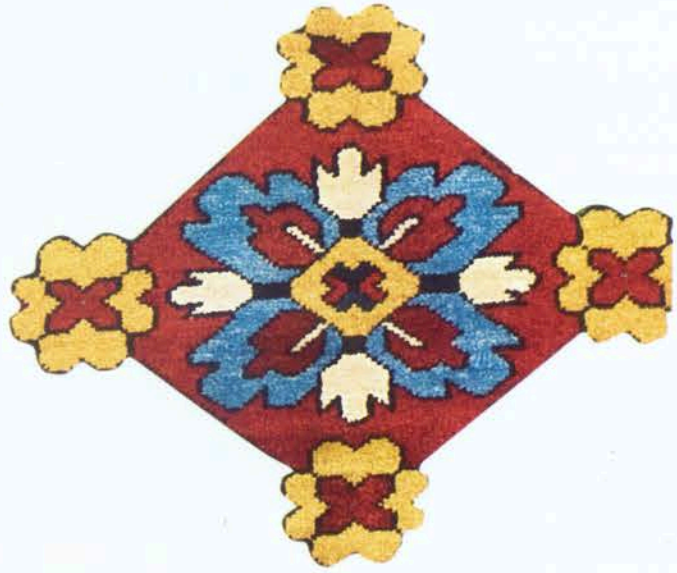
Rənglər: 9 rəng: çəhrayı, xaki, qara, ağ, zümrüdü, yaşıl, qəhvəyi, sarı, narıncı.

Saxlanması: əla

Tünd qırmızı yerlikli bu xalçanın ara sahəsini dörd böyük ölçülü göl bəzəyir. Xalçada təsvir edilən göllərin ətrafı alov dillərinə bənzəyən çıxıntılardan ibarətdir. Alovlanan palmettaları xatırladan bu göllər bir-birinin ardınca düzülərək xalçanın ara sahəsi boyu çox geniş və baxımlı kompozisiya yaratmışdır. Göllərin kənarlarında sağ və sol tərəfində stilizə edilmiş çiçək və başqa doldurucu elementlər nəqş edilmişdir. Sarıyerlik üzərində təsvir edilən üfüqi zolaqlar xalçanın baş və sonunda təsvir edilərək ümumi kompozisiyanı tamamlayır və xalçaya xüsusi görünüş verir. Xalçanın ağ rəngli haşiyəsi mərkəzdə təsvir edilən göllərin rəngilə uzlaşaraq kolorit keyfiyyətini yüksəldir.

Xalça əl üsulu ilə ayrılan yüksək keyfiyyətli yundan istehsal edilən və təbii boyaqlarla boyanan iplərdən toxunmuşdur.

Xalça. "Çələbi". Qarabağ qrupu. Azərbaycan. Xocalı.
XIX əsrin axır. Yun. Xovlu.

Xalçanın ölçüsü: 4'99" x 13'38" (408x 152 sm.)

Arasahənin ölçüsü: 367 x 121 sm.

Haşiyənin ölçüsü: yanlarda - 15 x 15 sm; başda və sonda - 13 x 13 sm.

Göllərin ölçüsü: 90 x 120 sm; 91 x 119 sm; 90 x 118 sm; 90 x 117 sm.

Əriş: 3 qat, 1 palıdı yun, 2 ağ, qalın yun (Z3S)

Ağac: düz (çəkə) 2 qəhvəyi rəng, yun (Z2S)

Ağac: ziqzaq (tökə) 2 ipdən ibarət qırmızı rəngli yun (Z2S)

Üz ipi: 2 qat yun 2Z

İmə forması: simmetrik (gördəst)

İmə sıxlığı: 30 x 35 1 dm².

İmə hündürlüyü: 1 mm.

Kənar dolama: 1 qoşa ərişə dolanmışdır qara rəngli yun

Saçaqlar: başda - 2 sm., sonda - 3 sm.

Rənglər: 8 rəng: qırmızı, qara, sürməyi, yaşıl, ağ, sarı, mavi, palıdı

Saxlanması: əla

Qara yerlikli bu xalçanın ara sahəsində bir-birinin ardınca birinci sırada sola, ikinci sırada sağa doğru istiqamətləndirilən stiləşdirilmiş «buynuz» elementləri nəqş edilmişdir.

Məlum olduğu kimi hələ qədim dövrlərdə Orta Asiyada, Yaxın Şərqdə, o cümlədən Azərbaycanda buynuzlu heyvanlar – qoç, öküz, çəlik, maral, keçi və s. müqəddəs sayılırdılar. İlk əvvəl buynuz torpaqla, məhsulla, sonra totemizm, daha sonra astroloji düşüncələrə görə müxtəlif mənalar və rəmzlər ifadə edirdi.

Öküz güc-qüvvət mənbəyi və «ilahi qüvvə», su və torpaq allahı kimi sayılırdı. Bu baxımdan bu xalçada təsvir edilən «buynuz» qeyd edildiyi kimi bu gün də xalçaçılar və sənətsünasların fikrincə hünər, cəsaret rəmzi kimi yozulur. Qədim dövrlərdə insanlar hökmdarları allah kimi saymış və mifik qəhrəmanları buynuzla təsvir etmişlər. Xalçada təsvir edilən buynuz elementləri insanları bəd nəzərdən, bəd əməllərdən qoruyucu kimi də yozulur. Təsadüfi deyildir ki, hələ bu gün də Azərbaycanın bir çox bölgələrində darvazaların və qapıların üstündə çəlik, öküz, qoç, maral, keçi və başqa heyvanların buynuzlarını asırlar.

Buynuz xalçalarında təsvir edilən bu elementlər ilk əvvəlki mənalarını itirərək qərinələr ötdükcə dekorativ – tətbiqi sənətin diqqəti cəlb edən bəzək ünsürlərindən birinə çevrilmişdir. Xalçadakı buynuzların rəngi bir aşırı dəyişdirilərək bütövlükdə kontrast rəng uzlaşmaları qanunauyğunluqla həll edilmişdir.

Xalçanın enli haşiyəsi qırmızı, mavi, şəkəri, yaşıl və s. rəngli klassik elementlərlə bəzədilmişdir. Əsas rənglər qara, açıq yaşıl, mavi, narıncı, sürməyi, ağ və sarıdır.

Xalça yüksək keyfiyyətli, əl üsulu ilə əyri və təbii boyaqlarla boyanan iplərdən toxunmuşdur.

Xalça. "Buynuz". Qarabağ qrupu. Azərbaycan. Füzuli, Horadiz.
XIX əsrin əvvəli. Yun. Xovlu.

Xalçanın ölçüsü: 4'09" x 9'68" (295 x 123 sm.)

Arasahənin ölçüsü: 261 x 85 sm.

Haşiyənin ölçüsü: yanlarda - 18, 19 sm, başda - 18 sm, sonda - 14 sm.

Əriş: 3 qatlı (Z 3 s), yun ağ

Arğac: düz (çəkə) 2 qat (Z2S) pambıq, ağ

Arğac: ziqzaq (tökə) 2 qat, (Z2S) pambıq, ağ

Üz ipi: 2 qat yun 2Z

İlmə forması: simmetrik (gördəst)

İlmə sıxlığı: 40 x 40 1 dm².

İlmə hündürlüyü: 1 sm.

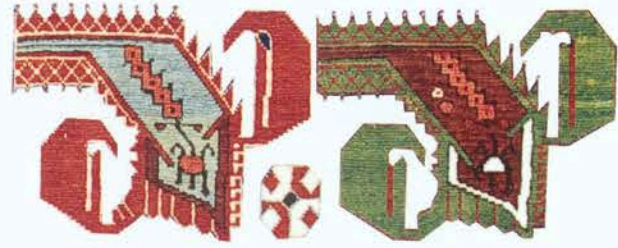
Kənar dolama: 3 cüt ərişə dolanmış (6) yaşıl 20 sm., qırmızı 22 sm., yun

Saçaqlar: başda - 7 sm., sonda - 8 sm., tor kimi hörülmüşdür

Rənglər: 8 rəng: ağ, sürməyi, palıdı, qara, mavi, sarı, narıncı, qırmızı

Saxlanması: əla

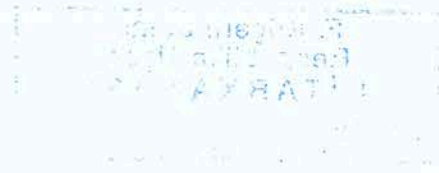

Yerli toxucular bu xalçanı bəzən «Horadiz» də adlandırırlar. Bəzi sənətsünaslar bu elementləri stilizə edilmiş yarasa kimi də yozurlar. Sürməyi yerlikli bu xalçanın əsas bəzəyini xalq arasında «buynuz» adlandırılan stilizə edilmiş elementlər təşkil edir. Bu elementlər sxematik formaya malik olub, üçbucaq formalı başlara malikdirlər.

Qırmızı yerlikli haşiyə açıq mavi, qəhvəyi, yaşıl, qırmızı, ətrəngi, ağ rəngli böyük ölçülü ləçəkləri olan nəbati elementlərlə bəzədilmişdir. Bu elementlərin rəngləri növbə ilə dəyişdirilərək ritmik naxış silsiləsi yaradılmışdır.

Şux rəng qammasına malik olan haşiyənin rəngləri uyğunlaşaraq görümlü və bitkin bir forma almışdır. Xalçanın haşiyəsi daxildən «siçandişi», xaricdən dilikli mədaxillərlə əhatə edilmişdir.

Xalça əla keyfiyyətli, əl üsulu ilə ayrılan və təbii boyaqlarla boyanan iplərdən istehsal edilmişdir.

Xalça. "Buynuz". Qarabağ qrupu. Azərbaycan. Füzuli, Horadiz.
XIX əsrin sonu. Yun. Xovlu.

Xalçanın ölçüsü: 4' 03" x 12' 27" (374 x 123 sm., solda 122 sm)

Arasahənin ölçüsü: 331 x 80 sm.

Haşiyənin ölçüsü: iki yarlarda 21, 20 sm., başda - 19 sm., sonda - 24 sm.

Əriş: 2 qat yun ağ (Z2S)

Arğac: düz (çəkə) 2 qat, açıq qırmızı yun (Z2S)

Arğac: ziqzaq (tökə) 2 qat, açıq qırmızı yun (Z2S)

Üz ipi: 2 qat yun (Z2)

İlmə forması: simmetrik (gördəst)

İlmə sıxlığı: 30 x 30 1 dm².

İlmə hündürlüyü: 6 mm.

Kənar dolama: qoşa ərişə (2) dolanmışdır. 10 sm; qırmızı, 26 sm; yaşıl, 11 sm açıq yaşıl; 21 sm. sarı; 17 sm. mavi, 20 sm. sürməyi

Saçaqlar: 8 mm. yun ağ

Rənglər: 9 rəng: tünd sürməyi, açıq qırmızı, mavi, qara, ağ, yaşıl, qəhvəyi, tünd qırmızı

Saxlanması: əla

F. Köçərli adına
Respublika Uşaq
KİTABXANASI
INV. № 80273

Şuşada toxunan «Balıq» xalçası XVII əsrdə Bərdə və onun ətrafındakı xalçaçılıq mərkəzlərində də toxunmuşdur.

Qara rəngli yerlik üzərində kiçik ölçülü romblar və onları əhatə edən ağ, qırmızı, yaşıl rəngli güllər xalçanın bütün ara sahəsi boyu şaquli və üfüqi istiqamətdə nizamlı təkrar edilərək, ciddi görkəmli, torvari bir kompozisiya yaradılmışdır.

Qırmızı yerlikli arahaşiyə qızılgül budaqları ilə tərtiblənmiş və xalçaya canlı bir görkəm gətirmişdir. Arahaşiyəni hər iki tərəfdən əhatə edən açıq yaşıl və mavi rəngli naxışlarla tərtib edilmiş bala haşiyələr ara sahədəki rənglərlə uzlaşaraq xoş əhval-ruhiyyə yaradan orijinal rəng qanunauyğunluğuna səbəb olmuşdur.

Xalça əl üsulu ilə ayrılmış və təbii boyaqlarla boyanmış iplərdən istehsal edilmişdir.

Xalça. «Balıq». Qarabağ qrupu. Azərbaycan. Şuşa.
XIX əsrin sonu. Yun. Xovlu.

Xalçanın ölçüsü: 6' 56" x 19' 03" (580 x 200 sm., sonda 205 sm.)

Arasahənin ölçüsü: 468 x 112 sm.

Haşiyənin ölçüsü: yanlarda - 43, 45 sm, başda - 50 sm,
sonda - 50 sm

Əriş: yaxşı tovlanmış, kənarlarda 2 qat ağ pambıq (Z2S),
ortada 3 qat 2 ağ pambıq, 1 palıdı (Z3S) yun

Arğac: düz (çəkə) 4 qat 3 qatı pambıq, 1 qat yun ağ (Z4S)

Arğac: ziqzaq (tökə) 3 qat 2 qatı pambıq ağ 1 qat yun palıdı (Z3S)

Üz ipi: 22

İlmə forması: simmetrik (gördəst), 2 ipdən ibarət

İlmə sıxlığı: 30 x 30 1 dm².

İlmə hündürlüyü: 7 mm.

Kənar dolama: 2 qoşa ərişə (4) birdən dolanıb, sürməyi yun

Saçaqlar: başda və sonda 1 sm. ağ yun

Rənglər: 6 rəng: qara, ağ, qırmızı, yaşıl, palıdı, mavi

Saxlanması: əla

Xalça. "Balıq". Qarabağ qrupu. Azərbaycan. Xankəndi. XIX əsrin sonu. Yun. Xovlu.

Xalçanın ölçüsü: 4' 40" x 6' 17" (188 x 134 sm.)

Arasahənin ölçüsü: 169 x 115 sm.

Haşiyənin ölçüsü: 9 sm.

Əriş: 3 ipdən 2 yun palıdı, 1 pambıq ağ (Z3S)

Arğac: düz (çəkə) 3 ipdən pambıq ağ (Z3S)

Arğac: ziqzaq (tökə) 5 ipdən ibarət pambıq, ağ (Z5S)

Üz ipi: 2Z

İləmə forması: simmetrik (gördəst)

İləmə sıxlığı: 30 x 30 1 dm².

İləmə hündürlüyü: 5 mm.

Kənar dolama: 2 qoşa ərişə (4 ədəd) dolanmış açıq qəhvəyi yun

Saçaqlar: saç formasında hörülmüşdür, ağ yun

Rənglər: 8 rəng: qara, sürməyi, palıdı, sarı, qırmızı, ağ, çəhrayı, narıncı

Saxlanması: əla

Qara yerlikli xalçanın ara sahəsi gül, çiçək və yarpaqlarla əhatə edilmiş rombvari kiçik ölçülü göllərlə bəzədilmişdir. Xalçanın şəkəri, ağ, qırmızı, mavi, çəhrayı, yaşıl, açıq qəhvəyi rəngli bitki elementləri bir-biri ilə uzlaşdırılaraq Qarabağ xalçaları üçün səciyyəvi olan kolorit tərtibatının çox qədim ənənələrini də özündə cəmləşdirmişdir.

Firuzə yerlikli haşiyə ağ, qırmızı, açıq qəhvəyi rəngli zəncirvari düzülmüş bitki elementləri ilə tərtib edilmişdir. Haşiyənin kənarlarını dilikli mədaxillər əhatə edir.

Öz kolorit xüsusiyyətləri etibarilə yüksək peşəkarlıq qabiliyyətinə malik olan toxucu ornamental motivlərin tənəsübünü ahəngdar surətdə vermiş rəng çalarları palitranı zənginləşdirmişdir. Bir sözlə şux və oynaq rənglərə malik olan bu xalçanın ümumi görünüşü göz oxşayır.

Xalça yüksək keyfiyyətli, əl üsulu ilə əyrilən və təbii boyaqlarla boyanan iplərdən istehsal edilmişdir.

«Sehrlı ılmələr» qalereyasının Qarabağ xalçaları kolleksiyasından olan dəst xəli – gəbənın kənarələrindən biri olan bu xalçanın qara yerlikli ara sahəsinin əsas bəzəyini stilizə edilmiş bitki elementləri təşkil edir.

Qarabağın medalyonsuz xalçaları qrupuna daxil olan bu xalçanın kiçik ölçülü naxışları zəngin tərtibatına görə seçilir. Xalçanın ara sahəsində təsvir edilən elementlərin rəngi haşiyənin rəngi ilə uzlaşır və axıcı rəng palitrası yaradır. Qarabağ xalçaları üçün seçiyəvi olan kolorit xüsusiyyətləri xalçaya cazibədarlıq və rahatlıq görkəmi getirir.

Xalça əl üsulu ilə yüksək keyfiyyətli yundan əyrilmiş və təbii boyaqlarla boyanmış iplərdən istehsal edilmişdir.

Xalça. "Balıq". Qarabağ qrupu. Azərbaycan. Xocalı.
XX əsrin əvvəli. Yun. Xovlu.

Xalçanın ölçüsü: 3' 84" x 18' 77" (572 x 117 sm.)

Ara sahənin ölçüsü: 535 x 39 sm.

Haşiyənin ölçüsü: iki yənlərdə 12 sm; başda və sonda 18 sm.

Əriş: 3 qat yun, ikisi palıdı, 1 ağ, qalın və möhkəm tovlı (Z3S)

Arğac: düz (çəke) 3 qat, 2 pambıq 1 yun ağ rəng (Z3S)

Arğac: ziqzaq (tökə) 3 qat, 2 pambıq 1 yun ağ rəng (Z2S)

Üz ipi: 2Z

İlmə forması: simmetrik (gördəst) 2 qat yun

İlmə sıxlığı: 30 x 30 1 dm².

İlmə hündürlüyü: 7 mm.

Kənar dolama: 3 cüt ərişə (6) bir yerdə mavi yun iplə dolanmışdır.

Saçaqlar: 7 sm., 4 sm. tor formasında hörülmüşdür. palıdı ağ yun

Rənglər: 8 rəng: yaşıl, qırmızı, mavi, ağ, qara, sarı, qəhvəyi, narıncı

Saxlanması: əla

Qırmızı yerliyi olan bu xalçanın ara sahəsinin əsas bəzəyini şaquli istiqamətdə təsvir edilən beş bütöv və bir yarımqıç göl bəzəyir. Qarabağın «Balıq» xalçaları üçün xarakterik olan stilləşmiş bitki elementləri göllərin içərisində təsvir edilmişdir. Xalçanın ara sahəsinin mərkəzində yerləşən göllərin yarısı kənarlarda hər iki tərəfdə beş dəfə, dördü bir hissəsi isə aşağı künclərdə yerləşirilmişdir.

Arasahədə təsvir edilən dilikli göllər ağ zolaqlarla aşağıdan yuxarıya doğru açılıb – yumularaq xalçaya xüsusi gözəllik gətirmişdir. Göllərin içərisində təsvir edilən güllərin rəngi ardıcıl olaraq dəyişərək xoş əhval – ruhiyyə yaradan bir görkəm yaranmışdır.

Xalçanın ana haşiyəsi ağ, yaşıl, qırmızı, sarı rəngli yarpağa bənzər elementlərlə və güllərlə bəzədilmişdir. Mavi və yaşıl rəngli ensiz haşiyələrdə Qarabağ xalçaları üçün xarakterik olan sarı, yaşıl, qırmızı və ağ rəngli bitki elementləri və kvadrat formalı elementlər nəqş edilmişdir.

Xalça. "Açma-yumma". Qarabağ qrupu. Azərbaycan. Xocavənd.
XX əsrin əvvəli. Yun. Xovlu.

Xalçanın ölçüsü: 3' 61" x 12' 63" (385 x 110 sm), sonda - 109 sm.

Arasahənin ölçüsü: 330 x 62 sm.

Haşiyənin ölçüsü: anlarda - 23 sm., başda - 28 sm.,sonda - 25 sm.

Göllərin ölçüsü: 62 x 60 sm.

Əriş: 2 qat yun, ağ və açıq palıdı nəzik (Z2S)

Arğac: düz (çəke) 2 qat nazik pambıq ağ (Z2S)

Arğac: ziqzaq (tökə) 2 qat incə pambıq ağ (Z2S)

Üz ipi: 2Z

İlmə forması: simmetrik (gördəst)

İlmə sıxlığı: 35 x 35 1 dm².

İlmə hündürlüyü: 6 mm.

Kənar dolama: 2 qoşa ərişə (4) dolanıb, mavi yun

Saçaqlar: 1 sm. palıdı yun

Rənglər: 7 rəng: yaşıl, qırmızı (moruq rəngi), ağ, qara (mazi), mavi, sarı, açıq palıdı.

Saxlanması: əla

Xalça. "Açma-yumma". Qarabağ qrupu. Azərbaycan. Xankəndi.
XX əsrin əvvəli. Yun. Xovlu.

Xalçanın ölçüsü: 3' 3" x 13' 38" (408 x 100 sm.)

Arasahənin ölçüsü: 167 x 54 sm.

Haşiyənin ölçüsü: endə - 23 sm, başda - 19 sm, sonda - 18 sm.

Göllərin ölçüsü: 54 x 46 sm., 57 x 41 sm., 54 x 41 sm.

Əriş: 3 qat, 2 ağ bir palıd yun (Z3S)

Arğac: düz (çəkə) 2 qat qırmızı yun, incə əyrilmiş (Z2S)

Arğac: ziqzaq (tökə) 2 qat yun, qırmızı, incə əyrilmiş (Z2S)

Üz ipi: 2 Z

İlmə forması: simmetrik (gördəst) 2 Z

İlmə sıxlığı: 25 x 30 1 dm².

İlmə hündürlüyü: 7 mm.

Yan dolama: 2 qoşa ərişə (4 ədəd) dolanmış, tünd palıd rəng yun

Saçaqlar: başda - 1 sm., sonda - 1,5 sm.

Rənglər: 7 rəng: qırmızı, yaşıl, qara, ağ, palıd, mavi, göy

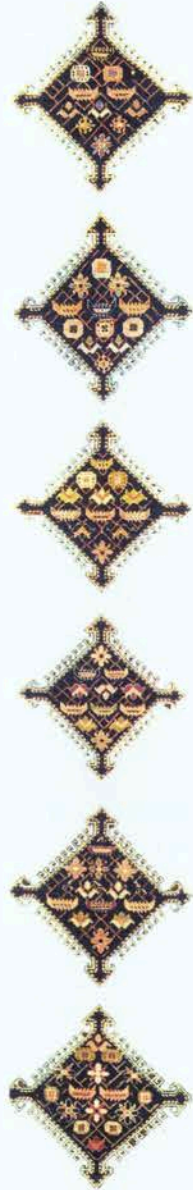
Saxlanması: ala

Bu xalça öz adını kompozisiya quruluşundan götürmüşdür. Qırmızı yerlikli bu xalçanın ara sahəsinin əsas bəzəyini bir-birinin ardınca düzülmiş altı bütöv və bir yarımçıq göl təşkil edir. Xalçanın ara sahəsinin kənarlarında bala haşiyənin daxilinə bitişik hər iki tərəfdə altı yarımçıq (ümmümlikdə on iki) yuxarı hər iki küncdə yarımçıq göl təsvir edilmişdir. Kənarlardakı yarımçıq gölləri birləşdirdikdə mərkəzdəki göllərin ümumi forması alına bilir.

Yaşıl yerlikli ara haşiyə qırmızı və sarı rəngli klassik elementlər və ağ üçdil elementlərlə bəzədilmişdir.

Ensiz haşiyələr qırmızı, ağ, mavi elementlərlə işlənmişdir. Xalça yüksək keyfiyyətli, əl üsulu ilə əyrilən və təbii boyaqlarla boyanan iplərdən toxunmuşdur.

Qırmızı yerlikli bu xalçanın ara sahəsinin əsas bəzəyini böyük ölçülü rombvari göllər bəzəyir. Sürməyi yerliyi olan göllərin naxışları isə ağ, qırmızı, sarı, mavi, narıncı rəngli stilizə edilmiş yarpaq və çiçək elementləri ilə bəzədilmişdir. Göllərin içərisində təsvir edilən yarpaqlar balığa bənzədiyi üçün bu elementləri xalq arasında «balıq» adlandırırlar. Ara sahənin kənarlarında mərkəzdə təsvir edilən göllərin dördü üç hissəsi haşiyə divarlarına bitişik formada təsvir edilmişdir. Göllərin kənarları ağ rəngli qarmaqlarla əhatə edilmişdir.

Xalçanın ana haşiyəsi gül budaqları, bala haşiyələri isə dördbucaqlı kiçik ölçülü həndəsi elementlərlə tərtib edilmişdir. Bu həndəsi elementlərin rənglərinin ardıcıl olaraq dəyişməsi və düzümü xalçaya təkrar edilmez yeni bir görünüş getirmişdir.

Xalça yüksək keyfiyyətli yumşaq yundan əyrilmiş və təbii boyaqlarla boyanan iplərdən toxunmuşdur.

Xalça. "Dəryanur". Qarabağ qrupu. Azərbaycan. Xocavənd.
XIX əsrin ortaları. Yun. Xovlu.

Xalçanın ölçüsü: 3' 44" x 16' 08" (490x105 sm.)

Ara sahənin ölçüsü: 458 x 71 sm.

Haşiyənin ölçüsü: yanlarda - 17 sm., başda - 20 sm.,
sonda - 16 sm.

Göllərin ölçüsü: 67 x 66 sm., 64 x 60 sm., 74 x 65 sm., 75 x 65 sm.

Əriş: 2 ipdən möhkəm tovlanmış yun palıdı (Z2S)

Arğac: düz (çəkə) 1 qat yun qəhvəyi (Z)

Arğac: ziqzaq (tökə) 1 qat yun qəhvəyi (Z)

Üz ipi: 2Z

İləmə forması: simmetrik (gördəst)

İləmə sıxlığı: 30 x 30 1 dm².

İləmə hündürlüyü: 8 mm.

Kənar dolama: 3 cüt (6 ərişə) qara yun

Saçaqlar: 1 sm.

Rənglər: 8 rəng: sürməyi, mavi, qırmızı, ağ, narıncı, qara,
sarı, qəhvəyi

Saxlanması: əla

Çehrayıya çalan qırmızı yerlikli bu xalçanın ara sahəsinin əsas bəzəyi müxtəlif ölçülü göllərdən ibarətdir. Rombvari formada olan bu göllər xalçanın mərkəzində şaquli istiqamətdə bir-birinin ardınca düzülərək çox diqqətəlayiq bir görkəm almışdır.

Göllərin aşağı və yuxarı hissəsində üçbucaq formalı qubbalar xalçanın gözəlliyini tamamlayır və ümumi görünüşünü zənginləşdirir.

Qara yerlikli göllərin sahəsi Qarabağın «Balıq» xalçaları üçün xarakterik olan çiçək və yarpaqlarla bəzədilmişdir.

Ara sahənin kənar hissələrində göllərin yarısı hər iki tərəfdə xalça boyu düzülərək təsvir edilmişdir. Göllərin dördü bir hissəsi künclərdə yerləşdirilərək tam kompozisiya yaradılmışdır.

Xalçanın sürməyi yerlikli ana haşiyəsində bir-birinin ardınca su axınına xatırladan rombvari elementlər nəqş edilmişdir. Ana haşiyənin yerliyinin göllərin yerliyi ilə eyni rənglə təkrarlanması xalçaya ciddi görkəm gətirir. Bala haşiyələrin xalçanın ara sahəsinin rənglərinə uyğun tərtibatı qanunauğunluqla uzlaşaraq canlı vəhdət duyğusu yaradır.

Xalça əla keyfiyyətli, əl üsulu ilə ayrılan və təbii boyaqlarla boyanan iplərdən toxunmuşdur.

Xalça. "Dəryanur". Qarabağ qrupu. Azərbaycan. Şuşa.
XIX əsr. Yun. Xovlu.

Xalçanın ölçüsü: 5'02" x 10'73" (327 x 153 sm) başda, 154 sm. sonda

Arasahənin ölçüsü: 281 x 97 sm.

Haşiyənin ölçüsü: sağda - 28 sm., solda - 30 sm., başda - 25 sm., sonda - 21 sm.

Göllərin ölçüsü: 117 x 58 sm., 74 x 59 sm., 83 x 61 sm.

Əriş: 4 qat (2+2) yun açıq palıdı incə ayrılıb möhkəm tovlanmışdır (Z2S + Z2S) (Z4Z)

Arğac: düz (çəkə) 2 ipdən pambıq ağ (Z2S)

Arğac: ziqzaq (tökə) 3 qat, 2 pambıq, 1 ağ yun (Z3S)

Üz ipi: Yun iki qat 2 Z

İlmə forması: simmetrik (gördəst)

İlmə sıxlığı: 40 x 40 1 dm².

İlmə hündürlüyü: 4 mm.

Kənar dolama: 3 cüt (6 ədəd) erişə yaşıl yun iplə dolanmışdır

Saçaqlar: 1 sm. hər iki başda

Rənglər: 9 rəng: palıdı, mavi, qırmızı (moruğu), ağ, qara, sarı, yaşıl, etrəngi, sürməyi

Saxlanması: əla

Qırmızı yerlikli bu xalçanın ara sahəsinə bir-birinin ardınca düzülmüş kənarları dilim-dilim formalı göllər təsvir edilmişdir. Göllərin mərkəzində stilizə edilmiş həndəsi formalı yaşıl, sarı assimetrik zambaq gülləri, göllərin sağ və solunda güllər simmetrik formada düzülərək xalçaya xüsusi gözəllik vermişdir. Göllərin mərkəzində təsvir edilən elementlər arasahədə də təkrar edilərək kompozisiyanı tamamlayır.

Zəngin tərtibata malik olan ensiz haşiyələr özünəməxsusluğu ilə seçilir. Sürməyi yerlikli arahaşiyənin əsas bazəyini bir-birinin ardınca düzülmüş nəbatı elementlər təşkil edir.

Xalça. Qarabağ qrupu. Azərbaycan. Laçın.
XIX əsrin sonu. Yun. Xovlu.

Xalçanın ölçüsü: 4' 85" x 10' 66" (325 x 148 sm.)

Arasahənin ölçüsü: 281 x 97 sm.

Haşiyənin ölçüsü: sağda - 25 sm., solda - 23 sm., başda və sonda - 20 sm.

Göllərin ölçüsü: 75 x 80 sm., 78 x 73 sm., 74 x 64 sm., 76 x 63 sm.

Əriş: 2 qat yun ağ rəng (Z2S)

Arğac: düz (çəkə) 2 qat ağ yun, incə tovlanmış (Z2S)

Arğac: ziqzaq (tökə) 2 qat yun ağ (Z2S)

Üz ipi: 2 qat qalın yun 2Z

İmə forması: assimetrik (senne)

İmə sıxlığı: 30 x 30 1 dm².

İmə hündürlüyü: 5 mm.

Kənar dolama: 2 qoşa ərişə (4) dolanıb, mavi yun

Saçaqlar: 7 mm. ağ

Rənglər: 10 rəng: palıdı, mavi, qırmızı, ağ, narıncı, qara (qoz qabığından), sarı, yaşıl, xaki, badımcən rəngi

Saxlanması: əla

Qaraya çalan palıd rəngli yerliyi olan bu xalçanın ara sahəsini üfqi istiqamətdə bir-birinin ardınca düzülən butalar bəzəyir. Butalar birinci sırada sağa, ikinci sırada sola və başqa sıralarda eyni düzülüşlə dəyişdirilərək çox baxımlı bir kompozisiya yaradılmışdır.

Qarabağın mürekkəb kompozisiya quruluşuna aid edilən bu xalçanın ara sahəsində təsvir edilən butaların içərisində gül rəsmləri çox incəliklə işlənmiş və butaların arasındakı məsafə çox dəqiqliklə tərtib edilmişdir.

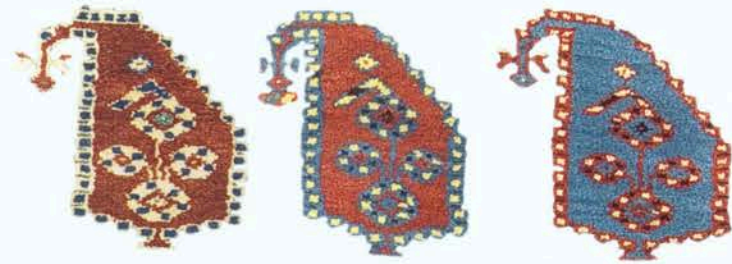
Xalçanın ağ yerlikli ara haşiyəsi səkkizguşəli elementlərlə bəzədilmişdir. Mavi yerlikli bala haşiyələr isə dalğavari, zəncirəbənzər düzümlə tamamlanmışdır.

Xalçanın kolorit xüsusiyyətləri etibarilə peşəkərlərlə həlli hər bir kəsin diqqətini özündə cəmləşdirir. Toxucu ara sahədə təsvir edilən butaların rəngini bir aşırı dəyişməklə kontrast – təzadlı rənglərdən xüsusi bir ahəng yaratmışdır.

Enli haşiyədəki rənglərin birindən digərinə sakit – rəvan, bəzən kontrastlı uzlaşmaları xalçanı daha da canlandırır.

Ara haşiyəni hər iki tərəfdən yerliyi mavi, naxışları isə ağ və qırmızı dalğavari naxışlar bəzəyir. Ana və bala haşiyələrin kənarlarında ağ – qırmızı rənglərin növbələşməsi ilə yaradılan «siçan diş» elementləri və ara sahənin kənarlarını əhatə edən qırmızı xətt xalçanın ümumi kompozisiyasına çox baxımlı bir görkəm verir.

Xalça yüksək keyfiyyətli, əl üsulu ilə əyilmiş və təbii boyaqlarla boyanmış iplərdən toxunmuşdur.

Xalça. "Şabalit buta". Qarabağ qrupu. Azərbaycan. Ağdam.
XIX əsrin əvvəli. Yun. Xovlu.

Xalçanın ölçüsü: 3' 80" x 6' 59" (201x116 sm.)

Arasahənin ölçüsü: 162 x 64 sm.

Haşiyənin ölçüsü: endə 23 sm., 27 sm. başda 17 sm.,sonda 20 sm.

Butaların ölçüsü: 22 x 17 sm., 23 x 17 sm., 26 x 17 sm., 27 x 15 sm.

Əriş: 2 qat, hər qatda 3 sap, incə əyilmiş ağ yun (Z2S 3+3)

Arğac: düz (çəkə) 2 qat yun, açıq qəhvəyi rəng (Z2S)

Arğac: ziqzaq (töke) 2 qat yun, açıq qəhvəyi (Z2S)

Üz ipi: yun qalın 2Z

İlmə forması: simmetrik (gördəst)

İlmə sıxlığı: 25 x 25 1 dm².

İlmə hündürlüyü: 1 sm.

Kənar dolama: 2 qoşa ərişə (4) dolanmışdır. Tünd qırmızı yun

Saçaqlar: 2 sm. başda və sonda

Rənglər: 7 rəng: tünd palıdı, mavi, qırmızı, ağ,qara (mazı), sarı, yaşıl.

Saxlanması: yaxşı

Sürməyi yerlikli bu xalçanın əsas bəzəyi palmettalar ətrafında yerləşdirilən əjdahalardan ibarətdir. Qarabağ xalçaları üçün xarakterik olan əjdaha elementləri bu xalçada incə əyri xətlər, xırda zərif bitki elementləri stilləşdirmə, həndəsələşdirmə istiqamətində dəyişdirilmişdir.

Xalçada təsvir edilən əjdaha palmettalara qovuşaraq vahid motivə – medalyona çevrilmişdir. Xalq arasında bu medalyona bənzər motivlər «bağa» kimi də yozulur. Azərbaycan xalçalarında təsvir edilən «bağa» elementləri ən arxaik elementlərdən biri olmaqla, ən qədim totemlərdən biri hesab edilir. Bu elementlərin tarixi hələ eramızdan əvvəlki dövrlərə təsadüf edilir. Azərbaycanda və ümumiyyətlə Şərqdə «bağa» elementləri «uzunömürlülük», «tilsimdən xilas olma» rəmzi kimi yozulur.

Əjdaha elementləri isə xalq arasında od, su, güc – qüvvə rəmzi kimi yozulur.

Xalçanın ara sahəsində səkkizguşəli ulduz elementləri və müxtəlif ölçülü doldurucu elementlər təsvir edilmişdir. Ara sahənin sağ və sol hissəsindəki kişi, qadın və uşaq təsvirləri də diqqəti cəlb edir. Xalçanın ana haşiyəsi kiçik ölçülü həndəsi elementlər, bala haşiyələr isə bitki və «mollabaşı» adlanan elementlərlə bəzədilmişdir.

Xalça. "Bəhmənli". Qarabağ qrupu.
Azərbaycan. Füzuli, Bəhmənli k.
XIX əsrin ortası. Yun. Xovlu.

Xalçanın ölçüsü: 3' 84" x 12' 27" (374 x 117 sm.), sonda 118 sm.

Arasahənin ölçüsü: 267 x 67 sm.

Haşiyənin ölçüsü: sağda - 30 sm., solda - 31 sm.,
başda - 27 sm., sonda - 21 sm.

Bağaların ölçüsü: 57 x 41 sm., 46 x 43 sm., 52 x 44 sm.

Göllərin ölçüsü: 59 x 44 sm., 50 x 43 sm.

Əriş: 3 qat pəlidi, yun (Z3S)

Arğac: düz (çəkə) 3qat incə ayrılmış pambıq ağ (Z3S)

Arğac: ziqzaq (tökə) 3 qat incə ayrılmış pambıq ağ (Z3S)

Üz ipi: 2 Z

İlmə forması: simmetrik (gördəst) 2 qat yun

İlmə sıxlığı: 40 x 40 1 dm².

İlmə hündürlüyü: 5 mm.

Kənar dolama: 3 qoşa ərişə dolanmış (6 qat) yun

Saçaqlar: 5 sm. başda, 1 sm. sonda. pəlidi yun

Rənglər: 10 rəng: sürməyi, açıq qırmızı, tünd çəhrayı, tünd qırmızı, qara, ağ, qəhvəyi, sarı, yaşıl, mavi

Saxlanması: əla

Bu xalçanın əsas bəzəyi bir-birinin ardınca düzülmüş 10 bütöv və 1 yarımqıç təsvirli göllərdən ibarətdir. Xalq arasında bu tipli xalçalara «Tək göl Muğan» deyilir. Xalçada təsvir edilən göllərin kənarları qarmaqlı elementlərlə əhatə edilmişdir. Xalq arasında bu elementlər dörd hissədə yerləşdiyindən dörd fəslə işarədir. Ümumilikdə ilin 12 ayının qarmaqla təsvir mənasını verir. Xalçada təsvir edilən göllərin mərkəzində səkkizguşəli ulduz elementlərinin tarixi çox qədim dövrlərə təsadüf edir. Hələ Manna dövründə bu torpaqda yaşayan əcdadlarımız səma cisimlərinə sitayiş edirdilər. Bu baxımdan «Muğan» xalçalarında nəqş edilən ulduz elementlərinin təsviri təsadüfi deyildir. Xalçada təsvir edilən ulduzların rəngləri də mövqə tutduğu yerliyin rənginə görə dəyişir. Bir sözlə ulduzlar və yerliklər dəyişməklə baxımlı ahəng yaradılmışdır.

Xalçanın ağ yerliyi olan ana haşiyəsində əsasən Şirvan xalçalarında tez-tez rast gəlinən yarpaq və çiçək təsvirləri mövqə tutur. Bala haşiyələr qırmızı, yaşıl, mavi yerlikli və Muğan xalçalarına xas olan bitki elementləri ilə bəzədilmişdir. Bu xalçada bütövlükdə kontrastlı rəng uzlaşmaları üstünlük təşkil edir və özünəməxsus şəkildə həll olunmuşdur.

Xalça yüksək keyfiyyətli yundan əyritmiş və təbii boyaqlarla boyanmış iplərdən istehsal edilmişdir.

Xalça. "Muğan". Qarabağ qrupu. Azərbaycan.Füzuli.
XIX əsrin ortaları. Yun. Xovlu.

Xalçanın ölçüsü: 3' 84" x 8' 63" (263 x 117 sm.).

Arasahənin ölçüsü: 207 x 44 sm.

Haşiyənin ölçüsü:yanlarda - 35, 35 sm., başda - 25 sm.,
sonda - 25 sm.

Göllərin ölçüsü: 37 x 20 sm.

Əriş: 5 qat yun ağ, incə tovlanmışdır (Z5S)

Arğac: düz (çəke) 15 qat pambıq ağ (Z15S)

Arğac: ziqzaq (tökə) 3 qat yun açıq qəhvəyi (Z3S)

Üz ipi: yun iki qat 22

İlmə forması: simmetrik (gördəst)

İlmə sıxlığı: 40 x 40 1 dm².

İlmə hündürlüyü: 4 mm.

Kənar dolama: 4 qoşa ərişə (8) dolanmışdır,mavi yun

Saçaqlar: 2 sm saç kimi hörülmüşdür

Rənglər: 6 rəng: ağ, qırmızı, sarı, yaşıl, mavi, qara

Saxlanması: əla

Qırmızı yerlikli olan bu xalçanın ara sahəsində böyük ölçülü medalyon təsvir edilmişdir. Medalyonun içərisində padnosa bənzər element yerləşdirilmişdir. Medalyonun ağ fonunda hər ləçəkdə simmetrik qırmızı, mavi rəngli əjdaha təsvirləri, onların arasında ağacabənzər səkkiz ədəd bitki elementləri qarmaqlı formada şaxələnmişdir. Ara sahənin boşluqları müxtəlif ölçülü dörd ünsür, həndəsi və nəbatı elementlərlə doldurulmuşdur.

"Qasımuşağı" xalçaları üçün xarakterik olan "S"-hərfinə bənzər nəqşlər toxucular arasında bitki elementi kimi yozulur və xalçanın ümumi kompozisiyasını tamamlayır.

Xalçanın dörd bir küncündə təsvir edilən qırmızı, yaşıl, qara rəngli qarmaqlar bədii tərtibatı zənginləşdirir.

"Qasımuşağı" xalçasındakı öz ilkin formasını itirmiş əjdaha adlanan elementlər Xətai – əjdahalı adlanan xalçalardan köçürülmüşdür.

Xalçanın ağ yerlikli haşiyəsində səkkizguşəli ulduza bənzər və yaxud gülü xatırladan nəqşlər işlənmişdir.

Xalça yüksək keyfiyyətli, parlaq və yumşaq və əl üsulu ilə ayrılan iplərdən toxunmuşdur.

Xalça. "Qasımuşağı". Qarabağ qrupu. Azərbaycan. Laçın. XIX əsrin ortaları. Yun. Xovlu.

Xalçanın ölçüsü: 5' 08" x 7' 48" (228 x 155 sm.), sonda - 151 sm.

Arasahənin ölçüsü: 200 x 121 sm.

Haşiyənin ölçüsü: sağda - 15 sm, solda - 17 sm, başda - 17 sm, sonda - 10 sm.

Əriş: 4 qat ağ yun (2+2), hər qatda iki ip vardır. Qalın və möhkəm tovludur. (Z4S)

Arğac: düz (çəkə), 2 qat, yun, nazik tovlanmış, qırmızı rəngli (Z2S)

Arğac: ziqzaq (tökə), 2 qat, yun, qalın, qırmızı rəngli (Z2S)

Üz ipi: 2Z

İlmə forması: simmetrik (gördəst)

İlmə sıxlığı: 25 x 25 1 dm². (1 sm.-də iki yarım ilmə yerləşmişdir).

İlmə hündürlüyü: 9 mm.

Kənar dolama: iki qoşa (4 ədəd) ərişə qırmızı, sürməyi, ağ rəngli yun iplərlə dolanmışdır.

Saçaqlar: hörülmüşdür, başda - 15 sm., sonda - 9 sm. Ağ yun

Rənglər: 7 rəng: ağ, tünd qırmızı, yaşıl, qara, mavi, sarı, sürməyi.

Saxlanması: əla

Bu tipli xalçalara Azərbaycanın Gəncə bölgəsində də rast gəlinir.

Qırmızı yerlikli bu xalçanın arasahəsinin mərkəzində dördkünc medalyon təsvir edilmişdir. Medalyonun kənarları ikicərgəli haşiyə ilə əhatə olunmuşdur. Daxili haşiyənin içəriyə doğru hissəsi qarmaqvari elementlərlə bəzədilmişdir. Haşiyənin içərisində latın əlifbasının «C» hərfinə bənzər ağ, sarı, qara rəngli elementlər, medalyonun kənar haşiyəsinin içərisində latın əlifbasının «T» hərfinə bənzər nəqşlər, kənarları isə ağ rəngli qarmaqlı elementlərlə işlənmişdir.

Medalyonun mərkəzində dörd ünsür element və arasahələrdə dilikli yarpaq təsvirləri verilmişdir. Medalyonun küncələrində Qarabağ xalçaları üçün xarakterik olan klassik elementlər nəqş edilmişdir.

Ara sahənin baş və ayaq hissəsində mehrab formalı təsvir xalçanın ümumi kompozisiyasını tamamlayır. Xalçanın ağ yerlikli ana haşiyəsində ulduzabənzər elementlərin rəngi bir aşırı dəyişdirilərək xüsusi görkəm yaratmışdır. Ana haşiyənin içəri və kənar hissəsindəki bala haşiyələr pambıq qozasına bənzər elementlərlə işlənmişdir.

Xalça yüksək keyfiyyətli, əl üsulu ilə ayrılmış və təbii boyaqlarla boyanan iplərdən istehsal edilmişdir.

Xalça. Qarabağ qrupu. Azərbaycan. Qubadlı. XX əsrin əvvəli. Yun. Xovlu.

Xalçanın ölçüsü: 4' 92" x 8' 53" (260 x 150 sm.)

Arasahənin ölçüsü: 218 x 109 sm.

Haşiyənin ölçüsü: yanlarda - 20 sm., başda - 18 sm., sonda isə 20 sm.

Böyük düzbucaqlı gölün ölçüsü: 95 x 101 sm.

Uzunsov medalyon: 58 x 21 sm., 57 x 20 sm.

Əriş: yun, 2 qat, ağ, qalın və möhkəm tovlı (Z 2 S)

Arğac: düz (çəkə), 2 qat, yun, qırmızı (Z 2 S)

Arğac: ziqzaq (tökə), 2 qat, yun, ağ (Z 2 S)

Üz ipi: ikiqat, qalın 2 Z

İlmə forması: simmetrik (gördəst)

İlmə sıxlığı: 30 x 30 1 dm².

İlmə hündürlüyü: 8 mm.

Yan dolama: 4 ərişə birdən dolanıb, al qırmızı yun

Saçaqlar: 2 sm başda, 1,5 sm sonda. palıdı yun

Rənglər: 6 rəng: qırmızı, ağ, qara, yaşıl, mavi, sarı

Saxlanması: əla

Qarabağın yaşlı toxucuları bu xalçanı Xocalı adlandırırlar. Qazax bölgəsinin toxucuları və sənətşünasları bu xalçanı Borçalı adlandırırlar. Tünd sürməyi yerlikli bu xalçanın ara sahəsinə bir-birinin ardınca düzülmiş iki cərgə dörd ünsür formalı on dörd medalyon bəzəyir. Medalyonların mərkəzində X-ə bənzər elementlər işlənmişdir. Ara sahəsinin boşluqları nəbati və digər klassik elementlərlə doldurulmuşdur. Açıq yaşıl çalğan ara haşiyəni sağ və soldan narıncıya çalan qırmızı yerlikli haşiyələr əhatə edir.

Ara haşiyədə çiçəkli budaqlar və digər elementlər işlənmişdir. Haşiyələr və ara sahə dilikli zolaqlarla əhatə olunmuşdur.

Xalça əla növlü, əl üsulu ilə əyrilən və təbii boyalarla boyanan iplərlə toxunmuşdur.

Xalça. Qarabağ qrupu. Azərbaycan. Xocalı.
XX əsrin əvvəli. Yun. Xovlu.

Xalçanın ölçüsü: 3' 97" x 9' 91" (302 x 121 sm.)

Arasahənin ölçüsü: 253 x 65 sm.

Haşiyənin ölçüsü: yanlarda - 27 sm., başda - 25 sm.,
sonda - 20 sm.

Göllərin ölçüsü: 36 x 29 sm., 36 x 28 sm., 38 x 31 sm., 36 x 31 sm., 35 x 32 sm.,
36 x 31 sm., 32 x 32 sm., 32 x 31 sm.

Əriş: 3 qat, 2 ağ, 1 palıd yun (Z3S)

Arğac: düz (çəkə) üç qat, pambıq, ağ (Z3S)

Arğac: ziqzaq (tökə) 2 qat pambıq, ağ (Z2S)

Üz ipi: 2Z

İlmə forması: simmetrik (gördəst)

İlmə sıxlığı: 35x35 1 dm².

İlmə hündürlüyü: 4 mm.

Kənar dolama: 2 qoşa ərişə (4 ədəd) dolanmış yun, qırmızı

Saçaqlar: başda və sonda 1 sm.

Rənglər: 7 rəng: açıq qırmızı, narıncı, sürməyi (indiçqo), açıq yaşıl, palıd, ağ, qara.

Saxlanması: əla

Qırmızı yerlikli sadə tərtibata malik olan bu xalçanın ara sahəsinin əsas bəzəyi müxtəlif ölçülü göllərdən ibarətdir. Nisbətən böyük olan gölləri hər iki tərəfdən qubalar əhatə edir. Daxili haşiyə kiçik ölçülü güldana bənzər, başını arxaya çevirmiş ördəyə bənzər elementlər və kiçik ölçülü göllərlə tərtib edilmişdir. Xarici haşiyə eyni formalı ördəklər və romb şəkilli göllərlə bəzədilmişdir. Hər iki haşiyeni mavi və qırmızı dalğavari xətlərlə bəzədilmiş sarı mədaxillər əhatə edir.

Xalça əla keyfiyyəti, əl üsulu ilə ayrılmış və təbii boyaqlarla boyanan iplərdən toxunmuşdur.

Xalça. Qarabağ qrupu. Azərbaycan.Qubadlı.
XX əsrin əvvəli. Yun. Xovlu.

Xalçanın ölçüsü: 4' 92" x 13' 35" (407 x 150 sm.)

Arasahənin ölçüsü: 326 x 54 sm.

Əriş: 3 qat yun, 2 ağ, 1 palıd, yun (Z3S)

Arğac: düz (çəka) 2 qat palıd rən'li, yun (Z2S)

Arğac: ziqzaq (tökə) 2 qat palıd rən'li, yun (Z2S)

Üz ipi: 22

İlmə forması: simmetrik (gördəst)

İlmə sıxlığı: 30 x 35 1 dm².

İlmə hündürlüyü: 6 mm.

Kənar dolama: 2 qoşa ərişə (4 ədəd) dolanmışdır, kərpici rəngli, yun

Saçaqqlar: başda - 3 sm., sonda - 1 sm.

Rənglər: 9 rəng: qırmızı, bardo, mavi, sürməyi, ağ, sarı, boz, palıd,

çəhrayı

Saxlanması: əla

Qəhvəyi yerlikli bu xalçanın əsas bəzəyini ara sahədə yerləşdirilmiş böyük ölçülü göllər təşkil edir. Xalçanın ara sahəsindəki boşluqlar və üç böyük gölün arasındakı məsafələr klassik elementlər və stilləşmiş heyvan, quş təsvirləri ilə doldurulmuşdur.

Ara haşiyə müxtəlif rəngli «səkkizguşəli ulduz» və başqa klassik elementlərlə nəqş edilmişdir. Ensiz haşiyələr narıncıya çalan yerlik üzərində təsvir edilən «S»-ə bənzər nəqşlərlə tərtib edilmişdir.

Xalça çox rənglərdən ibarət olmasına baxmayaraq xüsusi ahəngdarlıqla uzlaşdırılmış və diqqəti cəlb edən cazibədar bir kompozisiya yaradılmışdır.

Xalça yüksək keyfiyyətli, əl üsulu ilə əyrilən və təbii boyaqlarla boyanan iplərdən toxunmuşdur.

Xalça. Qarabağ qrupu. Azərbaycan. Zəngilan. XX əsrin əvvəli. Yun. Xovlu.

Xalçanın ölçüsü: 4' 00" x 6' 10" (186 x 122 sm.)
Arasahənin ölçüsü: 149 x 82 sm.
Haşiyənin ölçüsü: enində - 18 x 18 sm, başda - 19 sm, sonda - 16 sm.
Göllərin ölçüsü: 52 x 58 sm., 47 x 57 sm., 59 x 43 sm.
Əriş: 2 qat, ağ və palıd, yun (Z2S)
Arğac: düz (çəkə), iki qat, açıq palıd yun (Z2S)
Arğac: ziqzaqlı (tökə) iki qat, açıq palıd yun (Z2S)
Üz ipi: 2Z
İlmə forması: simmetrik (gördəst)
İlmə sıxlığı: 25 x 25 1 dm²
İlmə hündürlüyü: 6 mm.
Yan dolama: 2 qoşa ərişə (4 ədəd) dolanan qırmızı yun
Saçaqlar: başda 1 sm., sonda 8 mm. Ağ və palıd yun
Rənglər: 9 rəng: qara (mazı), qırmızı, sarı, ağ, palıd, sürməyi, qızılı oıra, yaşıl, kerpici
Saxlanması: əla

Sənətşünaslar və Borçalı bölgəsinin toxucuları bu xalçanı «Borçalı» adlandırırlar. Açıq qırmızı yerlikli bu xalçanın arasahəsini dörd böyük ölçülü stilizə edilmiş qurbağaya bənzər elementlər bəzəyir. Bəzi sənətşünaslar bu elementləri «çalağan» quşuna da bənzədirlər.

Xalçanın ara sahəsində təsvir edilən bu stilizə edilmiş heyvan təsvirlərinin üzərini sürməyi, qırmızı səkkizbucaqlı elementlər və dörd tərəfə şaxələnən çıxıntılar tamamlayır. Medalyonların üzərini xalçanın uzunluq istiqamətində təsvir edilən dörd əjdahaya bənzər stilizə edilmiş elementlər bəzəyir. Medalyonların üzərində xalçanın eninə doğru istiqamətlənən dörd ərsinə bənzər elementlər təsvir edilmişdir. Arasahənin ümumi görünüşünü tamamlayan bala haşiyənin sağ və sol tərəflərindən mərkəzə doğru istiqamətlənən oxvari elementlər xalçaya xüsusi təkraredilməz ciddi görkəm verir. Qara yerlikli ana haşiyənin əsas bəzəyini altılıçəkli çiçək və səkkiz ləçəkli güllər təşkil edir. Xalçanın yuxarı sol tərəfində uzunsov kətəbənin içərisində 1903-cü il rəqəmi diqqəti cəlb edir.

Xalçanın ara sahəsindəki böyük əbrəş və səkkizguşəli ulduzlar aydın nəzərə çarpır.

Xalça əl üsulu ilə ayrılmış və təbii boyaqlarla boyanmış yüksək keyfiyyətli iplərdən toxunmuşdur.

Xalça «Bağalı». Qarabağ qrupu. Azərbaycan. Qubadlı. 1903-cü il. Yun. Xovlu.

Xalçanın ölçüsü: 6' 73" x 11' 52" (351 x 205 sm.), sonda - 201 sm.

Arasahənin ölçüsü: 286 x 129 sm.

Haşiyənin ölçüsü: 36-35 sm. aşağı və yuxarıda 32,5 sm.

Arasahədəki dörd təsvirin ölçüsü: 59 x 94 sm., 71 x 90 sm., 76 x 90 sm., 72 x 76 sm.

Cağların ölçüsü: 8 x 6,5 sm.

Əriş: 3 qat yun açıq qəhvəyi rəng (Z3S)

Arğac: düz (çəkə) 2 qat palıdı (Z2S)

Arğac: ziqzaq (tökə) 2 qat tünd palıdı (Z2S)

Üz ipi: 2 Z

İlmə forması: simmetrik (gördəst)

İlmə sıxlığı: 30 x 30 1 dm²

İlmə hündürlüyü: 6 mm.

Kənar dolama: 4 qoşa ərişə (8) dolanıb

Saçaqlar: 1,5 sm. açıq qəhvəyi rəng, başda - 2 sm. yun

Rənglər: 7 rəng: qırmızı, yaşıl, göy, qara, qəhvəyi, sarı, narıncı.

Saxlanması: əla

Tünd qırmızı yerlikli bu xalçanın ara sahəsində üç böyük ölçülü göl təsvir edilmişdir. Göllərin içərisində toxucuların «çarhovuz» adlandırdığı dördbucaqlı element yerləşdirilmişdir. Çarhovuzun içərisində üz-üzə baxan iki ördək nəqş edilmişdir.

Hələ qədim zamanlardan Şərqi dekorativ tətbiqi sənətində ördək bəzək elementi kimi müxtəlif sənət əsərlərində təsvir edilmişdir. Dördbucaqlı element səkkiz əjdaha və ya ilana bənzər elementlərlə əhatə olunmuşdur. Bu elementlər təsvir forması olmaqla buludu xatırladır.

Xalçanın ara sahəsi «S»-vari və başqa müxtəlif ölçülü doldurucu elementlərlə nəqş edilmişdir. Xalçanın ağ yerlikli enli haşiyəsi Qarabağ xalçaları üçün səciyyəvi olan klassik elementlərlə bəzədilmişdir. Bala haşiyə isə üçbucaqlı həndəsi elementlərlə işlənmişdir. Bala haşiyənin hər iki tərəfi «siçandışı» adlanan nəqşlərlə əhatə olunmuşdur. Bu xalçada rəng çalarlarının incəliklə düzümü nəticəsində rəng harmoniyası yaradılmışdır.

Xalça əla növlü parlaq yundan ayrılmış və təbii boyaqlarla boyanmış iplərdən istehsal edilmişdir.

Xalça. "Malibeyli". Qarabağ qrupu. Azərbaycan. Şuşa, Malibeyli k. XIX əsrin ortaları Yun. Xovlu.

Xalçanın ölçüsü: 4' 62" x 8' 73" (266 x 141 sm.)
 Arasahənin ölçüsü: 228 x 94 sm.
 Haşiyənin ölçüsü: yanlarda - 23 sm., başda və sonda - 19 sm.
 Göllərin ölçüsü: 88 x 68 sm., 88 x 73 sm., 85 x 79 sm.
 Əriş: 3 ipdən ibarət olub möhkəm tovlanmışdır, yun ağ (Z3S)
 Arğac: düz (çəka) 2 ipdən ibarət yun qırmızı rəng (Z2S)
 Arğac: ziqzaq (tökə) 2 ipdən ibarət yun qırmızı rəng (Z2S)
 Üz ipi: 2Z
 İlmə forması: simmetrik (gördəst)
 İlmə sıxlığı: 25 x 25 1 dm²
 İlmə hündürlüyü: 4 mm.
 Kənar dolama: 2 qoşa ərişə (6) dolanıb, qırmızı yun
 Saçaqlar: hər iki tərəfdən hörük kimi içəri hörülmüşdür
 Rənglər: 8 rəng: sürməyi, yaşıl, qırmızı, ağ, mavi, qara, sarı, qəhvəyi
 Saxlanması: əla

Bu xalça «xəli balası» da adlanır. Ölçüsünə görə bu tipli xalçaları toxucular «gəbə» də adlandırırlar. Qədim dövrlərdə böyük otaqların tavanında olan kompozisiyanı yerə döşənəcək xalçalara da köçürdülər.

Azərbaycanın bir çox bölgələrində olduğu kimi Şuşa şəhərində də evlərin tavanında zəngin naxışlar yağlı boyalarla tərtib edilərdi. Evin divarları həmin bölgənin flora və faunasına uyğun bəzədilərdi. Qırmızı yerlikli bu xalçanın ara sahəsini müxtəlif ölçülü stilizə edilmiş nəbatî göllər təşkil edir. Mərkəzdə təsvir edilən böyük ölçülü gölün hər iki tərəfini Qarabağ və Təbriz xalçaları üçün xarakterik olan açıq yaşıl yerlikli kəmərlər bəzəyir. Göllərin aşağı və yuxarı hissəsində mavi rəngli qubba elementləri kompozisiyanı tamamlayır. Xalçanın küncələrində Qarabağın «balıq» xalçaları üçün səciyyəvi olan nəbatî gül və yarpaq təsvirləri ümumi kompozisiyaya xüsusi görkəm gətirmişdir. Arasahənin ölçüsünə uyğun tərtib edilən haşiyəsində gül və yarpaq motivləri xalçanın kolorit baxımından keyfiyyətini yüksəltmişdir.

Xalça yüksək keyfiyyətli, əl üsulu ilə ayrılan və təbii boyaqlarla boyanan iplərdən istehsal edilmişdir.

Xalça. "Ləmpə". Qarabağ qrupu. Azərbaycan. Şuşa.
XIX əsrin ortaları. Yun. Xovlu.

Xalçanın ölçüsü: 4' 03" x 12' 00" (366 x 123 sm.)

Arasahənin ölçüsü: 351 x 101 sm.

Haşiyənin ölçüsü: iki yanalarda - 8 sm. + 8 sm.,
başda və ayaqda - 9 sm. + 9 sm.

Mərkəzin gölün ölçüsü: eni 83 sm., hündürlüyü 69 sm., başda - gölün eni
57 sm., hündürlüyü 59 sm., aşağıda - eni 51 sm., hündürlüyü 51 sm.

Qubbaların ölçüsü: eni 26 sm., hündürlüyü 19 sm.

Cağların ölçüsü: 25x17 sm.

Əriş: 3 qat yun ağ (Z 3 S)

Arğac: düz (çəkə) - 3 qat 2-si pambıq, 1 yun ağ (Z 3 S)

Arğac: ziqzaq (tökə) 3 qat 2-si pambıq biri yun ağ (Z 3 S)

Üz ipi: 2 qat yun, 2 Z

İlmə forması: simmetrik (gördəst)

İlmə sıxlığı: 35 x 35 1 dm²

İlmə hündürlüyü: 4 mm, bəzi yerlərdə 5 mm.

Kənar dolama: 2 qoşa ərişə (4) dolanmışdır. mavi, palıdı yun

Saçaqlar: başda - 4 sm., sonda - 3 sm. ağ yun

Rənglər: 7 rəng: ağ, mavi, açıq qırmızı, qara (mazı), palıdı, yaşıl, tox qırmızı.

Saxlanması: əla

Sürməyi yerlikli bu xalçanın ara sahəsində üç səkkiz guşəli medalyon yerləşdirilmişdir. Medalyonların arasında və xalçanın ara sahəsinin yuxarı hissəsində uzunsov kəmərlər təsvir edilmişdir. Növbə ilə düzülən medalyon və kəmərləri yuxarı və aşağı tərəfdən «qubba» adlanan elementlər tamamlayır.

Xalçanın ara sahəsindəki boşluqlar aşağıdan üz-üzə dayanan «tutuquşular», «buta» elementləri, dörd ayaqlı fantastik quş, «dörd-ünsür», «daraq» və başqa bitki və klassik elementlərlə doldurulmuşdur.

Toxucuların və sənətsünasların söylədiyinə görə «Ləmpə» xalçalarının kompozisiyası evlərdəki zəngin kompozisiyaya malik olan rəngli boyalarla işlənən tavanlardan köçürülmüşdür.

Xalçanın qırmızı yerlikli haşiyəsi nəbati elementlərlə bəzədilmişdir. Sürməyi yerlikli arahaşiyə ara sahə ilə eyni rənglə uyğunlaşdırılaraq cazibədar və ahəngdar bir görünüş yaradılmışdır.

Xalça yüksək keyfiyyətli, əl üsulu ilə əyri və təbii boyaqlarla boyanan iplərdən toxunmuşdur.

Xalça. «Ləmpə». Qarabağ qrupu. Azərbaycan. Xocalı.
XIX əsrin əvvəli. Yun. Xovlu.

Xalçanın ölçüsü: 4' 10" x 9' 94" (303 x 125 sm.)

Arasahənin ölçüsü: 291 x 99 sm.

Haşiyənin ölçüsü: 15 sm.

Əriş: 3 qat ağ rəngli yun (Z3S)

Arğac: 3 qat yun qırmızı rəng (Z3S)

Arğac: 2 qat yun qırmızı rəng (Z2S)

Üz ipi: 2 qat yun 2Z

İlmə forması: simmetrik (gördəst)

İlmə sıxlığı: 20 x 30 1 dm²

İlmə hündürlüyü: 6 mm.

Kənar dolama: 2 qoşa ərişə (4) 8 formasında dolanmışdır. Yun qırmızı

Saçaqlar: içəri tikilmiş ağ yun

Rənglər: 9 rəng: qara, sürməyi, açıq palıdı, tünd qırmızı, açıq qırmızı, yaşıl, ağ, sarı.

Saxlanması: əla

Qara yerlikli bu xalçanın ara sahəsində beş medalyon təsvir edilmişdir. Medalyonların ətrafı Qarabağın «Balıq» xalçaları üçün xarakterik bitki elementləri ilə bəzədilmişdir. Mərkəz hissədə təsvir edilən medalyonun baş və ayaq hissəsi «Ləmpə» xalçasına xas olan qubbalarla əhatə edilmişdir.

Xalçanın hər bir küncündə dilim-dilim düzbucaqlı elementlər təsvir edilmişdir.

Ağ yerlikli haşiyə ritmik təkrar olunan naxış silsiləsi təşkil edən çiçək rəsmləri ilə bəzədilmişdir. Ara haşiyəni hər iki tərəfdən ensiz qırmızı zolaqlar əhatə edir. Xalçada rəng müxtəlifliyi olmasına baxmayaraq qırmızı rəng daha çox nəzərə çarpır. Hələ qədim zamanlardan odun simvolu kimi sayılan bu rəng xalq arasında müvəffəqiyyət rəmzi, xəstəlikdən xilas olma, bəd-nəzərdən qoruyucu bir rəng kimi yozulurdu.

Azərbaycanın toy mərasimlərində və bayram şənliklərində qız-gəlinlər qırmızı rəngli geyimlərə daha üstünlük verirdilər. Hətta gəlinə toy günü qırmızı ipəkdən və yaxud məxmərdən tikilmiş toy libası geyindirir və qırmızı duvağa bürüyürdülər. Toy günü evin bütün döşənəcək xalçaları qırmızı olurdu. Toyxana da, əsasən, qırmızı xalçalarla bəzədilirdi. Bir sözlə bu xalçaya nəzər yetirən hər bir kəsin əhvali-ruhiyyəsi yüksəlir.

Xalça əla keyfiyyətli, əl üsulu ilə ayrılmış və təbii boyaqlarla boyanan iplərdən toxunmuşdur.

Xalça. «Ləmpə». Qarabağ qrupu. Azərbaycan. Şuşa.
XIX əsrin sonu. Yun. Xovlu.

Xalçanın ölçüsü: 3' 41" x 14' 86" (453 x 104 sm.)

Arasahənin ölçüsü: 430 x 76 sm.

Haşiyənin ölçüsü: sağda - 14 sm., solda - 13 sm., başda - 11 sm., sonda - 12 sm.

Əriş: 3 qat yun (Z 3 s) 1 ağ, 1 açıq palıdı, 1 tünd palıdı

Arğac: 3 qat yun (Z 3 s) 1 ağ, 1 açıq palıdı, 1 tünd palıdı

Arğac: ziqzaq (tökə) 2 qat ağ yun (Z 2 S)

Üz ipi: 2 qat yun 2 Z

İlmə forması: simmetrik (gördəst)

İlmə sıxlığı: 30 x 30 1 dm 2.

İlmə hündürlüyü: 4 mm.

Kənar dolama: 2 qoşa (4) ərişə birdən dolanıb. palıdı, yun

Saçaqlar: 2 sm. yun açıq qəhvəyi və ağ

Rənglər: 6 rəng: qara (mazı), ağ, tünd qırmızı, açıq qırmızı, açıq yaşıl, sarı.

Saxlanması: əla

Qaraya bənzər tünd syrməyi yerlikli bu xalçanın ara sahəsinin mərkəzində xonçanı və yaxud «qızılgül» təsvirli padnosu xatırladan altıgüncü bir medalyon təsvir edilmişdir. Narıncıya çalan çərçivəsi olan bu xonçalı medalyon öz təkraredilməz görünüşü ilə diqqəti cəlb edir. Mərkəzdə təsvir edilən «qızılgül» boxçasının ətrafları açıq qırmızı çərçivə ilə əhatə edilmişdir. Bir növ bu çərçivə xalçanın ara sahəsinin yerliyi kimi də nəzərə çarpır.

Xalçanın enli haşiyəsi də öz nadir tərtibatı ilə başqa xalçalardan seçilir. Bu haşiyənin içərisindəki kiçik medalyonlarda qırmızı, narıncı və ağa çalan güllər təsvir edilmişdir. Medalyonların yerliyi tünd göy, künclərdəki medalyonlar və haşiyənin yerliyi kərpici rəngdə tərtib edilmişdir. Xalçanın ensiz haşiyəsi kiçik ölçülü güllər və çiçəklərlə işlənmişdir. Xalça yüksək keyfiyyətli, əl üsulu ilə əyrilmiş və təbii boyaqlarla boyanmış iplərdən toxunmuşdur.

Xalça. "Bağçada güllər". Qarabağ qrupu. Azərbaycan. Cəbrayıl. XIX əsrin sonu. Yun. Xovlu.

Xalçanın ölçüsü: 6' 82" x 10' 53" (321 x 208 sm.)
Arasahənin ölçüsü: 297 x 192 sm.
Haşiyənin ölçüsü: iki yanlarda - 15 sm., başda - 11 sm., sonda - 12 sm.
Əriş: ağ pambıq 2 qat incə və möhkəm tovlı (Z2S)
Arğac: düz (çəkə) 1 qat yun palıdı rəng (Z1B)
Arğac: ziqzaqlı (tökə) 3 qat yun 1 palıdı, 2 ağ rəng (Z3S)
Üz ipi: 2 qat yun 2Z
İlmə forması: simmetrik (gördəst)
İlmə sıxlığı: 40x40 1 dm²
İlmə hündürlüyü: 1 sm.
Kənar dolama: 2 qoşa ərişə (4) birdən dolanıb, açıq palıdı yun
Saçaqlar: 1,5 sm. hər tərəfdən
Rənglər: 7 rəng: açıq kərpici, çəhrayı, sarı, palıdı, yaşıl, mavi, ağ
Saxlanması: yaxşı

Xalça. "Bağçada güllər". Qarabağ qrupu. Azərbaycan. Cəbrayıl. XX əsrin əvvəli. Yun. Xovlu.

Xalçanın ölçüsü: 5' 25" x 9' 74" (297 x 160 sm.)

Arasahənin ölçüsü: 237 x 81 sm

Haşiyənin ölçüsü: 18 sm.

Arasahədəki qızılgül budaqlarının ölçüsü: 26, 28 sm.

Arasahədəki element sayı: 14 budaqda 40 böyük qızılgül və 95 qönçə yerləşib

Arahaşiyədə: hər sağ və sol tərəfdə 30, aşağı və yuxarıda isə 28 budaq yerləşib

Əriş: 40 №-li sapın 23 qatından tovlanmış ağ, pambıq, əriş (Z23B)

Arğac: düz (çəkə) əlqac 40 №-li sapın 23 qatından tovlanmış palıdı rəngli pambıq (Z23B)

Arğac: ziqzaq (tökə) əlqac. 2 qatlı yun ipdən düzəldilmiş palıdı rəngli (Z2B)

Üz ipi: 2 qat yun 2Z

İlmə forması: simmetrik (gördəst)

İlmə sıxlığı: 30 x 30 1 dm².

İlmə hündürlüyü: kənarlarda 8 mm., ortada 5 mm.

Kənar dolama: 2 qoşa ərişə (4) dolanmış, 12 sm. qara rəng, 12 sm. palıdı rəng bir-birini əvəz edir

Saçaqlar: yoxdur

Rənglər: 8 rəng: açıq və tünd yaşıl, açıq və tünd qırmızı və ətrəngi, sarı, palıdı, tünd palıdı

Saxlanması: yaxşı

Palıdı rəngli yerliyi olan bu xalçanın ara sahəsində qırmızı və ətrəngli qızılgüllər, onları əhatə edən qönçələr və yarpaqlarla formalaşan gül dəstələri təkrar edilərək baxımlı bir kompozisiya yaradılmışdır. Xalçanın açıq yerlikli ana haşiyəsi bir-birinin ardınca düzülmüş, ətrafı yarpaqlarla əhatə edilmiş qızılgüllərlə bəzədilmişdir.

Xalçanın ara sahəsinin ətrafındakı açıq qırmızı yerlikli bala haşiyə kiçik ölçülü qızılgüllər, qönçələr və onları əhatə edən yarpaqlarla tərtib edilmişdir.

Xalçanın kənar hissəsindəki ara sahə ilə eyni rəngdə olan bala haşiyənin əsas bəzəyini qızılgül, qönçəli və yarpaqlı budaqlar təşkil edir.

Rəng həlli texnikasına ustalıqla yiyələnən toxucu kontrastlığa üstünlük verməklə yanaşı sakit – rəvan keçid üçün yumşaq yarımtonlardan da istifadə edərək cazibədar bir görünüş yaratmışdır. Xalça yüksək keyfiyyətli, əl üsulu ilə ayrılan və təbii boyaqlarla boyanan iplərdən toxunmuşdur.

Sürməyi yerlikli bu xalçanın ara sahəsini bir-birinin ardınca düzölmüş qoşa qızıl güldən ibarət elementlər şaquli və maili görünüşlə ritmik və dinamik bir kompozisiya yaratmışdır. Bu tipli xalçaların kompozisiya və naxışları Rusiyanın ornamental – dekorativ sənətindən götürülmüşdür. Məlum olduğu kimi, XIX əsrin ortalarında Azərbaycanla Rusiya arasında mədəni-iqtisadi əlaqələr genişləndi. Bu dövrdə Azərbaycanda, xüsusilə də böyük ticarət mərkəzlərindən biri olan Şuşada Rusiyada istehsal olunan yün ipək yaylıqlar, müxtəlif parçalar, metal siniləri çox yayılmışdı. İstedadlı xalçaçılar hər gördükləri yeni naxışları öz xalçalarında istifadə etməyə başladılar. Bədii cəhətdən bu naxışlar əvvəlcə sadə olmuş, getdikcə toxucular bu elementləri daha da mürəkkəbləşdirmişlər.

Qeyd etmək lazımdır ki, XIX əsrin sonundan başlayaraq gül naxışları tək kiçik xalçalarda deyil, həmçinin dəst – xəli – gəbələrə də istifadə edilirdi.

Xalçanın ağ yerlikli ara haşiyəsinin əsas bəzəyi şahmat daşının atına bənzər stilizə edilmiş yan görünüşlü elementlərdən ibarətdir. Bu elementlər ölçüsünə görə bir-birindən fərqlənirlər. Ara haşiyənin aşağı hissəsində olan həmin elementlərin forması uzadılmış, yanlarda isə qısaldılmışdır.

Bu elementlər Şirvan məktəbinə daxil olan xalçalar üçün daha xarakterik olsa da Qarabağ xalçaçıları da bu elementləri öz xalçalarında təsvir etmişlər. Xalça yüksək keyfiyyətli, parıltılı, əl üsulu ilə ayrılan və təbii boyaqlarla boyanan iplərdən toxunmuşdur.

Xalça. "Bağçada güllər". Qarabağ qrupu. Azərbaycan. Cəbrayıl.
XIX əsrin sonu. Yun. Xovsuz.

Xalçanın ölçüsü: 4' 13" x 7' 91" (241 x 126 sm).

Arasahənin ölçüsü: 221 x 93 sm.

Haşiyənin ölçüsü: sağda - 18 sm., solda - 14 sm., sonda - 9 sm., başda - 12 sm.

Əriş: incə ayrılmış 2 qat yun ip (Z2S)

Arğac: düz əlqac (çəkə) 4 qat (2+2) ağ rəngli ipəkdən (Z4S)

Arğac: ziqzaqvari (tökə) 4 qat (2+2) ipək sapdan ətrəngi (Z4S)

Üz ipi: 2 qat yun 2Z

İlmə forması: simmetrik (gördəst)

İlmə sıxlığı: 50 x 60 dm².

İlmə hündürlüyü: 2 mm.

Kənar dolama: 2 qoşa ərişə dolanmışdır qara yun.

Saçaqlar: tor kimi hörülmüşdür, başda - 3 sm., sonda - 2 sm.

Rənglər: 7 rəng: sürməyi, ağ, yaşıl, qara, qırmızı, narıncı, göy

Saxlanması: yaxşı

Yerli toxucular bu xalçanı «Güldanda güllər» də adlandırırlar.

Azərbaycan xalçaları üçün çox da xarakterik olmayan bu çeşni Qarabağ bölgəsində XIX əsrin sonu və XX əsrin əvvəllərində toxunmağa başlanmışdır. Tünd palıd rəngli yerliyi olan bu xalçanın ara sahəsini iki qulplu güldanda açıq qırmızı, yaşıl rəngli üç böyük qızılgül, dörd açılmamış qönçə və yarpaqlar bəzəyir. Güldanın yanında hər iki tərəfdə qızılgül budaqlarının üstündə üz-üzə dayamış simmetrik stilizə edilmiş quşlar təsvir edilmişdir.

Qırmızı yerlikli enli haşiyə stilizə edilmiş açıq rəngli gül budaqları və yarpaqlarla bəzədilmişdir. Enli haşiyəni hər iki tərəfdən içərisində «ziqzaq» şəkilli naxışlarla bəzənən ağ rəngli mədaxillər əhatə edir.

Xalça yüksək keyfiyyətli, əl üsulu ilə ayrılan və təbii boyaqlarla boyanan iplərdən toxunmuşdur.

Xalça. "Saxsıda güllər". Qarabağ qrupu. Azərbaycan, Cəbrayıl. XX əsrin əvvəli. Yun. Xovlu.

Xalçanın ölçüsü: 1' 87" x 1' 90" (58 x 57 sm.)

Arasahənin ölçüsü: 38 x 35 sm.

Arahaşiyənin ölçüsü: sağda - 12 sm., solda - 11 sm., başda - 10 sm., sonda - 9 sm.

Güllər və vazların ölçüsü: 37 x 34 sm.

Quşların ölçüsü: 12 x 8 sm.

Əriş: yun 2 qatdan ibarət, ağ və palıdı yundan (Z2S)

Arğac: 1 dənə düz - 4 qat pambıq, ağ rəng (Z4S)

Üz ipi: 2 qat yun 2Z

İlmə forması: simmetrik (gördəst)

İlmə sıxlığı: 30 x 40 1 dm²

İlmə hündürlüyü: 4 mm.

Kənar dolama: 1 qoşa erişə (2) dolanmışdır qara yun

Saçaqqlar: içəri hörülmüşdür

Rənglər: 6 rəng: tünd palıdı, qara, açıq qırmızı, ağ, xaki, yaşıl

Saxlanması: əla

Xalının ara sahəsinə doqquz böyük və kiçik ölçülü göllər bəzəyir. Mərkəzdə təsvir edilən iki gölün ətrafında iki böyük və dörd yarımçıq təsvirli göllər ona xüsusi görkəm gətirmişdir. Kiçik göllərin ətrafında haşiyə divarlarına bitişik formada hər tərəfdə üç yarımçıq göl təsvir edilmişdir. Boşluqlar rombvari və nəbati elementlərlə doldurulmuşdur.

Xalının enli haşiyəsi «çayniknişan» və yaxud «bağa» adlanan elementlərlə tərtib edilmişdir. Haşiyədəki elementlərin rəngi dəyişdirilərək və aralarındakı gül və yarpaq rəsmləri incəliklə və peşəkərliliklə işlənərək xalının ümumi kompozisiyasına xüsusi gözəllik gətirmişdir.

Xalı əla növü, əl üsulu ilə əyrilən və təbii boyaqlarla boyanan iplərdən toxunmuşdur.

Xalça. Qarabağ qrupu. Azərbaycan. Şuşa.
XIX əsrin sonları. Yun. Xovlu.

Xalçanın ölçüsü: 6' 82" x 18' 80" (573 x 208 sm.)

Arasahənin ölçüsü: 477 x 115 sm.

Haşiyənin ölçüsü: sağda - 47 sm, solda - 46 sm, başda - 46 sm, sonda - 48 sm.

Göllərin ölçüsü: kiçik - 88 x 116 sm., 102 x 116 sm.,

93 x 116 sm., böyük - 161 x 116 sm., 168 x 116 sm.

Əriş: 3 qat yun, ağ və palıd, qalın (Z3S)

Arğac: düz (çəkə) 3 qat, 2 qat pambıq, bir qat yun, ağ (Z3S)

Arğac: ziqzaq (tökə) 3 qat, 2 qat pambıq ağ, 1 qat yun palıd (Z3S)

Üz ipi: 2 qat yun 2 Z

İlmə forması: simmetrik (gördəst)

İlmə sıxlığı: 30 x 30 1 dm².

İlmə hündürlüyü: 5 mm.

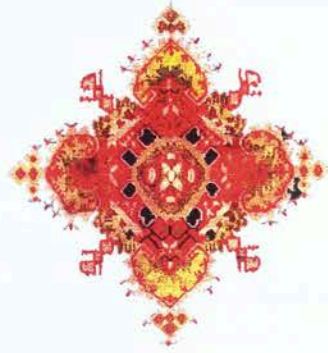
Kənar dolama: 2 qoşa ərişə (4 əriş) yaşıl rəngli yunla dolanmışdır.

Saçaqlar: hər tərəfdə - aşağı və yuvarıda - 2 sm. ağ və palıd yun

Rənglər: 13 rəng: qara (zil), qırmızı (gülü), mavi, zümrüdü, açıq yaşıl, tünd yaşıl, sarı, ağ, palıd, çəhrayı, qəhvəyi, moruğu, narıncı.

Saxlanması: əla

Qara yerlikli bu xalçanın ara sahəsini bir böyük və iki kiçik ölçülü medalyonlar təşkil edir. Mərkəzi gölün kənarlarından hər iki tərəfdə üç yarımqıç göl təsvirləri verilmişdir. Kənarlarda olan yarımqıç göllər nəbati elementlərlə əhatə olunmuşdur. Həmin nəbati elementlər xalçanın künclərində də tərtib edilmişdir.

Xalçanın enli haşiyəsi nəbati elementlərlə nəqş edilmişdir. Haşiyəni daxildən zəncirvari və xalçanın ara sahəsinə doğru istiqamətlənən dilikli mədaxil əhatə edir. Haşiyənin xaricində sarı və qırmızı dalğavari mədaxillər işlənmişdir.

Xalça əla növü, əl üsulu ilə əyrilən və təbii boyaqlarla boyanan iplərdən istehsal edilmişdir.

Xalça. Qarabağ qrupu. Azərbaycan. Şuşa.
XIX əsrin əvvəli. Yun. Xovlu.

Xalçanın ölçüsü: 3' 61" x 9' 19" (280 x 110 sm.)

Arasahənin ölçüsü: 249 x 79 sm.

Haşiyənin ölçüsü: yanlarda - 18-19 sm., başda - 15 sm.,
sonda - 14 sm.

Medalyonun ölçüsü: aşda - 80 x 72 sm., ortada - 86 x 55 sm.,
sonda - 71 x 76 sm.

Əriş: 4 qat, yun ip açıq palıd (Z4S)

Arğac: düz (çəkə) 2 - biri ağ pambıq, biri sarı yun (Z2S)

Arğac: ziqzaq (tökə) 2 - biri ağ pambıq, o biri açıq palıdı rəngli yun (Z2S)

Üz ipi: 4 qat, nazik ayrılmış yun ip 4Z

İlmə forması: simmetrik (gördəst)

İlmə sıxlığı: 35 x 35 1 dm²

İlmə hündürlüyü: 5 mm.

Yan dolama: 2 qoşa ərişə (4 ədəd) dolanmış yun, palıdı

Saçaqlar: başda və sonda - 2 sm., sonda saç kimi hörülmüş

Rənglər: 7 rəng: qara, yaşıl, qırmızı, palıd, sarı, ağ, xaki

Saxlanması: əla

Qaraya çalan sürməyi yerlikli bu xalçanın ara sahəsində beş qıraqları dilikli bütöv formalı və bir yarımçıq göl təsvir edilmişdir. Ara sahənin hər iki tərəfində göllərin dördde bir hissəsi haşiyə divartlarına bitişik formada nəqş edilmişdir.

Ara sahənin medalyonları içərisində dördləçəkli güllər və yarpaqlar işlənmişdir. Ara sahədəki boşluqlar qızıl-gül, yarpaqlar və digər nəbatə elementlərlə tərtib edilmişdir. Ara sahədə az nəzərə çarpan qönçələr də diqqəti cəlb edir.

Medalyonların arasında rombvari həndəsi elementlər xalçanın ümumi kompozisiyasını zənginləşdirir.

Ensiz haşiyələr də gül və yarpaq motivləri ilə bəzədilmişdir.

Xalça əl üsulu ilə ayrılan və təbii boyaqlarla boyanan iplərdən toxunmuşdur.

**Xalça. "Ləmpə". Qarabağ qrupu. Azərbaycan.
Xocavənd. XX əsrin əvvəli. Yun. Xovlu.**

Xalçanın ölçüsü: 3' 64" x 19' 36" (590 x 111 sm.)

Arasahənin ölçüsü: 574x96 sm.

Haşiyənin ölçüsü: 5 sm.

Böyük göllərin ölçüsü: 81 x 65 sm., 81 x 61 sm., 84 x 62 sm., 84 x 63 sm., 87 x 65 sm.

Kiçik göllərin ölçüsü: 26 x 25 sm., 26 x 25 sm., 27 x 25 sm., 26 x 25 sm., 24 x 27 sm., 26 x 26 sm.

Əriş: 3 qat möhkəm tovlanmış, yunun öz rəngində (Z3S)

Arğac: düz (çəke) 3 qat, 2 qatı pambıq, ağ, 1 qatı yun, yunun öz rəngi, nisbətən qalın (Z3S)

Arğac: ziqzaq (tökə) 2 qat, yun, ağ, yunun öz rəngi (Z2S)

Üz ipi: 2 qat nazik əyilmiş yun 2Z

İlmə forması: simmetrik (gördəst)

İlmə sıxlığı: 30 x 25 1 dm² .

İlmə hündürlüyü: 7 mm.

Yan dolama: 2 qoşa ərişə (4) dolanmışdır yun, qara

Saçaqlar: aşağıda kəsilməyib ilgək formasında 2 sm., yuxarıda qatlanıb içəri tikilib, ağ yun

Rənglər: 8 rəng: qara, açıq qırmızı, ağ, yaşıl, açıq palıd, narıncı, sarı, açıq mavi

Saxlanması: əla

Tünd sürməyi yerlikli bu xalçanın ara sahəsində dörd bütöv və səkkiz yarımçıq medalyon təsvir edilmişdir. Medalyonların mərkəzində "ləmpə" xalçalarına xas olan dördləçəkli elementlər işlənmişdir. Boşluqlar müxtəlif nəbatəti və klassik elementlərlə tərtiblənmişdir.

Ara haşiyə "çayniknişan" və yaxud "bağa" adlanan elementlərlə bəzədilmişdir. Ara haşiyəni hər iki tərəfdən nəbatəti elementlərlə işlənmiş bala haşiyələr əhatə edir.

Xalça əla növü, əl üsulu ilə ayrılan və təbii boyalarla boyanan iplərlə toxunmuşdur.

Xalça. Qarabağ qrupu. Azərbaycan. Şuşa.
XIX əsrin ortaları. Yun. Xovlu.

Xalçanın ölçüsü: 5' 58" x 17' 62" (537 x 170 sm.), sonda 168 sm.
Arasahənin ölçüsü: 465 x 95 sm.
Haşiyənin ölçüsü: 2 yanlarda - 36 x 36 sm, başda - 34 sm, sonda - 38 sm.
Arahaşiyə: 17 sm.
Orta göllərin ölçüsü: 86 x 61 sm, 83 x 63 sm, 86 x 64 sm, 76 x 63 sm
Əriş: 3 qat - 2 pambıq ağ, 1 yun qırmızı (Z3S)
Arğac: düz (çəkə) 3 qat, 2 qat pambıq ağ, 1 qat yun palıd (Z3S)
Arğac: ziqzaq (tökə) 2 qat pambıq ağ, 1 qat yun açıq palıd (Z3S)
Üz ipi: 2 qat yun 2Z
İlmə forması: simmetrik (gördəst)
İlmə sıxlığı: 30 x 30 1 dm².
İlmə hündürlüyü: 4 mm.
Kənar dolama: bir qoşa ərişə (2) dolanmışdır açıq palıd yun
Saçaqlar: hər tərəfdə 1 sm. ağ pambıq, açıq qırmızı yun
Rənglər: 7 rəng: qara, ağ, açıq qırmızı, xaki, palıd, yaşıl, çəhrayı
Saxlanması: əla

Tünd sürməyi rəngli ara sahənin əsas bəzəyi Qarabağın «Açma-yumma» xalçaları üçün səciyyəvi olan medalyonlardır. Medalyonların arasında qırıqları dilikli rombvari həndəsi elementlər nəqş edilmişdir. Böyük ölçülü medalyonların içərisində dördləçəkli «gülü» xatırladan motivlər Qarabağın «Ləmpə» xalçaları üçün səciyyəvidir.

Qırmızı yerlikli haşiyədə nəbatı elementlər nəqş edilmişdir. Haşiyəni açıq yaşıl çalan zolaqlar əhatə edir. Ara sahəni isə daxildən zəncirə bənzər mədaxil əhatə edir. Ara sahəni əhatə edən mədaxil və haşiyəni əhatə edən açıq yaşıl rəngli zolaqların arasında oxabənzər motivli xətt işlənmişdir.

Xalçanın ara sahəsindəki qəhvəyi rəngli əbrəş çox aydın nəzərə çarpır.

Xalça əla keyfiyyətli, əl üsulu ilə ayrılan və təbii boyaqlarla boyanan iplərdən toxunmuşdur.

Xalça. "Ləmpə". Qarabağ qrupu. Azərbaycan. Şuşa.
XIX əsrin sonu. Yun. Xovlu.

Xalçanın ölçüsü: 3' 74" x 19' 36" (590 x 114 sm.)

Arasahənin ölçüsü: 535 x 68 sm.

Haşiyənin ölçüsü: yanlarda - 22, 25 sm, başda - 25 sm,sonda - 29 sm.

Göllərin ölçüsü: 82 x 67 sm., 75 x 68 sm., 72 x 68 sm., 76 x 67 sm., 83 x 66 sm.

Əriş: yun 3 qat, yunun öz rəngi ağ açıq və qəhvəyi (Z 3 S)

Arğac: düz (çəkə) 3 qat pambıq, ağ (Z 3 S)

Arğac: ziqzaq (tökə) 2 qat, pambıq, ağ (Z 2 S)

Üz ipi: 2 qat yun 2 Z

İlmə forması: simmetrik (gördəst)

İlmə sıxlığı: 25 x 30 1 dm²

İlmə hündürlüyü: 5 mm.

Yan dolama: bir qoşa ərişə (2 ədəd) dolanmışdı. Açıq yaşıl, yun

Saçaqlar: başda saç kimi hörülmüş 3 sm., sonda 2 sm. yun ağ açıq qəhvəyi

Rənglər: 7 rəng: qırmızı, moruq rəngi, ağ, palıdı, qara, açıq yaşıl, xaki

Saxlanması: əla

Qara yerlikli bu xalçanın əsas bəzəyini böyük ölçülü göllər təşkil edir. Göllərin arasında beş bütöv və iki yarımçıq rombvari elementlər təsvir edilmişdir. Mərkəzdə təsvir edilən göllər üçbucaq formalı çıxıntılarla əhatə olunmuşdur. Göllərin ətrafında boş sahələr Qarabağın "ləmpə" xalçaları üçün xarakterik olan nəbatı gül, yarpaq rasmləri ilə bəzədilmişdir.

Xalçanın qırmızı yerlikli enli haşiyəsi gül, yarpaq təsvirləri ilə tərtib edilmişdir. Xalçadakı ağ, qırmızı, qara, açıq yaşıl, çəhrayı sarı rənglər bir-biri ilə uzlaşaraq bayram-sayağı rəng sistemi yaratmışdır. Arasahənin mərkəzindəki əbrəş rənglərin müxtəlifliyinə qarışaraq o qədər də nəzərə çarpmır.

Qarabağın "dəst xəli gəbə"ləri sırasına daxil olan bu tipli xalçalar xarici bazarlarda şöhrət qazanmışdır.

"Ləmpə" xalçaları kompozisiya etibarlı ilə çox mürekkəb bədii tərtibat quruluşuna malikdir. Xalça yüksək keyfiyyətli əl üsulu ilə əyrilən yundan və təbii boyaqlarla boyanan iplərdən toxunmuşdur.

Xalça. "Ləmpə". Qarabağ qrupu. Azərbaycan. Şuşa.

XIX əsrin sonu. Yun. Xovlu.

Xalçanın ölçüsü: 3' 74" x 19' 36" (590 x 114 sm.)

Arasahənin ölçüsü: 535 x 68 sm.

Haşiyənin ölçüsü: yanlarda - 22, 25 sm, başda - 25 sm,sonda - 29 sm.

Göllərin ölçüsü: 82 x 67 sm., 75 x 68 sm., 72 x 68 sm., 76 x 67 sm., 83 x 66 sm.

Əriş: yun 3 qat, yunun öz rəngi ağ açıq və qəhvəyi (Z3S)

Arğac: düz (çəkə) 3 qat pambıq, ağ (Z3S)

Arğac: ziqzaq (tökə) 2 qat, pambıq, ağ (Z2S)

Üz ipi: 2 qat yun 2Z

İlmə forması: simmetrik (gördəst)

İlmə sıxlığı: 25 x 30 1 dm²

İlmə hündürlüyü: 5 mm.

Yan dolama: bir qoşa ərişə (2 ədəd) dolanmışdı. Açıq yaşıl, yun

Saçaqlar: başda saç kimi hörülmüş 3 sm., sonda 2 sm. yun ağ açıq qəhvəyi

Rənglər: 7 rəng: qırmızı, moruq rəngi, ağ, palıdı, qara, açıq yaşıl, xaki

Saxlanması: əla

Azərbaycanın Qazax bölgəsində bu xalçanı «Şıxlı» adlandırırlar. Tünd qırmızı yerlikli bu xalçanın ara sahəsinin mərkəzini ağ yerlikli medalyon bəzəyir. Qədim toxucuların fikrincə bu rombvari medalyon «hovuz» adlanır. Medalyonda təsvir edilən ördək təsvirlərinin verilməsi bu fikri sübut edir. Hələ qədim zamanlardan «ördək» müvəffəqiyyət simvolu olub və güman ki, Azərbaycan ərazilərində məskunlaşan qəbilələrin totemi olmuşdur.

Bütövlükdə bu xalçanın ara sahəsi bağı xatırladır. Ara sahədəki butulka formalı elementlərin içərisində «sərv» ağacını xatırladan təsvirlər verilmişdir.

Xatırladaq ki, qədim zamanlardan «sərv» ağacı Yaxın Şərqdə və Azərbaycanda müqəddəs ağac sayılırdı.

Xalçanın ara sahəsinin aşağı və yuxarı hissəsinə yaşlı toxucuların «cənnət qapıları» adlandırdığı elementlər künclərdə üz-üzə yerləşdirilmişdir. Ara sahənin boşluqları stilizə edilmiş quş və çiçəklərlə doldurulmuşdur. Ağ yerlikli ara haşiyə tünd qırmızı, sürməyi, narıncı və çəhrayıya çalan və üzərində quş təsvirləri olan elementlərlə bəzədilmişdir. Ara haşiyəni hər iki tərəfdən mavi yerlikli gül, çiçəklə bəzədilən ensiz haşiyələr əhatə edir. Ara haşiyə və daxiləki haşiyə narıncı rəngli dilikli zolaqlarla əhatə edilmişdir.

Xalça yüksək keyfiyyətli, əl üsulu ilə ayrılan yundan və təbii boyaqlarla boyanan iplərdən toxunmuşdur.

«Butulkalı xanlıq». Qarabağ. qrup. Azərbaycan. Füzuli.
XX əsrin əvvəli. Yun. Xovlu.

Xalçanın ölçüsü: 3' 64" x 5' 64" (172 x 110 sm.), başda - 172 sm., sonda - 111 sm.

Arasahənin ölçüsü: 140 x 60 sm.

Haşiyənin ölçüsü: 23 sm. endə, başda - 15 sm, sonda - 15 sm.

Əriş: 3 qat nazik ayrılmış yun ağ (Z3S)

Arğac: düz (çəkə) 3 qat yun nazik tovlanmış sürməyi rəngdə (Z3S)

Arğac: ziqzaq (tökə) 2 qat yun pambıq rəngdə (Z2S)

Üz ipi: 2 qat yun 2 Z

İlmə forması: simmetrik (gördəst)

İlmə sıxlığı: 30 x 35 1 dm²

İlmə hündürlüyü: 6 mm.

Yan dolama: 2 qoşa ərişə (4) dolanıb

Saçaqlar: 1 sm.

Rənglər: 7 rəng: tünd qırmızı (kaşenil), ağ, narıncı, firuzəyi, sarı, mavi, qara.

Saxlanması: əla

Şəkəri yerlikli bu süjetli tematik xalçanın əsas bəzəyi iki dəfə təkrar edilən ata və oğulun süjetindən ibarətdir. Azərbaycanın Qarabağ bölgəsi hələ qədim zamanlardan özünün məzmunlu xalçaları ilə məşhur olmuşdur. Bu tipli xalçalar müxtəlif dövrlərdə Qarabağın bir çox bölgələrində, xüsusilə Şuşada inkişaf etmişdir. «Rüstəm və Söhrab» təsvirli xalçalar da bu silsiləyəndir.

Yəqin ki, çoxlarına Azərbaycanın qədim xalq dastanında Rüstəm pəhləvanın və onun oğlu Söhrabın qoçaqlığı məlumdur. Dahi Şerq şairi Firdovsinin «Şahnamə» əsərindən götürülmüş iki pəhləvan ata və oğul obrazı bu xalçanın əsas kompozisiyasını təşkil edir.

Xalçanın ara sahəsinin boşluqlarında ağac təsvirləri də verilmişdir. Ağacların üstündə qartal və başqa quşlar stilləşmiş şəkildə təsvir edilmişdir.

Narıncı yerlikli enli haşiyəni Qarabağ xalçaları üçün səciyyəvi olan nəbati elementlər, gül və yarpaq nəqşləri bəzəyir.

Xalçada rəng uzlaşmaları qanunauyğunluqla həll edilmişdir.

Xalça yüksək keyfiyyətli, el üsulu ilə ayrılan yundan və təbii boyaqlarla boyanan iplərdən istehsal edilmişdir.

Xalça. "Rüstəm və Söhrab". Qarabağ qrupu. Azərbaycan. Şuşa. 1826-cı il. Yun. Xovlu.

Xalçanın ölçüsü: 4' 10" x 6' 46" (197 x 125 sm.)

Arasahənin ölçüsü: 178 x 107 sm

Haşiyənin ölçüsü: yarlarda - 8 sm., 7 sm., yuxarıda vəsəndə - 9 sm.

Fiqurların ölçüsü:(soldan sağa) 83 x 38 sm, 81 x 28 sm, 80 x 38 sm, 96 x 23 sm

Ağacların ölçüsü: 80 x 34 sm, 78 x 38 sm, 77 x 27 sm

Əriş: 2 qat yun, qoyun yununun rəngi açıq ağ (Z2S)

Arğac: düz (çəke) 4 qat, 2 qatı pambıq, ağ və 2 qatı palıd yun (Z4S)

Arğac: ziqzaq (tökə) 2 qat palıd, yun (Z2S)

Üz ipi: 2 qat yun 2Z

İlmə forması: simmetrik (gördəst)

İlmə sıxlığı: 30 x 30 1 dm²

İlmə hündürlüyü: 8 mm.

Yan dolama: 2 qoşa ərişə (4 ədəd) dolanmışdır, tünd palıd, yun

Saçaqlar: 2 sm. aşağı və yuxarıda ağ yun

Rənglər: 8 rəng: açıq palıd, qırmızı, sarı, qara, ağ, açıq yaşıl, narıncı, çəhrayı

Saxlanması: yaxşı

Qarabağın süjetli xalçaları sırasına daxil olan bu xalçada da ata ilə oğulun obrazları təkrar formada təsvir edilmişdir. Boşluqlarda ağac təsvirləri və başqa bitki elementləri nəqş edilmişdir.

Xalçanın enli haşiyəsi Qarabağ xalçaları üçün xarakterik olan «çayniknişan» və yaxud «bağa» adlanan elementlərlə bəzədilmişdir.

Xalçanın sadə, bəsit rəng çalarları bir-biri ilə uzlaşaraq göz oxşayan bir görkəm almışdır.

Xalça yüksək keyfiyyətli, əl üsulu ilə ayrılan və təbii boyaqlarla boyanan iplərdən toxunmuşdur.

Xalça. "Rüstəm və Söhrab". Qarabağ qrupu. Azərbaycan. Şuşa. XIX əsrin əvvəli. Yun. Xovlu.

Xalçanın ölçüsü: 5' 02" x 11' 58" (353 x 153 sm.)

Arasahənin ölçüsü: 271 x 88 sm

Haşiyənin ölçüsü: 38 sm, bəzi yerlərdə 34, 43 sm

Fiqurların ölçüsü: 81 x 50 sm, 82 x 46 sm, 81 x 48 sm, 81 x 46 sm

Ağacların sılığı: 82 x 42 sm, 83 x 33 sm, 81 x 43 sm

Əriş: orta hissədə, 2 qat yun, kənarlarda 4 qat, ağ, pambıq, 1 qatı yun. (Z2S, Z4)

Arğac: düz (çəkə) 2 qat, pambıq, ağ (Z2S)

Arğac: ziqzaq (ləkə) 2 qat pambıq ağ, 1 qatı yun, ağ (Z2S)

Üz ipi: 2 qat yun 2Z

İlmə forması: simmetrik (gördəst)

İlmə sıxlığı: 30 x 30 1 dm²

İlmə hündürlüyü: 7 mm.

Yan dolama: 3 qoşa ərişə (6 ədəd) kərpici, yaşıl, ağ rəngli yun iplə dolanmışdır.

Saçaqlar: yanlarda - 2 sm.

Rənglər: 8 rəng: açıq qırmızı, bardo, açıq yaşıl, sürməyi, ağ, qara, açıq palıd, sarı

Saxlanması: əla

Qırmızı yerlikli bu xalçanın ara sahəsini üst cərgədə bir-birinin arxasınca düzölmüş iki qara və bir qəhvəyi at təsviri bəzəyir.

Azərbaycanın Qarabağ bölgəsi hələ qədim zamanlardan öz atları ilə məşhur olmuşdur. Bu surət öz əksini müxtəlif sənət əsərlərində, o cümlədən xalçalarda tapmışdır.

Xalçanın ara sahəsində ikinci cərgədə it təsvirləri verilmişdir. Bu motiv də məzmunlu xarakter daşıyır və insanların sadıq dostu kimi sənət əsərlərində təsvir edilmişdir.

Xalçanın ara sahəsinin boşluqları stilləşmiş insan, həmçinin quş və digər heyvanların təsvirləri ilə doldurulmuşdur.

Xalçanın qırmızı yerlikli ara haşiyəsi gül, yarpaq təsvirləri, ensiz haşiyələr isə nisbətən açıq rəngli olmaqla kiçik elementlərlə bəzədilmişdir. Hər iki ensiz haşiyə «siçandişi» adlanan elementlərlə əhatə olunmuşdur.

Xalça yüksək keyfiyyətli, əl üsulu ilə ayrılan və təbii boyaqlarla boyanan iplərdən toxunmuşdur.

Xalça. "Atlı - itli". Qarabağ qrupu. Azərbaycan. Zəngilan. 1910-cu il. Yun. Xovlu.

Xalçanın ölçüsü: 4' 49" x 6' 56" (200 x 137 sm.)

Arasahənin ölçüsü: 170 x 106 sm.

Haşiyənin ölçüsü: enində 16, 14 sm, başda 16 sm, sonda 15 sm

Atların ölçüsü: soldan sağa: 52 x 41 sm, 54 x 41 sm, 57 x 32 sm

İtlərin ölçüsü: soldan sağa: 47 x 46 sm, 50 x 50 sm, 49 x 48 sm

Qoçların ölçüsü: soldan sağa: 18 x 14 sm, 21 x 17 sm, 19 x 14 sm, 20 x 15 sm

Qadınların ölçüsü: 22 x 6 sm, 28 x 4 sm.

Əriş: 2 qat yun, ağ rəng (Z2S)

Arğac: düz (çəke) 3 qat pambıq, ağ (Z3S)

Arğac: ziqzaq (tökə) 3 qat pambıq, ağ (Z3S)

Üz ipi: 2 qat yun 2Z

İlmə forması: simmetrik (gördəst)

İlmə sıxlığı: 30 x 30 1 dm²

İlmə hündürlüyü:

Yan dolama: 2 qoşa əriş (4 ədəd) "8" formasında dolanmış, boz yun ip

Saçaqlar: hər tərəfdə 1 sm. ağ yun

Rənglər: 8 rəng: qırmızı, yaşıl, qara, ağ, palıd, sarı, boz, mavi

Saxlanması: əla

Firuzəyə çalan mavi rəngli bu xalçanın ara sahəsində xalça boyu ayaq üstündə dayanan böyük ölçülü qəzəbli görkəmdə pələng təsvir edilmişdir. Qara, boz, ağ və açıq qəhvəyi rəng çalarlarından diqqəti cəlb edən canlı bir süjet yaradılmışdır. Ara sahənin kənarlarını üzərində dalğavari nəqşləri olan mədaxil əhatə edir. Firuzəyə çalan enli haşiyə nəbatı elementlərlə, kiçik ölçülü çiçəklərlə bəzədilmişdir. Haşiyə hər iki tərəfdən zəncirə bənzər elementlərlə daha da zənginləşdirilmişdir.

Xalçanın ara sahəsi ilə enli haşiyəsi eyni rəngə malik olmaqla ümumi kompozisiyaya ciddi bir görkəm getirmişdir.

Xalça yüksək keyfiyyətli, əl üsulu ilə ayrılan və təbii boyaqlarla boyanan iplərdən istehsal edilmişdir.

Xalça. "Pələngli". Qarabağ qrupu. Azərbaycan. Zəngilan. 1927-ci il. Yun. Xovlu.

Xalçanın ölçüsü: 4' 36" x 6' 13" (187 x 133 sm.)

Arasahənin ölçüsü: 149 x 92 sm.

Haşiyənin ölçüsü: yanlarda - 20, 20 sm, başda - 18 sm, sonda - 20 sm

Pələngin ölçüsü: 163 sm

Əriş: 3 qat ağ rəngli yun, qalın əyrilib (Z3S)

Arğac: düz (çəkə) 2 qat yun palıdı (Z2S)

Arğac: ziqzaq (tökə) 2 qat yun palıdı (Z2S)

Üz ipi: 2 qat yun (Z2)

İlmə forması: simmetrik (gördəst)

İlmə sıxlığı: 30x30 1 dm².

İlmə hündürlüyü: 7 mm.

Kənar dolama: 2 qoşa ərişə dolanmış (4) açıq qəhvəyi yun

Saçaqqlar: başda 4 sm.; sonda 1,5 sm.

Rənglər: 7 rəng: qırmızı, qara, yaşıl, ağ, sarı, mavi, ətəngi

Saxlanması: əla

Mürəkəb dolama texnikası ilə toxunan bu xalçanın ara sahəsinə böyük ölçülü həndəsi və rombvari elementlər bəzəyir. Əsas rənglər qırmızı, mavi, firuzəyi, sarı, sürməyi və ağdır.

Zilinin ara sahəsində təsvir edilən böyük ölçülü həndəsi elementlərin içərisində, kənar hissələrdə nöqtəvari və rombvari elementlər onun bədii keyfiyyətini yüksəldir və daha baxımlı edir. Böyük ölçülü həndəsi elementlərin ətrafında onları dörd tərəfdən əhatə edən rombvari naxışlar zilinin ümumi kompozisiyasını tamamlayır və xüsusi gözəllik verir. Göllərin ətrafında təsvir edilən bu rombvari elementlər enli haşiyədə də eyni ölçüdə təsvir edilmişdir.

Zilini iki ensiz mavi və tünd qırmızı rombvari, zəncirəbənzər mədaxillər əhatə edir.

Zili yüksək keyfiyyətli əl üsulu ilə ayrılan və təbii boyaqlarla boyanan iplərdən toxunmuşdur.

İki hissədən ibarət olan bu zilinin ara sahəsinə içərisində rombvari nəqşlər yerləşdirilən dördbucaqlı həndəsi elementlər bəzəyir. Enli haşiyədəki motivlər ara sahədəki motivlərlə eyni olub yalnız ölçülərinə görə fərqlənirlər.

Açıq qəhvəyi, tünd qırmızı, ağ, tünd yaşıl, sürməyi rənglərin qanunauyğunluqla uzlaşmasından baxımlı bir kompozisiya quruluşuna malik bir sənət əsəri yaradılmışdır.

Zili yüksək keyfiyyətli, əl üsulu ilə ayrılan və təbii boyaqlarla boyanan iplərdən istehsal edilmişdir.

Zilit. Qarabağ qrupu. Azərbaycan. Kəlbəcər. XIX əsrin sonu. Yun. Xovsuz.

Zilinin ölçüsü: 5' 84" x 6' 40" (195 x 178 sm.)

Arasahənin ölçüsü: 168 x 144 sm

Haşiyənin ölçüsü: yanlarda - 17, 16 sm., başda və sonda - 11, 12 sm

Düzbucaqlının ölçüsü: 20 x 24 sm., 23 x 29 sm., 23 x 28 sm., 20 x 29 sm., 21 x 29 sm. və s

Əriş: 3 ipdən ibarət qara yun incə, çox tovlı (Z3S)

Arğac: 3 ipdən ibarət qara yun incə, çox tovlı (Z3S)

Üz ipi: 3 və 2 ipdən ibarət tox tovlanmış (Z3S, Z2S)

İlmə sıxlığı: 90 x 90 1 dm².

Saçaqlar: başda 18 sm., sonda 3 sm., saç kimi hörülüb qara yun

Rənglər: 7 rəng: qırmızı, ağ, sarı, mavi, qara, bardo, palıdı.

Saxlanması: əla

İki hissədən ibarət olan bu ziliin ara sahəsinə içərisində rombvari nəqşlər yerləşdirilən dördbucaqlı həndəsi elementlər bəzəyir. Enli haşiyədəki motivlər ara sahədəki motivlərlə eyni olub yalnız ölçülərinə görə fərqlənirlər.

Açıq qəhvəyi, tünd qırmızı, ağ, tünd yaşıl, sürməyi rənglərin qanunauyğunluqla uzlaşmasından baxımlı bir kompozisiya quruluşuna malik bir sənət əsəri yaradılmışdır.

Zili yüksək keyfiyyətli, el üsulu ilə ayrılan və təbii boyaqlarla boyanan iplərdən istehsal edilmişdir.

Zili. Qarabağ qrupu. Azərbaycan. Kəlbəcər. XIX əsrin ortaları. Yun.Xovsuz.

Xalçanın ölçüsü: 5' 84" x 6' 89" (210 x 178 sm.)

Arasahənin ölçüsü: 176 x 136 sm

Haşiyənin ölçüsü: 22, 21 yarlarda 16 başda sonda 15

Kvadratların sayı: arasahədə 160, haşiyədə 84

Əriş: 2 qat möhkəm tovlanmış yun tünd qara (Z2S)

Arğac: 2 qat qara yun (Z2S)

Üz ipi: 2 qat müxtəlif rəngli yun və ağ rəngli pambıq (Z2S)

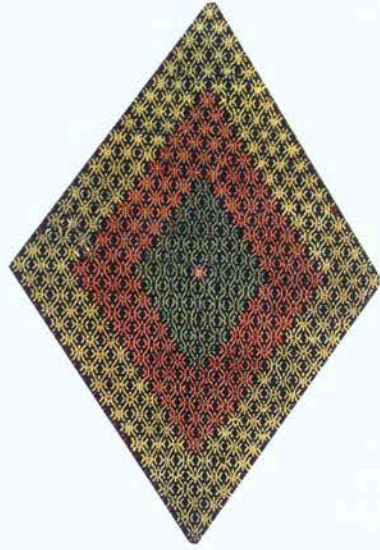
İmə forması: simmetrik (gördəst)

İmə sıxlığı: 100 x 100 1 dm².

Saçaqlar: hər tərəfdə 2 sm. qara yun

Rənglər: 6 rəng: qırmızı, ağ, qara, sarı, göy, palıdı

Saxlanması: əla

Yaşlı toxucular bu zilini «Şahsevən» adlandırır.

Qaraya çalan sürməyi yerlikli bu zilin ara sahəsinə üç böyük ölçülü göl təşkil edir. Nöqtəyə bənzər elementlər xalçanın aşağı hissəsindən yuxarıya doğru açılib-yumularaq göllərin ətrafını və ara sahəni doldurmuşdur. Göllərin ara sahəsi ağ, sarı, mavi, çəhrayı, sarı rəngli həşərata bənzər elementlərlə tərtib edilmişdir.

Xalçanın ara sahəsinin kənarlarında daxili haşiyəyə bitişik formada hər iki tərəfdən mərkəzə doğru istiqamətlənən yarımqıç göllər təsvir edilmişdir. Nöqtələrlə tərtib edilən göllər kölgə şəklində nəzərə çarpır.

Qaraya çalan ara haşiyədə stilizə edilmiş dəvə rəsmləri nəqş edilmişdir. Toxucu dəvələrin rəngini növbə ilə dəyişməklə xalçaya gözəllik getirmiş, bir sözlə xüsusi ahəng yaratmışdır. Ara haşiyəni əhatə edən daxili və xarici haşiyələr rombvari nəqşlərlə işlənmiş dördkünc həndəsi elementlərlə tərtib edilmişdir. Hər iki haşiyə «siçandışi» elementləri ilə əhatə olunmuşdur.

Zili əla keyfiyyətli, əl üsulu ilə ayrılan və təbii boyaqlarla boyanan iplərdən toxunmuşdur.

Zili. Qarabağ qrupu. Azərbaycan. Kəlbəcər.
XIX əsrin ortaları. Yun. Xovsuz

Zillinin ölçüsü: 5' 38" x 11' 91" (363 x 164 sm.)

Arasahənin ölçüsü: 311 x 101 sm.

Haşiyənin ölçüsü: endə - 29 sm., başda - 29 sm, sonda - 29 sm

Göllərin ölçüsü: 85 x 58 sm, 94 x 65 sm, 70 x 55 sm

Əriş: 4 qat yun qara (Z4S)

Arğac: 3 qat yun qara (Z3S)

Üz ipi: 3 qat yun müxtəlif rəngli

İlmə forması: simmetrik (gördəst)

İlmə sıxlığı: 60 x 65 1 dm².

Zillilərin arxada sallanan iplərin ölçüsü: 5-6 sm.

Saçaqlar: aşağıda kəsilməyib, ilək olaraq 7 sm. qalib,

yuxarıda isə 9 sm. qara yun

Rənglər: 10 rəng: açıq qırmızı, ağ, tox qırmızı, yaşıl, narıncı, qara, sarı,

tünd göy, çəhrayı, mavi.

Saxlanması: əla

Ağ yerlikli bu zillinin arasahəsini bir-birinin ardınca şahmat formasında düzölmüş butalar bəzəyir. Butaların arasında «S»-ə bənzər, rombvari elementlər və «daraq» elementləri təsvir edilmişdir. Rombvari elementlər bədnəzərdən qoruyucu, «S»-ə bənzər elementlər od, su, güc-qüvvət rəmzi, «daraq» elementləri isə mənəvi paklığa bir işarə kimi yozulur. Xalçanın ara sahəsinin baş və ayaq hissəsində dördayaqlı heyvan təsvirləri verilmişdir. Dördayaqlı olmasına baxmayaraq bu stilləşmiş təsvirlər fantastik quş kimi yozulur. Zilidə ağ, yaşıl, sarı, narıncı, boz, açıq qəhvəyi, qırmızı, göy rənglərdən istifadə edilmişdir.

Ara haşiyə Qarabağ zilləri üçün xarakterik olan klassik elementlərlə bəzədilmişdir. Ara haşiyədəki rənglər arasahənin rəngləri ilə uzlaşaraq ənənəvi parlaq və kontrastlı kolorit yaratmışdır.

Zili yüksək keyfiyyətli, əl üsulu ilə əyilmiş və təbii boyaqlarla boyanmış iplərdən toxunmuşdur.

Zili. Qarabağ qrupu. Azərbaycan. Cəbrayıl.
XX əsrin əvvəli. Yun. Xovsuz.

Zillinin ölçüsü: 3' 48" x 5' 61" (171 x 106 sm.)

Arasahənin ölçüsü: 146 x 71 sm.

Haşiyənin ölçüsü: yanlarda - 17 sm., 18 sm və sonda - 11 sm.

Butaların ölçüsü: 5-4 sm.

Əriş: 3 qat pambıq ağ, möhkəm tovlu qalın (Z 3 S)

Arğac: 2 qat pambıq ağ, möhkəm tovlu (Z 2 S)

Üz ipi: 2 qat incə yun (Z 2 S)

İlmə sıxlığı: 100x100 1 dm²

Saçaqlar: 1 sm. ağ pambıq

Rənglər: 10 rəng: açıq qırmızı, ağ, tünd qırmızı, sürməyi, yaşıl, çəhrayı, narıncı, qara, palıdı, sarı.

Saxlanması: əla

Qarabağda bu tipli şəddələri «zolaqlı şəddə», «kəsmə» adlandırırlar. Eyni ölçülü şahmat düzümü ilə toxunan bu şəddə yorğan üzü, örtük kimi istifadə edilirdi. Qırmızı, qara, sarı və boz damalı, zərif toxunuşlu bu şəddə hər bir kəsə xoş əhvali-ruhiyyə yaradır və diqqəti cəlb edir. Adətən, belə şux rəngli şəddələrdən toy və şənliklərdə istifadə edirdilər.

Şəddə əldə ayrılmış və Kəlbəcər rayonunda bitən bitkilərdən alınmış təbii boyaqlarla rənglənmiş iplərdən toxunmuşdur.

Şəddə. Qarabağ qrupu. Azərbaycan. Kəlbəcər.
XX əsrin əvvəlləri. Yun. Xovsuz.

Şəddənin ölçüsü: 4' 42" x 6' 59" (201x135 sm.)
Damaların ölçüsü: hər yerdə 11 x 10 sm
Əriş: 2 qatlı yun, qara, sarı və qırmızı rəngdə (Z2S)
Arğac: 2 qatlı yun, qara, sarı və qırmızı rəngdə (Z2S)
Saçaqqlar: qırmızı, sarı yun, başda - 2 sm., sonda - 10 sm.
Rənglər: 4 rəng: qara, palıd, qırmızı, sarı
Sailanması: əla

Innabi yerlikli ara sahəni böyük ölçülü romblar bəzəyir. Rombların içərisində ağaca bənzər elementlər təsvir edilmişdir. Innabi rəngli ara sahəni açıq qəhvəyi yerlikli kilimlər üçün səciyyəvi olan klassik elementlərlə bəzədilən enli haşiyə əhatə edir.

Haşiyə daxildən və xaricdən dilikli xətlərlə əhatə olunmuşdur. Ara sahədəki və haşiyədəki motivlərin rəngi növbə ilə dəyişdirilərək xalçaya özünəməxsus bir görkəm gətirmişdir.

Xalçanın yuxarı hissəsindəki çəhrayıya çalan əbrəş öz təbiiyyəti ilə nəzərə çarpır.

Kilim əla keyfiyyətli, əl üsulu ilə əyrilən və təbii boyaqlarla boyanan iplərdən toxunmuşdur.

Kilim. Qarabağ qrupu. Azərbaycan. Ağdam.
XIX əsrin sonu - XX əsrin əvvəlləri. Yun. Xovsuz.

Kilimin ölçüsü: 6' 63" x 13' 25" (404 x 202 sm.)

Arasahənin ölçüsü: 344 x 131 sm

Haşiyənin ölçüsü: yanlarda - 38, 36, başda - 31 sm, sonda - 35sm

Zambaqların ölçüsü: 67 x 38 sm., 65 x 43 sm., 68 x 41 sm., 66 x 41 sm., 66 x 42 sm., 53 x 41 sm., 53 x 40 sm.

Kilimdəki deşiklərin ölçüsü: 2 sm., 1 sm., 5 mm.

Əriş: 3 qat, ağ, palıd yun, qalın (Z3S)

Arğac və naxış ipi: 2 qat, yun, mütəlif rəngli (Z3S)

Kilimin suluğu: 60 x 70 1 dm².

Saçaqlar: ağ, palıd yun başda 3 sm., sonda 1 sm.

Rənglər: 8 rəng: açıq qırmızı, açıq yaşıl, sarı, yasəmən rəngi, ağ (pambıq), qara, mavi, tünd yaşıl

Saxlanması: əla

«Sehri ilmələr» qalereyasının Qarabağ xalçaları kolleksiyasına daxil olan bu məfrəş çox diqqətəlayiqdir.

Azərbaycan xalqının etnoqrafik xüsusiyyətlərinin formalaşmasında əhalinin bir qisminin köçmə həyat tərzini keçirməsi ilə əlaqədar yaylaqlara və qışlaqlara mövsümi miqrasiyası böyük rol oynamışdır. Bu həyat tərzini etnososial komplekslərin, o cümlədən bir çox heyvanların - at, dəvə, öküz (kəl), qatır, uzunqulağın yük daşması ilə əlaqədar yığcam xalça məmulatlarının, xüsusilə məfrəşlərin məişətdə tətbiqinə səbəb olmuşdur.

Məfrəşlərdən evlərdə də ev əşyalarını, yorğan - döşəkləri, pal-paltarları yığıb saxlamaq məqsədilə istifadə edirdilər. Onlar əslində bu günkü mebeli də əvəz edirdi. Qəhvəyi yerlikli bu məfrəşin əsas bəzəyini rombvari elementlər bəzəyir. Ağ, qırmızı, yaşıl, mavi, qəhvəyi, sumaqı və s. rənglərin parlaq uzlaşmasından çox baxımlı bir kompozisiya yaradılmışdır. Rombvari elementlərin mərkəzində və kənarlarındakı qarmaqlı əhatə xüsusi, oynaq bir görünüş yaratmışdır.

Məfrəş müəkkəb dolama texnikası ilə toxunmuş yüksək keyfiyyətli, əl üsulu ilə ayrılmış və təbii boyaqlarla boyanmış iplərdən istehsal edilmişdir.

Məfrəş. Zili. Qarabağ qrupu. Azərbaycan. Laçın. XX əsrin əvvəlləri. Yun. Xovsuz.

Məfrəşin ölçüsü: 4' 03" x 4' 99" (152 x 123 sm.), 117 x 50 sm., yanları - 50 sm., məfrəşin alt hissəsi- 122 x 50 sm.

Əriş: 3 qat, ağ, yun (Z3S)

Arğac: 3 qat, ağ, yun (Z3S)

Üz ipləri: mavi, qırmızı, yaşıl, sarı rəngli olub, 2 qat, incə, yun (Z2S)

məfrəşin sıxlığı: 60 x 70 1 dm²

Şirəzləməsi (kənarlarının bədii tikişlə tikilməsi): 9 mm., yun, qırmızı, sarı, zümrüdü iplərlə icra edilib

Ağız hissəsinin köbəsi: 3 sm.

İlgəklər: diametri 10, 12 sm.

Rənglər: 11 rəng: yaşıl, mavi, qırmızı, kərpici, qara, ağ, açıq qırmızı, mavi, açıq palıd, boz, xaki

Saxlanması: əla

Bəzi bölgələrdə bu məişət əşyası «fərməş» adlandırılır. Köçmə həyat təzi keçirən tərəkəmələrin məişətində çox əhəmiyyətli olan bu xalça məmulatı oturaq həyat təzi keçirən əhalinin məişətində də çox əhəmiyyətli olmuşdur. Əgər tərəkəmələr yaylaqdan qışlağa və yaxud qışlaqdan yaylağa köçərkən bu məmulatdan yük daşımaq üçün istifadə edirdilərsə, oturaq həyat təzi keçirən əhali bu məmulatı indiki mebeli əvəz edən bir məişət əşyası kimi istifadə edirdilər. Bu məmulatın içərisinə yorğan - döşək və yaxud əyin paltarları yığılırdı.

Məfrəşin əsas bəzəyini rombvari elementlər təşkil edir. Rombların kənarları ağ rəngli qarmaqlı elementlərlə əhatə olunmuşdur. Əsas rənglər tünd qırmızı, ağ, sarı, yaşıl, yasəmənli, qəhvəyi, narıncı və mürəkkəb rəngdir.

Məfrəş yüksək keyfiyyətli, əl üsulu ilə ayrılmış və təbii boyaqlarla boyanmış iplərdən istehsal edilmişdir.

Məfrəş. Zili. Qarabağ qrupu. Azərbaycan. Kəlbəcər. XIX əsrin sonu. Yun. Xovsuz.

Məfrəşin ölçüsü: 3' 41" x 4' 40" (134 x 104 sm.)
Orta hissəsinin ölçüsü: 103 x 46 sm
Yanlarının ölçüsü: 47 x 49 sm., 103 x 40 sm., 43 x 48 sm
Dərinlik: 44 sm.
Əriş: 2 qat, palıd, yun, möhkəm tovlı, qalın (Z 2 S)
Arğac: 2 qat, palıd, yun, incə ayrılmış (Z 2 S)
Üz ipləri: üçqat, incə tovlanmış, yun və pambıq (Z 3 S)
Məfrəşin sıxlığı: 60 x 70 1 dm²
Şirəzləməsi: qalın, yun, qırmızı, yaşıl, ağ, qara, çəhrayı iplərlə icra edilib
İlgəklər: diametri 4, 10 sm.
Rənglər: 9 rəng: sarı, qırmızı, ağ, yaşıl, göy, qara, palıd, zümrüdü, xaki
Saxlanması: əla

Məfrəşin əsas bəzəyini qıraqları qarmaqla əhatə edilmiş kiçik ölçülü rombvari elementlər təşkil edir. Məfrəşin qara yerlikli oturacağında stilizə edilmiş iki pəhləvan oğlan, at çapan oğlan, dördəyaqlı fantastik quş və daraq təsvir edilmişdir.

Məfrəşin rəng çalarları bir-birilə uyğunlaşdırılaraq diqqəti cəlb edən bir görünüş yaradılmışdır.

Bu məmulat yüksək keyfiyyətli, əl üsulu ilə əyrilən və təbii boyaqlarla boyanan iplərdən istehsal edilmişdir.

Məfrəş. Zili. Qarabağ qrupu. Azərbaycan. Füzuli. XIX əsrin ortaları. Yun. Xovsuz.

Məfrəşin ölçüsü: 3' 38" x 4' 43" (135 x 103 sm.)

Alt hissəsinin ölçüsü: 52x103 sm qara yun

Məfrəşin sıxlığı: 60 x 70 sm

Əriş: 3 qat, tünd palıd, yun (Z3S)

Arğac: 2 qat, palıd, yun (Z2S)

Üz ipləri: möhkəm tovlanmış, müxtəlif rəngli, 2 qat və 3 qat (Z2S, Z3S)

Sıxlığı: 70 x 80 1 dm².

Rənglər: 8 rəng: tünd qırmızı, açıq mavi, sarı, yaşıl, göy, ağ, qara, palıd

Sailanması: əla

Məfrəşin əsas bəzəyini mavi, çəhrayı, ağ, firuzəyi, qəhvəyi, qırmızı, sarı və digər qarışıq rənglərlə tərtiblənmiş rombvari elementlər təşkil edir. Bu rombvari elementlərin mərkəzində «səkkizguşəli ulduz» nəqşləri təsvir edilmişdir. Ara sahəni əhatə edən haşiyə də rombvari elementlərlə bəzədilmişdir. Haşiyələri yaşıl, qırmızı rəngli «dilikli» mədaxillər əhatə edir.

Məfrəş yüksək keyfiyyətli, əl üsulu ilə ayrılmış və təbii boyaqlarla boyanmış iplərdən toxunmuşdur.

Məfrəş. Zili. Qarabağ qrupu. Azərbaycan. Füzuli. XX əsrin əvvəlləri. Yun. Xovsuz.

Məfrəşin ölçüsü: 4' 03" x 5' 81" böyük yanları - 123 x 177 sm., 120 x 59 sm.,
kiçik yanları - 60 x 69 sm.

oturacaq hissəsi: 128 x 60 sm.

Məfrəşin sıxlığı: 60 x 70 1 dm²

Əriş: 4 qat, ağ pambıq (Z4S)

Argac: 2 qat, ağ yun (Z2S)

Üz ipləri: 2 və 3 qat, yun (Z2S, Z3S)

Şirazlaması: ağ pambıq iplə icra edilib

İlgəklər: 12 ədəd diametri 8 sm. palıdı yun

Rənglər: 6 rəng: qırmızı, çəhrayı, ağ, palıd, mavi, narıncı

Sailanması: əla

Ara sahənin əsas bəzəyini səkkizguşəli ulduzlar təşkil edir. Naxışlar rombvari elementlərin içərisində yerləşdirilmişdir. Rombların və ulduzların rəngi dəyişdirilərək rəng uzlaşdırılması düzgün həll edilmişdir. Burada rəng ahəngdarlığı həndəsi elementləri və ulduzları aydın nəzərə çarpdırır.

Məfrəşin oturmaq hissəsi palazlar üçün səciyyəvi olan zolaqlarla tərtib edilmişdir. Zolaqlar qəhvəyi və narıncıya çalan qırmızı rənglərdən ibarətdir.

Ensiz haşiyələr «dilikli» və «mollabaşı» elementləri ilə işlənmişdir.

Bu məmulat yüksək keyfiyyətli, əl üsulu ilə ayrılan və təbii boyaqlarla boyanan iplərdən toxunmuşdur.

Məfrəş. Zili. Qarabağ qrupu. Azərbaycan. Ağdam. XX əsrin əvvəlləri. Yun. Xovsuz.

Məfrəşin ölçüsü: 2 böyük yanları - 3' 44" x 4' 59" (140 x 105 sm.), kiçik yanları - 50 x 45 sm., 50 x 45 sm., oturmağı - 102 x 49 cm.

Məfrəşin sıxlığı: 60 x 60 1 dm².

Əriş: 3 qat, ağ, yun, nazik, möhkəm tovlanmış (Z3S)

Arğac: 2 qat, qırmızı və qara yun (Z2S)

Üz ipləri: 4 qat, pambıq, ağ, 2 qat rəngarəng yun, incə və möhkəm tovlanmış iplər (Z4S, Z2S)

Şirzlaması: 2 qat yun, qırmızı, yaşıl iplərlə tikilmişdir

Rənglər: 7 rəng: qırmızı, narıncı, yaşıl, mavi, Sarı, ağ, qara

Sailanması: əla

Xurcun. Zili. Qarabağ qrupu. Azərbaycan. Ağdam, Əfətli k. 1943-cü il. Yun. Xovsuz.

Xurcunun ölçüsü: 1' 41" x 3' 31" (101 x 43 sm.)
 Xurcunun gözlərinin ölçüsü: 38 x 43 sm, 40 x 41 sm
 Arasaheinin ölçüsü: 32 x 34 sm
 Orta hissənin ölçüsü: 18 x 43 sm
 Ərəş: 4 qat pambaq, ağ (Z4S)
 Arğac: 4 qat pambaq, ağ (Z4S)
 Üz ipi: 2 qat yun, incə, möhkəm tovlanmış (Z2S)
 Dolama hissələrinin sıxlığı: 50 x 70 1 dm².
 Xurcunun sıxlığı: 50 x 50 1 dm²
 İlgəklər: 15-16, qara, palıd rəngli yundan 8 sm.
 Şirzlama: qırmızı, palıd, sarı, mavi, yaşıl, göy rəngli yun. İplərlə icra edilmişdir
 Rənglər: 10 rəng: ağ, qara, qırmızı, yaşıl, mavi, palıd, xaki, sarı, çəhrayı, boz
 Saxlanması: Ələ

Ara sahənin əsas bəzəyini rombvari elementlər təşkil edir. Rombvari elementlərin kənarları qarmaqlı nəqşlərlə əhatə olunmuşdur.

Açıq yaşıl, mavi, açıq çəhrayı, çəhrayı, tünd sürməyi və tünd qırmızı rənglərin növbə ilə dəyişdirilərək uzlaşmasından hər bir kəsi sakitləşdirə biləcək ahəng yaradılmışdır.

Ağ yerlikli ensiz haşiyə kiçik ölçülü rombvari elementlərlə bəzədilmişdir. Xurcunun xaricdən kənarları rəngləri bir aşırı dəyişdirilən dolama üsulu ilə işlənmişdir.

Xurcunun aşırım hissəsi ağ yerlikli kənarları isə xurcunun haşiyəsindəki elementlərlə eyni naxış tərtibatına malikdir. Aşırım hissəsinin ara sahəsi «X»-ə bənzər və digər elementlərlə bəzədilib. Hörmələrlə işlənmiş iplərin uclarındakı qırmızı, sürməyi və az hissəsi yaşıla çalan qotazlar canlı təsir bağışlayır.

Xurcun yüksək keyfiyyətli, əl üsulu ilə ayrılan və təbii boyaqlarla boyanan iplərdən toxunmuşdur.

Çul. Zili. Qarabağ qrupu. Azərbaycan. Kəlbəcər. XIX əsrin ortaları. Yun. Xovsuz.

Çulun ölçüsü: 4' 26" x 5' 18" (158 x 130 sm.)

Qolların ölçüsü: 55 x 30 sm, 53 x 30 sm

Haşiyənin ölçüsü: 7 sm

Qolların arası: 44 sm.

Tovuz quşları: 32 x 17 sm

Qolların ölçüləri: 11 x 8 sm

Əraş: 4 qat yun qara, möhkəm tovlanmış (Z4S)

Arğac: 2 qat, yun qara möhkəm tovlanmış (Z2S)

Üz ipi: 2 qat incə, nazik yun, möhkəm tovlanmış, müxtəlif rəngli, 4 qat pambıq (Z2S, Z4S)

Saçaqlar: hörülüb 11 sm

Rənglər: 10 rəng: ağ (pambıq), qırmızı, xaki, sarı, mavi, göy, bardo, qara, yaşıl, açıq palıd

Saxlanması: Əla

Əhalinin məişətində istifadə edilən bu məmulat çox əhəmiyyətli olmuşdur. Heyvandarlıqda geniş istifadə edilən çuldan atın, dəvənin, uzunqulağın, öküzün və s. minik heyvanlarının belini soyuqdan qorumaq və eyni zamanda onları zینətləndirmək üçün istifadə edilirdi. Hələ keçmiş zamanlardan bəri bir qayda olaraq ən gözəl çullar xüsusi olaraq nişanlı qızlar tərəfindən toxunaraq öz adaxlılarına hədiyyə kimi təqdim edilərmiş. Kontrast rənglərlə tərtib edilən bu çulun əsas bəzəyini aşağı tərəfdən üç cərgə rəngləri növbə ilə dəyişdirilən heyvan təsvirləri təşkil edir. Bəzən iki və bəzən dörd ayaqla təsvir edilməsinə baxmayaraq, bu elementlər quş təsvirləri sayılır.

Çulun yuxarı hissəsində açıq qırmızı, firuzəyi, sarı, ağ, tünd qırmızı və narıncı rəngli Qarabağ xalçaları üçün xarakterik olan ağaca bənzər ucları kiçik rombvari formalı elementlər nəqş edilmişdir. Çulu hər tərəfdən ağ, mavi, çəhrayı, qara və qırmızı rəngli dilikli mədaxillər əhatə edir.

Çul yüksək keyfiyyətli, əl üsulu ilə ayrılan və təbii boyaqlarla boyanan iplərdən toxunmuşdur.

Qarabağın zəngin naxış tərtibatı sırasına daxil olan çulun əsas motivləri müxtəlif ölçülü «dördyaqlı» və «ikiyaqlı» quş təsvirlərindən ibarətdir. Çulun yuxarı hissəsində «səkkizguşəli ulduz», küknar ağacına bənzər kiçik ölçülü motivlər və qarmaqlı elementlər təsvir edilmişdir.

Məmulatın haşiyəsi rombvari naxışlarla tərtib edilmişdir. Növbə ilə sağa və sola istiqamətlənən motivlərin rəngi düzülüşünə uyğun olaraq uzlaşaraq yüksək peşəkarlıqla həll edilmişdir. Kontrastlı uzlaşmalardan canlı bir sənət əsəri yaradılmışdır. Çul yüksək keyfiyyətli, əl üsulu ilə ayrılan və təbii boyaqlarla boyanan iplərdən toxunmuşdur.

Çul. Qarabağ qrupu. Azərbaycan. Laçın. XIX əsrin sonu. Yun. Xovsuz.

Çulun ölçüsü: 3' 41" x 5' 35" (163 x 104 sm.)

Qolların ölçüsü: 60 x 38 sm, 59 x 40 sm

Qolların arası: 32 sm.

Ara sahənin ölçüləri: 92 x 96 sm

Haşiyənin ölçüləri: 8-9 sm

Ərəş: 3 qat, qalın, möhkəm tovlanmış, qara, yun (Z3S)

Arğac: 2 qat, qalın, möhkəm tovlanmış, qara yun (Z2S)

Üz ipi: 2 qat, incə, möhkəm tovlı, müxtəlif rəngli yun, 3 qat, ağ, pambıq (Z2S, Z3S)

Sıxlığı: 70 x 70 1 dm²

Saçaqlar: yuxarı da 7 sm., aşağı da 20 sm. qara yun

Rənglər: 9 rəng: qırmızı, yaşıl, qara, ağ, sarı, mavi, narıncı, çəhrayı, yasəmən

Saxlanması: Əla

Narıncıya çalan qırmızı və sürməyi yerlikli bu çulun ara sahəsi dörd cərgədən ibarət rapportlara bölünmüşdür. Bu rapportların içərisində stilizə edilmiş ikibaşlı, iki və dördayaqlı fantastik quş təsvirləri verilmişdir.

Çulun ara sahəsini əhatə edən daxili və xarici haşiyələr rombvari elementlərlə bəzədilmişdir. Ara sahədəki rapportları ayıran zolaqlar da daxili haşiyədəki naxışlarla eyni olmaqla çula canlı görünüş gətirir. Qarabağ xalçaları üçün seçiyəvi olan «S»-ə bənzər motivlər ara sahəni dolduraraq kompozisiyanı daha da zənginləşdirmişdir. Yuxarı rapportdakı rombvari elementlər də özünəməxsus tətibata malikdir.

Çul fərqli rəng tərtibatı ilə seçilir. Toxucu müxtəlif rəng çalarlarının qanunauyğunluqla uzlaşmasından təkraredilməz rəng palitrası yaratmışdır.

Çul əla keyfiyyətli, əl üsulu ilə ayrılan və təbii boyaqlarla boyanan iplərdən toxunmuşdur.

Çul. Zili. Qarabağ qrupu. Azərbaycan. Kəlbəcər. XIX əsrin ortaları, Yun. Xovsuz.

Çulun ölçüsü: 3' 31" x 5' 31" (162 x 100 sm.)

Haşiyənin ölçüləri: 9-12 sm.

Quşların ölçüləri: 8 x 11 sm., 8 x 10 sm.

Ərəş: 2 qat, incə ayrılmış, möhkəm tovlanmış, qırmızı və sürməyi yun (Z2S)

Arğac: 2 qat, incə ayrılmış, möhkəm tovlanmış qırmızı və sürməyi yun (Z2S)

Üz ipi: 2 qat, nazik ayrılmış, möhkəm tovlanmış, müxtəlif rəngli yun iplər (Z2S)

Çulun sıxlığı: 100 x 100 1 dm².

Saçaqlar: saç kimi hörülmüş 13 sm. qırmızı, sürməyi yun

Rənglər: 8 rəng: qırmızı, yaşıl, kərpic, qara, mavi, sarı, narıncı, pambıq ağ

Saxlanması: Əla

Ara sahəsi rapportlara bölünmüş və çulun əsas bəzəyi stilizə edilmiş böyük və kiçik ölçülü quş təsvirlərindən ibarətdir. Nağıllardan götürülmüş mifik simurq və real təsvirli tovuz quşu elementləri stilləşərək çulun bütün ara sahəsi boyu işlənmişdir. Ara sahənin boşluqları stilizə edilmiş qadın və kişi təsvirləri ilə doldurulmuşdur.

Məmulatın haşiyəsi içərisində klassik elementlər nəqş edilən rombvari göllərlə bəzədilmişdir.

Bu xalça məmulatı yüksək keyfiyyətli, əl üsulu ilə əyrilən və təbii boyaqlarla boyanan iplərdən toxunmuşdur.

Çul. Zili. Qarabağ qrupu. Azərbaycan. Füzuli. XX əsrin əvvəlləri. Yun. Xovsuz.

Çulun ölçüsü: 3' 61" x 5' 41" (165 x 110 sm.)

Quşların ölçüləri: 43 x 26, 41 x 25 sm.

İki qolların arasındakı məsafə: 58 sm.

Haşiyənin ölçüləri: 16-18 sm.

Quşların ölçüləri: 12 x 9, 12 x 10, 14 x 10, 12 x 10 sm.

Əraş: 2 qat ağ və noxudu, yun, incə əyrilmiş (Z2S)

Arğac: 2 qat qara və sürməyi (Z2S)

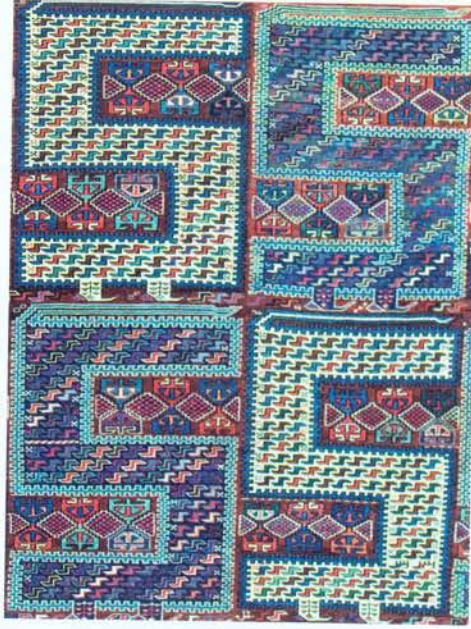
Üz ipi: 2 qat incə tovlanmış, yun və ipek (Z2S)

Çulun sıxlığı: 90 x 90 1 dm².

Saçaqlar: hər iki tərəfdə 8 sm. açıq palıdı

Rənglər: 10 rəng: tünd qırmızı, tox yaşıl, açıq yaşıl, mavi, narıncı, çəhrayı, sarı, ağ, qara, noxudu

Saxlanması: Əla

Varninin səthi üzərində 16 əjdaha rəsmi vardır. Onların forması "5" rəqəmini və yaxud da həndəsələmiş "S" hərfini xatırladır.

Əjdahaların səkkizinin rəngi düm ağ (pambıq iplər), səkkizinin ki, isə tünd sürməyidir.

Sürməyi rəngli əjdahaların qrafik siluetini yaşıl fonlu ağ ziqzaqvari pillələr təşkil edir. Onun quyruğu və iki başı ağ, yaşıl və sürməyi rəngdə toxunmuşdur. Üzərindəki pulcuqlar isə yenə də "S" – vari formaya malik qırmızı, yaşıl fonlu və kontrast konturlu elementlərlə doldurulmuşdur.

Ağ fonlu əjdahaların səthi isə qırmızı, yaşıl rəngli, əsasən, qara konturlu "S" – vari elementlərlə örtülmüşdür. Əjdahaların iki baş hissələrinin təsviri üzərində əks edilən stilizə edilmiş yarpaqlı ağac rəsmi isə həyat ağacının simvolu hesab olunur. Əjdaha rəsminin arasahe fonunda yerləşən digər həndəsi elementlər, o cümlədən rombvari və buyruza bənzər elementlər isə alaçıq və digər məişətdə istifadə edilən əşyaların təsvirini əks etdirir.

Varninin üzərindəki əjdaha rəsmlərinin rəngləri şahmat istiqamətində verilib, üfqi və şaquli istiqamətdə bir aşırı dəyişilir.

Məhz buna görə də əjdahaların rəsmlərinin rəngləri ifadəli və dinamik olub uzaq məsafədən çox aydın görünür.

Varninin ümumi fakturası incə, onun üz iplərinin rəngi əlvan olub, ipək təsəvvürü yaradır. Bu da xalçaların toxunuşunda mahir ustanın işlədiyini sübuta yetirir.

Baxmayaraq ki, varni iki hissədən ibarət ayrı-ayrı toxunub sonradan bir birinə birləşdirilib. Onu toxuyan ustanın təcrübəsinin çox olması tikişin görünməsinə səbəb olmuşdur. Bu varninin saçaqları çox gözəl tor formasında hörülmüşdür və varninin ən gözə çarpan yuxarı hissəsində əjdaha təsvirinin ağ rəngli ağzında ya 994, ya da 1299 hicri rəqəmləri yazılmışdır.

Varni. Qarabağ qrupu. Azərbaycan, Bərdə.
XIX əsrin sonu. Yun. Xovsuz.

Xalçanın ölçüsü: 4' 76" x 7' 77" (268 x 204 sm)

Arasahe nin ölçüsü: 257 x 191 sm

Haşiyənin ölçüsü: yarlarda sağ – 7 sm , solda – 6 sm,

yuxarıda – 4 sm , aşağıda -6 sm,

İki parçadan ibarətdir: I parçanın ölçüsü 102 sm, II parçanın ölçüsü 99 sm

Göllərin ölçüsü: sağda – 64 sm x 46 sm , 65 sm x 47 sm , 64 sm x 47 sm , 64 sm x 47 sm, solda – 62 sm x 46 sm , 67 sm x 47 sm , 67 sm x 47 sm , 68 sm x 48 sm

Göllərin sayı: 16

Əriş: 3 qat yun, qırmızı, möhkəm tovlanmışdır.

Arğac: 2 qat yun, ağ

Üz ipi: 2 qat, incə ayrılmış (tük kimi) yun

Texnika: zili toxunuşlu

İlme sıxlığı: 60 x 60 x 1 dm²

İlme hündürlüyü:

Kənar dolama: 3 qoşa ərişə (6 ədəd) dolanmış yun, qırmızı, açıq yaşıl və qəhvəyi.

Saçaqlar: yuxarıda 3 sm, aşağıda 5 sm saçaqlar hörülmüşdür.

Rənglər: 8- qara, qəhvəyi, açıq qırmızı, sürməyi, sarı, tünd yaşıl, açıq yaşıl, ağ (pambıq)

Saxlanması: əla

Kərpiciyə çalan qırmızı yerlikli bu xalçanın ara sahəsində zümrüdü yaşıl və çəhrayı rəngli xətlərdən rombvari elementlər yaradılmışdır. Rombların mərkəzində xırda ölçülü güllü xatırladan təsvirlər xalçaya xüsusi gözəllik verir. Xalçanın ara sahəsində istifadə edilən rənglər haşiyə hissəsində nəqş edilən güllərdə təkrarlanır və rəng ahəngdarlığı aydın nəzərə çarpır. Xalçanın ümumi görünüşü hər bir kəsdə sakitlik, rahatlıq duyğusu, yaxşı əhval - ruhiyyə yarada bilməsi ilə seçilir. Bu xalçanın rəng çalarları azsaylı olmasına baxmayaraq rənglərin paylaşdırılması və uzlaşdırılması müəyyən qanunauyğunluqla həll edilmişdir.

Xalçanın kolorit həlli, yeni eyni rənglərin təkrarı bütövlükdə türkmən və əfqan xalçalarının rəng çalarlarına yaxındır.

Xalça yüksək keyfiyyətli yundan əyrilmiş və təbii boyaqlarla boyanmış iplərdən istehsal edilmişdir.

Xalça. Qarabağ qrupu. Azərbaycan. Kərəmli (Ağdərə). Tərtər. XX əsrin əvvəli. Yun. Xovlu.

Xalçanın ölçüsü: 4' 79" x 8' 07" (246 x 146 sm.)

Arasahənin ölçüsü: 215 x 116 sm.

Haşiyənin ölçüsü: 15 sm və 11 sm.

Əriş: 2 qalın ipdən tovlanmış ağ və qəhvəyi rəngli yun (Z2S)

Arğac: düz (çəkə) 2 qalın ipdən tovlanmış qoyunun ağ və açıq qəhvəyi rəngli yunundan (Z2S)

Arğac: düz (çəkə) 2 qalın ipdən tovlanmış qoyunun ağ və açıq qəhvəyi rəngli yunundan (Z2S)

Üz ipi: qalın olub iki ipdən ibarətdir 2Z

İlmə forması: assimetrik (sennə)

İlmə sıxlığı: 30 x 30 1 dm².

İlmə hündürlüyü: 9 mm.

Kənar dolama: 2 qoşa ərişə (4) dolanıb, qara yun

Saçaqlar: içəri tikilib, ağ, boz yun

Rənglər: 7 rəng: kərpiciyə çalan qırmızı, ağ, qara, zümrüdü-yaşıl, narıncı, mavi, boz

Saxlanması: əla

Xalq arasında bu ölçülü xalçalar «xəli» adlanır.

Tünd sürməyi yerlikli bu xalçanın ara sahəsini stilləşmiş nəbati elementlər bəzəyir. Bitki elementlərindən ibarət həndəsi formada düzülən kiçik ölçülü ağ, mavi, qırmızı rəngli nəbati göllərdə dəyirmi elementlər ustalıqla tərtib edilmişdir.

Yığcam görünüşə malik olan ara sahəni enli ana haşiyə əhatə edir. Arahaşiyənin əsas bəzəyini xalq arasında çox yayılmış «çayniknişan» və yaxud «tısbağa» adlanan elementlər təşkil edir. Bu elementlərin arasında səkkizguşəli çiçək və hər iki tərəfdən yaşıl yarpaqlarla əhatə edilən naxışlar işlənmişdir. Arahaşiyənin kənarlarını yerliyi sarı, sürməyi, üzərindəki xırda naxışları isə qırmızı olan mədaxillər əhatə edir. Xalçanın ara sahəsi çox ciddi görkəmli, haşiyəsi çox oynaq təsir bağışlayır. Bir sözlə xalçanın yüksək bədii tərtibatı və rəng qanunauyğunluğu ona canlı bir görkəm vermişdir.

Xalça yüksək keyfiyyətli, əl üsulu ilə əyirilən və təbii boyaqlarla boyanan iplərdən toxunmuşdur.

Xalça. "Baliq". Qarabağ qrupu. Azərbaycan. Bərdə.
XIX əsrin əvvəli. Yun. Xovlu.

Xalçanın ölçüsü: 7' 87" x 19' 68" (600 x 240 sm.)

Ara sahənin ölçüsü: 512 x 129 sm.

Haşiyənin ölçüsü: yanlarda - 55 sm., başda - 45 sm.,
sonda - 42 sm.

Əriş: 2 ipdən yun ağ rəng möhkəm və incə tovlanmışdır (Z2S)

Arğac: düz (çəkə) 2 ipdən yun qəhvəyi rəng (Z2S)

Arğac: ziqzaq (tökə) 2 ipdən qəhvəyi rəng incə tovlanmışdır (Z2S)

Üz ipi: 2Z

İlmə forması: simmetrik (gördəst)

İlmə sıxlığı: 40 x 40 1 dm².

İlmə hündürlüyü: 3 mm.

Kənar dolama: 2 qoşa ərişə (4) dolanmışdır bərdə qırmızı yun

Saçaqlar: başda və sonda 1 sm. ağ yun

Rənglər: 6 rəng: mavi, qırmızı, ağ, qara, sarı, yaşıl.

Saxlanması: əla

Yaşlı toxucular və kolleksionerlər bu zilini «Şahsevən» adlandırırlar. Qoyunçuluq və maldarlıqla məşğul olan Şahsevən tayfasının adından götürülmüş bu kompozisiya dünyanın bir çox sənətsünaslarının və kolleksionerlərinin diqqətini cəlb etmişdir.

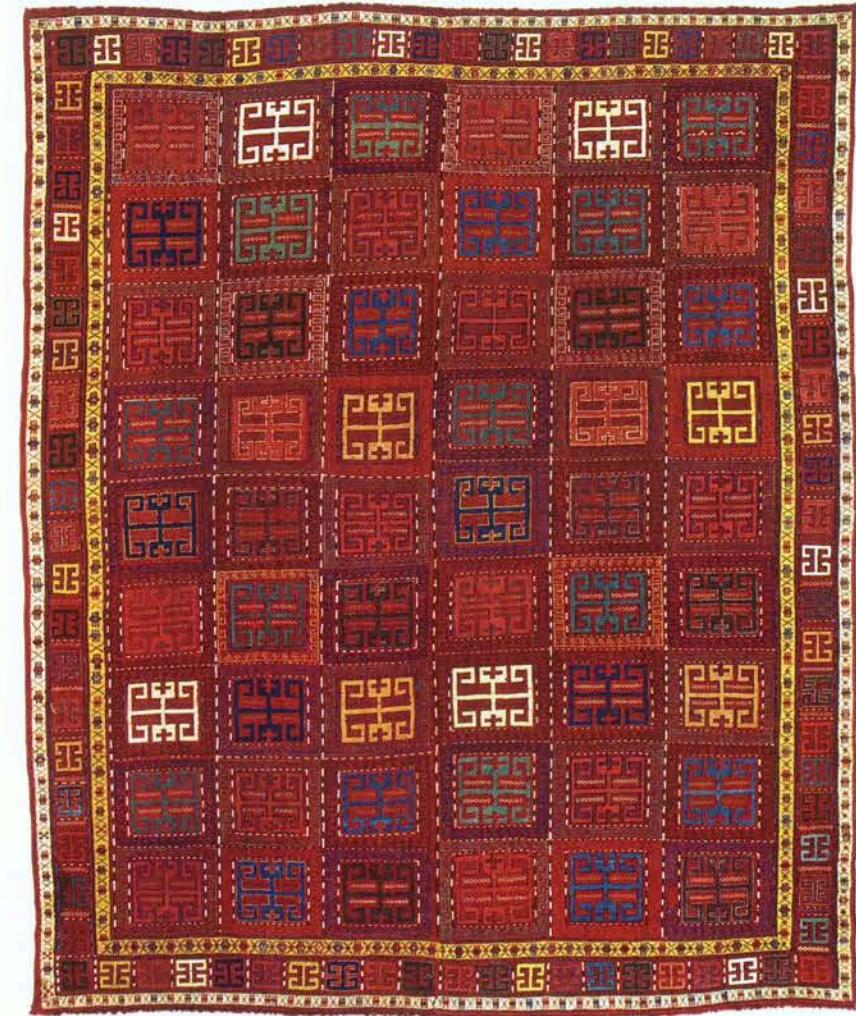
Tünd qırmızı yerlikli xalçanın ara sahəsini kiçik ölçülü həndəsi elementlər təşkil edir. Bu həndəsi elementlərin içində qarmaqvari nəqşlər yerləşdirilmişdir. Yerli toxucular bu elementləri «qoç», «buynuz» adlandırırlar.

Şərqdə və ümumiyyətlə, Azərbaycanda «qoç» və «buynuz» təsvirləri «güc-qüvvət», «bərəkət» və yaxud «bədnəzərdən qoruyucu» simvolu kimi yozulur.

Qırmızı yerlikli ara haşiyənin bəzəyi ara sahədəki elementlərlə eyni olub, yalnız kiçik ölçüsü ilə fərqlənir.

Ara haşiyəni kiçik ölçülü «kətəbə», altıguşəli ulduz, həndəsi element, X-ə bənzər motivlər bəzəyir.

Zili əla növlü, əl üsulu ilə əyrilən və təbii boyaqlarla boyanan iplərdən toxunmuşdur.

Zili. Qarabağ qrupu. Azərbaycan. Beyləqan. XIX əsrin sonu. Yun. Xovsuz.

Zillinin ölçüsü: 5' 25" x 5' 90" (180 x 160 sm.)

Arasahənin ölçüsü: 158 x 132 sm

Haşiyənin ölçüsü: yanlarda - 15 sm, yuxarıda 13 sm, aşağı - 12 sm

Əriş: 2 qat möhkəm tovlanmış yun qırmızı (Z2S)

Arğac: 2 qat boş tovlanmış yun qırmızı (Z2S)

Arğac: ziqzaq (tökə) 2 qat yun palıdı (Z2S)

Üz ipi: 2 qat möhkəm tovlanmış (Z2S)

İlmə sıxlığı: 70 x 80 1 dm².

Ara ipləri: 4 sm

İlmə hündürlüyü: 7 mm.

Saçaqlar: 1 sm. aşağı və yuxarıda tünd qırmızı yun

Rənglər: 8 rəng: qırmızı, ağ, sarı, mavi, qara, bardo, palıdı, yaşıl

Saxlanması: əla

Ağ yerlikli ara sahəni qırmızı, göy, yaşıl rəngli səkkizbucaqlı elementlər içərisində ulduz təsvir edilən həndəsi motivlər bəzəyir. Bu motivlərin cərgə ilə «açılıb – yumulması» əsasında mərkəzdə böyük ölçülü bir göl yaradılmışdır. Həndəsi gölün içərisindəki yaşıl motivlər onu aydın nəzərə çarpdırır.

Ağ yerlikli haşiyə dördbucaqlı içərisində romblar təsvir edilən elementlərlə bəzədilmişdir.

Aşağı və yuxarı haşiyə və bəzi cərgələrin yerliyi sarı rəngli iplərdən toxunmuşdur.

Xalça əla keyfiyyətli, əl üsulu ilə əyrilmiş və təbii boyaqlarla boyanmış iplərdən toxunmuşdur.

Zili. Qarabağ qrupu. Azərbaycan. Ağcabədi. XIX əsrin sonu. Yun. Xovsuz.

Zilinin ölçüsü: 4' 62" x 5' 80" (177 x 141 sm.)

Arasahənin ölçüsü: 160 x 125 sm.

Haşiyənin ölçüsü: yarlarda - 7-6 sm., aşağı - 6 sm., yuxarı - 5 sm.

Ara sahə elementlərinin ölçüsü: 3x4,5 sm., 2x5 sm., 4x 5sm. və s.

Əriş: 2 qat möhkəm tovlanmış qalın ağ yun və pambıq (Z2S)

Arğac: ortada - 2 qat pambıq, 2 başda və 2 sonda ağ yun (Z2S)

Üz ipi: 2 qat yun incə nazik çox tovlı (Z2S)

Sıxlığı: 80x80 1 dm².

Arxa iplərin ölçülü: 7 sm.

Saçaqlar: başda və sonda - 1 sm. yun ağ, pambıq ağ

Rənglər: 5 rəng: qırmızı, ağ, sürməyi, yaşıl, palıdı.

Sailanması: əla

Vərninin əsas bəzəyini şahmat damaları qaydasında əvəzlənən, stilizə edilmiş böyük ölçülü elementlər təşkil edir. Toxucular və sənətşünaslar bu elementləri fantastik heyvan sayılan əjdaha obrazı ilə əlaqələndirirlər. Bu elementlər, əsasən, latın əlifbasının «S» hərfinə bənzər, və yaxud «5» rəqəminə bənzər, çox nadir hallarda «Z» və yaxud «3»-ə bənzər formada da toxunurlar. Bu elementlər su, od, güc-qüvvət rəmzi kimi yozulur.

Vərninin koloriti Qarabağ xalçaları üçün seçiyəvidir. Toxucu xalçadakı əjdahaların rəngini bir aşırı dəyişməklə gecə ilə gündüzün, xeyirlə şərin təmasını yaratmışdır. Bir sözlə xüsusi ahənglə yaradılmış bu vərni Azərbaycan dekorativ – tətbiqi sənətinin nadir incilərindən sayılır.

Qeyd etməliyə ki, bu kompozisiyalı Vərnə nümunələri hazırda Avropanın və Amerikanın bir çox muzeylərində o cümlədən Londonun Viktoriya və Albert, Vaşinqtonun Tekstil muzeyində və Nyu-Yorkun Metropoliten muzeyində nadir eksponatlardan hesab edilir.

Vərnə yüksək keyfiyyətli, əl üsulu ilə ayrılan və təbii boyaqlarla boyanan iplərdən toxunmuşdur.

Vərnə. Qarabağ qrupu. Azərbaycan. Bərdə, Lənbəran k.
XX əsrin əvvəlləri. Yun. Xovsuz.

Xalçanın ölçüsü: 6' 72" x 8' 69" (265 x 205 sm.)

Arasahənin ölçüsü: 249 x 187 sm

Haşiyənin ölçüsü: yarlarda - 8 sm., aşağı - 5 sm., yuları - 5 sm.

Əjdahaların ölçüsü: 60 x 44 sm, 61 x 44 sm, 60 x 44 sm,
60 x 49 sm

Əriş: 3 qat ip, yun, palıd rəngi (Z 3 S)

Arğac: 2 qat, pambıq, ağ rəng (Z 2 S)

Üz ipi: 2 və 3 qatlı, çox incə ayrılmış, müxtəlif rəngli yun, pambıq ağ (Z 2 S – Z 3 S)

Arxa iplərin ölçüləri: 7 və 8 sm.

İlmə sıxlığı: 70 x 70 1 dm².

Saçaqlar: palıdı yun hər tərəfdə 5 sm.

Rənglər: 8 rəng: yaşıl, narıncı, tünd qırmızı, açıq yaşıl, palıd, mavi, ağ (pambıq), qara

Saxlanması: əla

Xalçanın ara sahəsini bir-birinin ardınca düzölmüş «S»-ə bənzər və yaxud «5»-ə bənzər elementlər bəzəyir. Ağ, mavi rəngli əjdahaların rəngi növbə ilə dəyişdirilərək çox baxımlı bir kompozisiya yaradılmışdır. Boşluqlar «Vərnə» xalçaları üçün səciyyəvi olan klassik elementlərlə doldurulmuşdur.

Əjdahaların üzərində tərsinə düzölmüş «Z»ə bənzər xırda elementlər xalçanın ümumi kompozisiyasını tamamlayır.

«Vərnə» yüksək keyfiyyətli, əl üsulu ilə əyrilən və təbii boyaqlarla boyanan iplərdən istehsal edilmişdir.

Vərnə. Qarabağ qrupu. Azərbaycan. Bərdə, Lənbəran k.
XX əsrin əvvəlləri. Yun. Xovsuz.

Xalçanın ölçüsü: 7' 55" x 8' 96" (273 x 230 sm.)

Arasahənin ölçüsü: 263 x 212 sm

Haşiyənin ölçüsü: yanlarda 7 sm., başda 4 sm., sonda 5 sm.

Əjdahaların ölçüsü: 57 x 50 sm, 58 x 56 sm, 51 x 64 sm, 66 x 50 sm və s.

Əriş: 3 qatlı, yun, qırmızı (Z3S)

Arğac: 3 qatlı, pambıq, incə, ağ (Z3S)

Üz ipi: 2 qat və 3 qat, müxtəlif rəngli, yun, ağ pambıq (Z2S, Z3S)

İlmə sıxlığı: 70 x 70 1 dm².

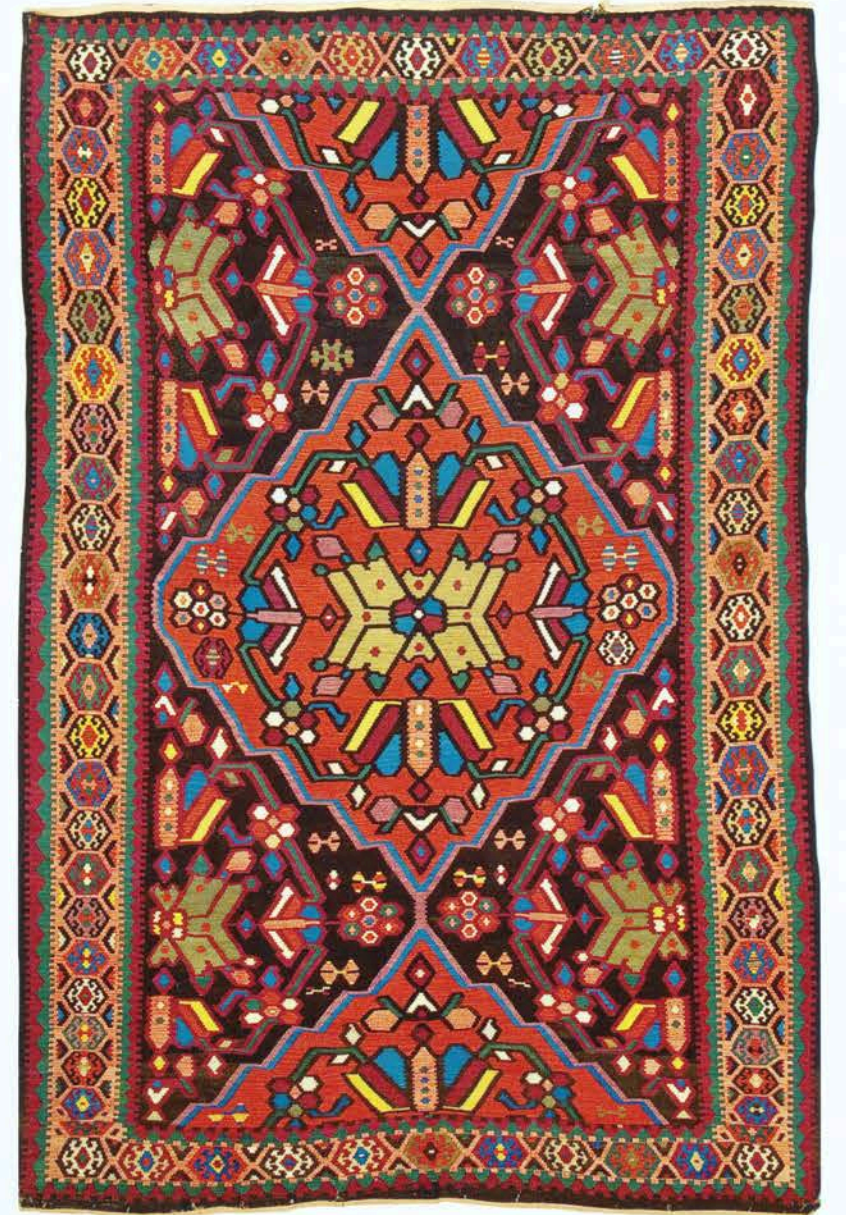
Arxaya keçirilən ilmələrin ölçüləri: 9 sm.

Saçaqlar: hər tərəfdə 3 sm. qırmızı yun

Rənglər: 9 rəng: qırmızı, mavi, göy, yaşıl, ağ, qara, çəhrayı, palıd, ağ pambıq

Saxlanması: əla

Kilim. Qarabağ qrupu. Azərbaycan. Tərtər.
XX əsrin ortaları. Yun. Xovsuz.

Xalçanın ölçüsü: 6' 17" x 9' 19" (280 x 188 sm.)

Arasahənin ölçüsü: 240 x 135 sm

Haşiyənin ölçüsü: yanlarda 31, 32, başda və sonda 23 sm

Orta gölün ölçüsü: 134 x 126 sm.

Kilimdəki deşiklərin ölçüsü: 5,4 sm.

Əriş: 3 ipdən ibarət yun, 2 aq, 1 palıd rəng (Z3S)

Arğac və üz ipi: 2 qat, yun, mütelif rənglərdə (Z2S)

Üz ipi:

Kilimin sıxlığı: 60 x 80 1 dm 2.

Saçaqlar: yoxdur, içəri tikilib

Rənglər: 9 rəng: açıq gülü qırmızı, zümrüdü, çəhrayı, aq, bardo, sarı, açıq yaşıl, qara, narıncı

Saxlanması: əla

Kontrast rəngli kilimin ara sahəsində bir böyük ölçülü və iki yarımçıq göl təsviri bütün kilim boyu düzülüb. Mərkəzi gölün içərisində gül çələngini xatırladan nəbatı gül, çiçək və digər klassik elementlər nəqş edilmişdir. Mərkəzi göldə təsvir edilən nəqşlərin dördde biri yarımçıq göllərdə də təkrarlanmışdır.

Ara sahənin kənarlarında sürməyi yerlikli yarımçıq göllər ətrafdakı mədaxillərə bitişik formada tərtib edilmişdir. Mərkəzdəki göllərin nəqşləri bu göllərdə də eyni tərtibatla işlənmişdir.

Ara sahədəki boşluqlar stilizə edilmiş gül, çiçəklə doldurulmuşdur.

Kilimin çəhrayı yerlikli haşiyəsi onlar üçün səciyyəvi olan «kilimgülü» adlanan klassik elementlə bəzədilmişdir. Toxucu bu elementlərin rəngini növbə ilə dəyişərək kontrast, canlı və axıcı təsir bağışlayan rəng palitrası yaratmışdır. Kilim yüksək keyfiyyətli, əl üsulu ilə ayrılmış və təbii boyaqlarla boyanan iplərdən toxunmuşdur.

Qırmızı yerlikli bu kilimin əsas bəzəyini enli zolaqlar təşkil edir. Zolaqların içərisində rombvari elementlər nəqş edilmişdir. Xalq arasında bu elementlər «kilimgülü» adlanır. Kilimlər üçün seçiyəvi olan «dırnaq» adlanan şaquli istiqamətli yarıqlar bu xalçanın əsas texnoloji xüsusiyyətlərindən biridir.

Bəzi toxucuların söylədiyinə görə, kilimlər toxunan zaman bu yarıqlar baş barmağın dırnağı ölçüsündə buraxıldığı üçün xalçadakı bu texniki prosesi məhz «dırnaq» adlandırmışlar. Bəzi naxışlar üçbucaq trapesiya şəklini almışdır.

Əsas rənglər tünd yaşıl, qırmızı, qara, qəhvəyi və ağ rənglərdir.

Kilim yüksək keyfiyyətli, əl üsulu ilə ayrılan və təbii boyaqlarla boyanan iplərdən istehsal olunmuşdur.

Kilim. Qarabağ qrupu. Azərbaycan. Ağdam.
XX əsrin əvvəli. Yun. Xovsuz.

Kilimin ölçüsü: 6' 23" x 9' 84" (300 x 190 sm.)

Ölementlərinin ölçüsü: 18 x 13 sm, 19 x 11 sm, 20 x 12 sm, 17 x 11 sm

Kilimin deşiklərinin ölçüsü: 5,4 sm. 5 mm.

Kilimin sıxlığı: 80 x 80 1 dm²

Əriş: 3 qat, yun, ağ (Z3S)

Arğac: 2 qat, qara yun (Z2S)

Saçaqqlar: kənarları hörülmüş, başda 6 sm torlama, sonda 8 sm. ağ

Rənglər: 7 rəng: açıq qırmızı, bardo, tünd yaşıl, açıq yaşıl, tünd palıdı, göy, ağ pambıq

Saxlanması: əla

Məfrəşin əsas bəzəyini sarı, mavi, tünd və çəhrayıya çalan açıq qırmızı, yaşıl, narıncı və ağ rəngli rombvari elementlər təşkil edir.

Ara sahənin ətrafındakı haşiyələr «X» hərfinə bənzər elementlərlə tərtib edilmişdir. Haşiyəni hər iki tərəfdən ağ rəngli «siçandışi» elementləri əhatə edir.

Məfrəş kontrast rənglərdən ibarətdir.

Bu məmulat yüksək keyfiyyətli, əl üsulu ilə ayrılmış və təbii boyaqlarla boyanmış iplərdən istehsal edilmişdir.

Məfrəş. Zili. Qarabağ qrupu. Azərbaycan. Bərdə. XIX əsrin sonları. Yun. Xovsuz.

Məfrəşin ölçüsü: böyük yanları - 3' 15" x 4' 82" (147 x 96 cm.), 99 x 51 cm.,
kiçik yanları - 49 x 50 cm., 49 x 52 cm.

Alt oturacağı: 99 x 56 sm

Ərəş: 3 qat, qırmızı yun, nazik, möhkəm tovlanmış (Z3S)

Arğac: 2 qat, qırmızı, yun, nazik, möhkəm tovlanmış (Z2S)

Üz ipləri: 4, üç qat, müxtəlif rəngli, yun, incə ayrılmış, möhkəm, 3 qat pambıq,
ağ (Z4S, Z3S)

Sıxlıq: 70 x 80 1 dm²

İlgəklər: 8 ədəd, diametri 10 cm.

Rənglər: 10 rəng: qırmızı (koşenil), açıq qırmızı, tirməyi, mavi, narıncı, ağ,
qara, palıd, yaşıl, qızılı oxra

Saxlanması: Əla

Məfrəş hissəsi. Qarabağ qrupu. Azərbaycan. Bərdə, Boyəhmədli k. XIX əsrin sonları. Yun. Xovsuz.

Məfrəşin ölçüsü: 3' 02" x 3' 18" (97 x 92 cm.), 94 x 49 sm.

Ərəş: 3 qat yun, ağ, incə, möhkəm tovlu (Z3S)

Arğac: 2 qat pambıq, ağ, incə, möhkəm tovlu (Z2S)

Üz ipləri: 2 qat, müxtəlif rəngli, nazik, möhkəm tovlu, yun, pambıq

Sıxlıq: 40 x 60 1 dm²

Qotazlar: 6 sm., 8 sm.

Saçaq: 24 sm.

Rənglər: 8 rəng: qara, yaşıl, qırmızı, sürməyi, ağ, xaki, sarı, çəhrayı

Saxlanması: Əla

Məfrəşin yan hissələrindən tikilmiş «Yəhər üstü». Bu xalça məmulatının əsas bəzəyi enli və ensiz zolaqlar içərisində düzülmüş həndəsi və nəbati elementlərdən ibarətdir.

Yerliyi sürməyi olan enli haşiyəyə bənzər zolağın içərisini altıbucaqlı yan tərəfləri qarmaqlı elementlərlə əhatə edilmiş naxışlar bəzəyir. Ensiz zolaqları isə qarmaqlı nəbati elementlər zənginləşdirmişdir. Bu məmulatda tətbiq edilən rəng çalarları həndəsi və nəbati motivlərin ahəngdarlığını nəzərə çarpdırır. Zolaqların yerliyində olan rənglər ornamental motivlərin rənglərində qanunauyğun olaraq təkrarlanır. Məfrəş hissələrinə yad olan, sonradan tərtib edilən qotazların da rəngi motivlərin rəngi ilə uzlaşdırılaraq baxımlı bir kompozisiya yaradılmışdır. Bu məmulat yüksək keyfiyyətli, əl üsulu ilə ayrılmış və təbii boyaqlarla boyanan iplərdən toxunmuşdur.

Xurcun. Qarabağ qrupu. Azərbaycan. Ağcabədi. XX əsrin əvvəlləri. Yun. Xovsuz.

Xurcunun ölçüsü: 1' 51" x 4' 10" (125 x 46 sm.)

Gözlərin ölçüsü: 44 x 45 sm, 46 x 45 sm

Ərəş: 3 qat, 1 qatı pambıq, 2 qatı yun (Z3S)

Arğac: qara rəngli, ikiqat, yun (Z2S)

Xurcunun sıxlığı: 40 x 60 1 dm²

İlgəklər: 12 x 12 sm, ağ və mavi rəngli pambıqdan toxunmuşdur

Rənglər: 9 rəng: açıq qırmızı, mavi, boz, qızılı oxra, ağ, qara, yaşıl, narıncı, açıq çəhrayı

Saxlanması: Əla

Qarabağın mürekkəb kompozisiya quruluşuna daxil olan bu məmulatın çanta hissəsinin ara sahəsi «vərnə» xalçaları üçün səciyyəvi olan «S»-ə bənzər elementlərlə bəzədilmişdir.

Elementlərin rəngi növbə ilə dəyişdirilərək çox baxımlı bir ahəng yaradılmışdır.

Arasahəni açıq yaşıl çıxıntılı xətt əhatə edir.

Məmulatın haşiyəsi bir-birinin ardınca düzülmiş dördüncü və zəncirvari elementlərlə tərtib edilmişdir.

Xurcun əla keyfiyyətli, əl üsulu ilə əyrilən və təbii boyaqlarla boyanan iplərdən toxunmuşdur.

Xurcun. Qarabağ qrupu. Azərbaycan. Beyləqan, Şahsevən k. XIX əsrin sonu – XX əsrin əvvəlləri. Yun. Xovsuz.

Xurcunun ölçüsü: 1' 74" x 4' 62" (141 x 53 sm.)
 Xurcunun gözlərinin ölçüsü: 56 x 51 sm, 54 x 52 sm
 Orta palaz hissəsinin ölçüsü: 67 x 52 sm
 Ərəş: 2 qat yun, yunun öz rəng (açıq sarı), çox tovlu (Z2S)
 Arğac: 3 qat, qırmızı yun (Z3S)
 Üz ipi: 2 qat, incə, çox tovlu, müxtəlif rəngli, ağ pambıq (Z2S)
 Dolama hissələrinin sıxlığı: 50 x 70 1 dm².
 Xurcunun sıxlığı: 48 x 60 1 dm²
 İlgəklər: 10 dənə, 5 sm.
 Şirəzləmə: qara, mavi, qırmızı rəngli yun iplərlə dolanmışdır
 Rənglər: 10 rəng: sarı, palıd, noxudu, ağ, qara, mavi, yaşıl, qırmızı moruğu, narıncı, sürməyi
 Saxlanması: Əla

Yerli toxucular bu kompozisiyanı «Şahsevən» adlandırırlar. Xurcunun ara sahəsinin əsas naxışları ağ və qara yerlikli dioqanal istiqamətdə uzanan zolaqlar içərisində küncükləri qırmaqvari olan narıncı, sarı, qırmızı, mavi, yaşıl, ağ rənglərlə işlənmiş dördbucaqlı elementlər təşkil edir.

Xurcunun haşiyəsi "mollabaşı" adlanan elementlərlə tərtib edilmişdir. Haşiyeni hər iki tərəfdən ağ rəngli qırıq-qırıq xətlər və mavi düz xətt əhatə edir.

Xurcunun aşırım hissəsi palazlara xas olan qırmızı və qara zolaqlarla işlənmişdir. Nəfis tərtibata malik olan bu məmulat yüksək keyfiyyətli, əl üsulu ilə ayrılan və təbii boyaqlarla boyanan iplərdən toxunmuşdur.

Mavi yerlikli ara sahəni böyük ölçülü «səkkiz küncü» medalyon təşkil edir. Medalyonun mərkəzində dördbucaqlı həndəsi element yerləşdirilmişdir. Dördbucaqlı həndəsi elementin mərkəzində «dördünsür» elementi təsvir edilmişdir.

Narıncıya çalan qırmızı rəngli enli haşiyə şamdana bənzər elementlərlə bəzədilmişdir. Ağ, sarı, açıq qəhvəyi, mavi, açıq yaşıl çalan bu elementlərin rəngləri növbə ilə dəyişdirilərək xüsusi ahəng yaradılmışdır. Haşiyənin xaricdən kənarları «mollabaşı» elementləri ilə əhatə olunmuşdur.

Bu xalça məmulatı yüksək keyfiyyətli, əl üsulu ilə ayrılan və təbii boyaqlarla boyanan iplərdən toxunmuşdur.

Xurcun üzü. Qarabağ qrupu. Azərbaycan. Beyləqan, Şahsevən k. XIX əsrin sonları. Yun. Xovsuz.

Xurcun fraqmentinin ölçüsü: 1' 77" x 1' 80" (54 x 55 sm),

1' 70" x 1' 80" (55 x 52 sm).

Arasahənin ölçüləri: 33 x 30 sm

Haşiyənin ölçüsü: 12 sm.

Əraş: 3 qat yun, incə və möhkəm tovlı, ağ (Z3S)

Arğac: 2 qat, yun və 2 qat ipek, qırmızı (Z2S, Z2S)

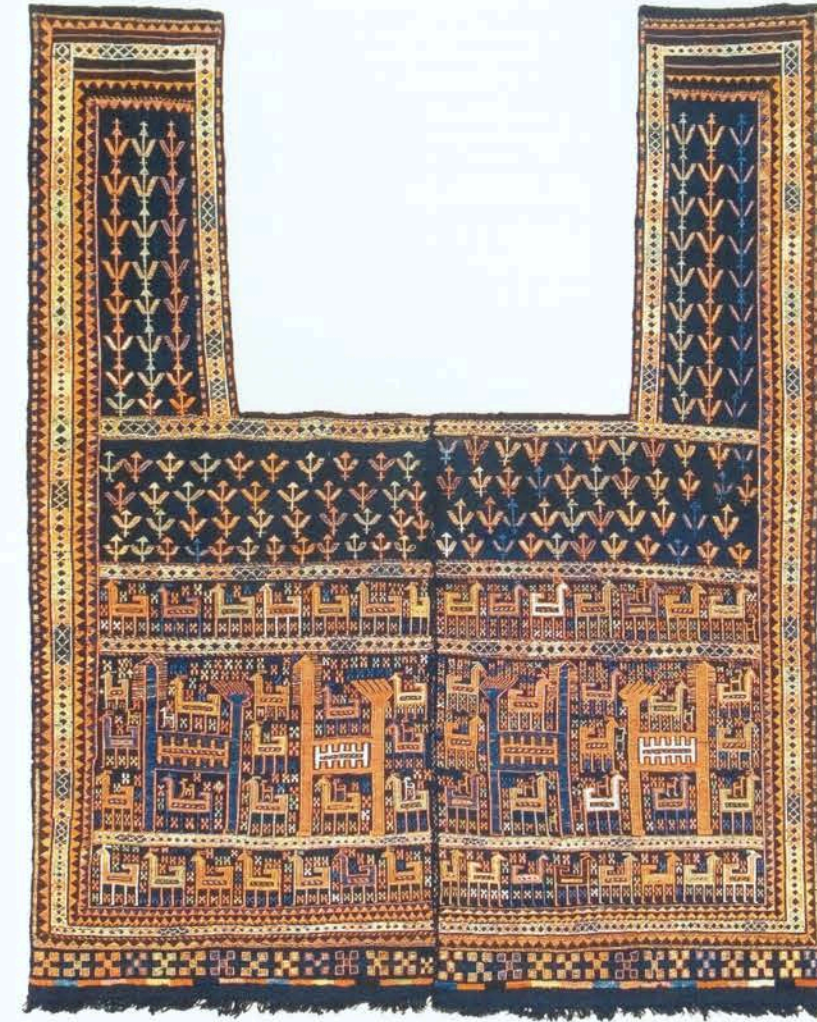
Üz ipi: 2 qat, incə yun müxtəlif rəngli, az tovlı (Z2S)

Xurcunun sıxlığı: 60 x 80 1 dm²

Rənglər: 9 rəng: tox qırmızı (koşenil), qara, mavi, ağ, xaki, sarı, yaşıl, palıd,

açıq qırmızı

Saxlanması: Əla

Çul. Zili. Qarabağ qrupu. Azərbaycan. Ağcabədi. XIX əsrin ortaları. Yun. Xovsuz.

Çulun ölçüsü: 5' 25" x 6' 00" (160 x 183 sm.)
 Qolların ölçüsü: 76 x 37 sm., 83 x 37 sm.
 Qolların arası: 80 sm.
 Hindquşlarının ölçüləri: 32 x 16 sm., 32 x 18 sm., 33 x 16 sm., 32 x 19 sm.
 Haşiyənin ölçüləri: 12 sm.
 Ərəş: 4 qat, sıx tovlanmış, yun, sürməyi (Z4S)
 Arğac: 4 qat, (2+2) incə, nazik və az tovlı (Z4S)
 Üz ipi: 2 qat, incə, nazik, çox tovlı, rəngarəg, 3 qat pambıq, ağ (Z2S, Z3S)
 Çulun sıxlığı: 80 x 80 1 dm².
 Saçaqlar: 4 sm
 Rənglər: 8 rəng: ağ, sürməyi, kərpici, palı, narıncı, qızı oxra, açıq yaşıl, mavi
 Saxlanması: Əla

Zəngin bədii tərtibata malik olan bu məmulatın əsas bəzeyini böyük və kiçik ölçülü iki və dörd ayaqlı fantastik quş təsvirləri təşkil edir. Quşlar sol hissədə üzünü sola çevirmiş, sağ hissədə isə sağa çevirmiş istiqamətdə nəqş edilmişdir. Ara sahə dörd hissəyə bölünmüşdür. Bu hissələri bir-birindən rombvari naxışlı ağ yerlikli mədaxillər ayırır.

Məmulatın ara sahəsinin yuxarı hissəsi ağaca və gül budaqlarına bənzər nəqşlərlə işlənmişdir. Ara sahəni üç narıncı rəngli dilikli və bir rombvari elementlərlə bəzədilmiş ağ yerlikli mədaxil əhatə edir. Aşağı hissədəki enli haşiyə kiçik ölçülü dördbucaqlı elementlərdən yaradılan dördləçəkli gülü xatırladan nəqşlərlə tərtib edilmişdir. "Çul" yüksək keyfiyyətli, əl üsulu ilə ayrılan və təbii boyaqlarla boyanan iplərdən toxunmuşdur.

Ağ (şəkəri) yerikli bu çulun ara sahəsində doqquz cərgəli dördəyaqlı quşlar təsvir edilmişdir. Çulu əhatə edən haşiyyə «dördünsür» və digər klassik elementlərlə bəzədilmişdir. Haşiyyənin hər iki tərəfi qırmızı, tünd sürməyi rəngli mədaxillərlə əhatə edilmişdir.

Çul yüksək keyfiyyətli, əl üsulu ilə ayrılan və təbii boyaqlarla boyanan iplərdən toxunmuşdur

Çul. Zili. Qarabağ qrupu. Azərbaycan. Beyləqan, Şahsevən k. XIX əsrin ortaları. Yun. Xovsuz.

Çulun ölçüsü: 4' 60" x 5' 25" (160 x 140 sm.)

Qolların ölçüsü: 53 x 45 sm., 57 x 45 sm.

Qolların arası: 50 sm.

Haşiyyənin ölçüləri: 9-10 sm.

Çulun ayrı-ayrı toxunmuş hissələrinin en ölçüləri: 25, 21, 25, 24, 20, 24 sm

Maralların ölçüsü: 14 x 9 sm, 14 x 8 sm, 14 x 10 sm, 14 x 12 sm, 15 x 10 sm

Ərəş: 2 qat yun, açıq noxudu rəng (Z2S)

Arğac: 4 qat yun (2+2), palıdı rəngi (Z2S+ Z2S)

Üz ipi: 2 qat, müxtəlif rəngli, incə ayrılmış yun (Z2S))

Çulun sıxlığı: 60 x 110 1 dm².

Saçaqlar: 3 sm., yun, açıq noxudu rəngi

Rənglər: 5 rəng: göy, noxudu, qırmızı, sürməyi, narıncı

Saxlanması: Əla

Xalça Bərdədə toxunmuşdur. Bəzi toxucular bu xalçanı «Bərdə» adlandırırlar. Yerli toxucular və sənətsünaslar bu xalçanın adını Çələbilər kəndinin adı ilə də əlaqələndirirlər.

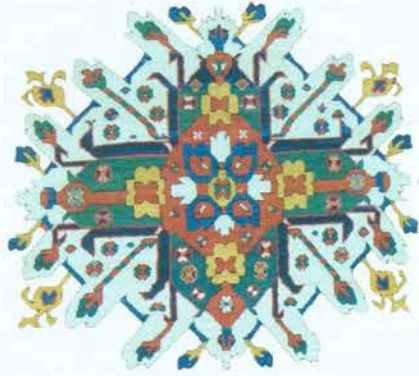
Dahi Azərbaycan şairi Nizami Gəncəvi (1141-1209) özünün «Şərəfnamə» əsərində Makedoniyalı İsgəndərin Bərdəyə gəlişini təsvir edərkən hələ qədim zamanlardan xovlu və xovsuz texnikası ilə xalçalar toxunan kəndlərlə yanaşı «Çələbilər» kəndinin adını da qeyd edir. Qırmızı yerlikli bu xalçanın əsas bəzəyini ara sahədə yerləşdirilən iki böyük ölçülü «dörd ünsür» şəkilli element, ətrafı alov dillərinə bənzəyən çoxsaylı çıxıntılı olan göllər (sənətsünaslar arasında «alovlanan palmettalar» adını alıb) təşkil edir.

Xalçanın sağ və sol hissəsində göllərin kənarında və künclərdə kiçik ölçülü həndəsi formalı nəqşlər və bitki elementləri təsvir edilmişdir.

Ağ yerliyi olan ana haşiyə müxtəlif rəngli gül rəsmləri ilə bəzədilmişdir. Bala haşiyələrin içərisində üçbucaqlı dilim-dilim nəqşlər işlənmişdir.

Daxildəki bala haşiyə soldan, xarici haşiyə isə sağdan «siçandışi» adlanan elementlərlə tertib edilmişdir.

Xalça əla keyfiyyətli, əl üsulu ilə ayrılmış və təbii boyaqlarla boyanan iplərdən toxunmuşdur.

Xalça. «Çələbi». Qarabağ qrupu. Azərbaycan. Bərdə.
XIX əsrin sonu. Yun. Xovlu

Xalçanın ölçüsü: 4' 76" x 7' 77" (237 x 145 sm); sonda 142 sm.

Arasahənin ölçüsü: 202 x 110sm.

Haşiyənin ölçüsü: yanlarda 15 x 15 sm; başda 16 sm.; sonda 18 sm.

Göllərin ölçüsü: hündürlüyü 97 sm.; 103 sm., 102 sm.

Əriş: 3 qat ağ rəngli yun, qalın ayrilib (Z 3 S)

Arğac: düz (çəkə) 2 qat yun palıdı (Z 2 S)

Arğac: ziqzaq (tökə) 2 qat yun palıdı (Z 2 S)

Üz ipi: 2 qat yun (2 Z)

İmə forması: simmetrik (gördəst)

İmə sıxlığı: 25 x 25 1 dm²

İmə hündürlüyü: 7 mm.

Kənar dolama: 2 qoşa ərişə dolanmış (4) açıq qəhvəyi yun

Saçaqlar: başda 4 sm.; sonda 1,5 sm.

Rənglər: 7 rəng: qırmızı, qara, yaşıl, ağ, sarı, mavi, etrəngi

Saxlanması: əla

AZƏRBAYCAN XALÇALARI

QARABAĞ İNCİLƏRİ

